

1837
2017
ΧΡΟΝΙΑ

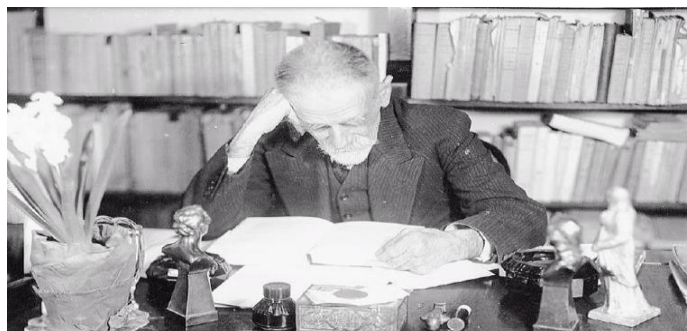

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών: Οι Διοικητικές του υπηρεσίες κατά την περίοδο του Οθώνειου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911). Ιστορική κριτική προσέγγιση.

ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
Α.Μ. 215843

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή
Εμμανουήλ Φυριππής
Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών
Ζαφειρία-Ηρώ Μυλωνάκου-Κεκέ
Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών
Θωμάς Μπαμπάλης
Αναπληρωτής Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθήνα, Ιούνιος 2017

Στην οικογένειά μου...

Στους δικούς μου ανθρώπους...

Στους συναδέλφους μου...

Περιεχόμενα	
Περίληψη	4
Πρόλογος/Ευχαριστίες	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	11
1.1 Ο τερματισμός του αγώνα και η πορεία προς την ίδρυση του ελληνικού κράτους	11
1.2 Η διακυβέρνηση Καποδίστρια (1828-1831).....	12
1.3 Η νομιμοποίηση του ελληνικού Κράτους (1832)	14
1.4 Πρώτη Αντιβασιλεία (1833-1834)	15
1.5 Δεύτερη Αντιβασιλεία (1834-1835).....	18
1.6 Ενηλικίωση του Όθωνα (1835-1837).....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ (1828-1836)	21
2.1 Περίοδος Καποδίστρια και Ανώτατη Εκπαίδευση	21
2.2 Περίοδος πρώτης Αντιβασιλείας και Ανώτατη Εκπαίδευση.....	23
2.3 Περίοδος δεύτερης Αντιβασιλείας και Ανώτατη Εκπαίδευση	28
2.4 Η ίδρυση του Οθώνειου Πανεπιστημίου	31
2.5 Τα εγκαίνια του Πανεπιστημίου.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΟΘΩΝΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (1837-1863) ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	35
3.1 Περίοδος 1837-1842	35
3.1.1 Το ιστορικό συγκείμενο.....	35
3.1.2 Το Πανεπιστήμιο	37
3.1.2.1 Διδακτικό προσωπικό	37
3.1.2.2 Φοιτητές	38

3.1.2.3	Διοικητικές υπηρεσίες	38
3.1.2.4	Συμπεράσματα.....	41
3.2	Περίοδος 1843-1862	42
3.2.1	Το ιστορικό συγκείμενο.....	42
3.2.2	Το Πανεπιστήμιο	44
3.2.2.1	Διδακτικό προσωπικό	45
3.2.2.2	Φοιτητές	46
3.2.2.3	Διοικητικές υπηρεσίες	47
3.2.2.4	Συμπεράσματα.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (1863-1911) ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ		53
4.1	Περίοδος 1863-1881	53
4.1.1	Το ιστορικό συγκείμενο.....	53
4.1.2	Το Πανεπιστήμιο	55
4.1.2.1	Διδακτικό προσωπικό	56
4.1.2.2	Φοιτητές	57
4.1.2.3	Διοικητικές υπηρεσίες	58
4.1.3	Συμπεράσματα	63
4.2	Περίοδος 1882-1899	64
4.2.1	Το ιστορικό συγκείμενο.....	64
4.2.2	Το Πανεπιστήμιο	66
4.2.2.1	Διδακτικό προσωπικό	67
4.2.2.2	Φοιτητές	68
4.2.2.3	Διοικητικές υπηρεσίες	69
4.2.3	Συμπεράσματα	71
4.3	Περίοδος 1900-1911	72
4.3.1	Το ιστορικό συγκείμενο.....	72
4.3.2	Το Πανεπιστήμιο	73

4.3.2.1 Διδακτικό προσωπικό	74
4.3.2.2 Φοιτητές	75
4.3.2.3.1 Διοικητικές υπηρεσίες μέχρι τον Οργανισμό του 1911.....	75
4.3.2.3.2 Διοικητικές υπηρεσίες με τον Οργανισμό του 1911	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	83
Βιβλιογραφία	87
Επετηρίδα	90
Α. Γραμματείς (Γενικοί) του Οθώνειου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911) κατά χρονολογία διορισμού.....	90
Β. Επετηρίδα Διοικητικών Υπαλλήλων των Κεντρικών Υπηρεσιών του Οθώνειου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911) κατά χρονολογία διορισμού και ειδικότητα.....	90
Πίνακας εικόνων	96

Περίληψη

Το 1830, μετά από πολύχρονο επαναστατικό αγώνα των Ελλήνων και με την παρέμβαση των μεγάλων Δυνάμεων εγκαθιδρύθηκε το ελεύθερο ελληνικό Κράτος, το οποίο δυο χρόνια αργότερα νομιμοποιήθηκε ως ανεξάρτητο Κράτος με κληρονομική μοναρχία και Βασιλιά του τον Βαυαρό Όθωνα Α'. Μέσα στις προτεραιότητες, αρχικά της Αντιβασιλείας και κατόπιν του ενήλικου Όθωνα, για την οργάνωση του νεοσύστατου Κράτους, ήταν και η ίδρυση ελληνικού Πανεπιστημίου που πραγματοποιήθηκε στις 5 Μαΐου 1837. Η ίδρυση Πανεπιστημίου στηρίχθηκε σε οράματα που υπήρχαν και σε προσπάθειες που είχαν γίνει ήδη από τα χρόνια της Επανάστασης, ιδίως όμως μετά τον τερματισμό της.

Τις επόμενες δεκαετίες και μέχρι το 1911, ακολούθησαν τεράστιας σημασίας ιστορικά γεγονότα στην Ελλάδα, τα οποία διαμόρφωσαν τη μορφή του πολιτεύματος, την έκταση αλλά και την οργάνωση του Κράτους στους τομείς της πολιτικής, της Διοίκησης, της οικονομίας, των υποδομών και επέδρασαν σημαντικά στην άνθηση των τεχνών και των γραμμάτων.

Σε όλη αυτή την περίοδο, παράλληλα με την πολύπλευρη ανάπτυξη του Κράτους, το Πανεπιστήμιο εξελισσόταν σταδιακά και ανάλογα με το ιστορικό συγκείμενο της εποχής (Οθώνειο, Εθνικό, Εθνικό-Καποδιστριακό). Έτσι από ένα εκπαιδευτικό «πείραμα», το Πανεπιστήμιο κατέληξε να γίνει ένας εθνικής σημασίας θεσμός και να αποκτήσει βαθιές ρίζες μέσα στην ελληνική κοινωνία και Πολιτεία.

Αναπόσπαστο μέρος του οργανισμού του Πανεπιστημίου από την ίδρυσή του αποτέλεσε το διοικητικό προσωπικό, οι διοικητικές του υπηρεσίες. Αρχικά με υποτυπώδη οργάνωση, αργότερα, το 1864, με άτυπη και τέλος το 1911 με τη θεσμοθέτηση Οργανισμού λειτουργίας τους, οι διοικητικές υπηρεσίες ήταν παρούσες και απαραίτητες για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου. Με την πάροδο των χρόνων οι υπάλληλοι, ανώτεροι και βοηθητικό προσωπικό, μεγάλωναν σε αριθμό, ασκούσαν ολοένα περισσότερες αρμοδιότητες και καθότι αυξανόταν η διοικητική ύλη, αποκτούσαν όλο και περισσότερους ρόλους στις υπηρεσίες του Ιδρύματος.

Ο Γραμματέας του Πανεπιστημίου, επικεφαλής των διοικητικών υπηρεσιών και σύνδεσμός τους με τις πρυτανικές αρχές, αποτελεί την κορυφή της διοικητικής πυραμίδας και είναι αυτός που ανάλογα με την προσωπικότητα και τις ικανότητές του προσδίδει θετικό ή αρνητικό πρόσημο στην παρουσία των υπηρεσιών εν γένει.

Η ιδιαίτερη φυσιογνωμία του Πανεπιστημίου ως εκπαιδευτικού Ιδρύματος χαρακτηρίζει και τη σύσταση των διοικητικών υπηρεσιών του και τις διαφοροποιεί από το λοιπό Δημόσιο: Σημαντικά μεγάλος αριθμός των εργαζομένων στο Ίδρυμα προέρχονται από το εσωτερικό του (φοιτητές, διδάκτορες, Υφηγητές) και το υπηρετούν έχοντας αυξημένο το αίσθημα του «συνανήκειν» στην πανεπιστημιακή κοινότητα.

Μέχρι την ύπαρξη του Οργανισμού του 1911, η σχέση ανάμεσα στις υπηρεσίες και την εκτελεστική εξουσία ήταν πολύ στενή, όπως άλλωστε συνέβαινε και με το διδακτικό προσωπικό. Ο διορισμός των υπαλλήλων με αποφάσεις αρχικά του Βασιλιά και αργότερα του Υπουργού Παιδείας και η έλλειψη προσοντολογίου μάλλον οδηγεί τις περισσότερες φορές σε προσλήψεις «ημετέρων», προσωπικών ή πολιτικών φίλων και γνωστών.

Λέξεις κλειδιά: ελληνικό Κράτος, Οθώνειο Πανεπιστήμιο, Εθνικό Πανεπιστήμιο, διοικητικές υπηρεσίες, Γραμματέας, άτυπος Κανονισμός 1864, Οργανισμός 1911.

Keywords: Greek State, Othoneion University, National University, administrative departments, Secretary, informal Operation 1864, Regulation 1911

ABSTRACT

In 1830, after a long-lasting revolutionary struggle and the intervention of the Great Powers, the free Greek State was established and two years later it was legitimized as an independent sovereign state with an inheritance monarchy and a Bavarian Prince as a king: Othon A' of Greece. In order to organize the newly formed state, among the priorities of the regency council at first and of Othon himself upon reaching his majority, was the founding of a Greek University, which was eventually accomplished in May 5th 1837. The establishment of a University was based on prior visions and on efforts that had been made since the Revolution, but especially after its end.

For the next decades until 1911, historical events of great importance in Greece formed the system of government, the geographical extent of the country and the coordination of the state in the fields of politics, administration, economy and infrastructure and significantly influenced the flourishing of arts and letters.

During this period, alongside with the multilateral development of the State, the University was gradually evolving according to the historical conditions (Othoneion, National, National-Kapodistrian). Eventually, although it started as an educational experiment, the University became an institution of national importance and was established in the Greek society and State.

An integral part of the University organization since its establishment, was the administrative staff and its services. Initially with a rudimentary operation, in 1864 with an informal one and in 1911 with the institutionalization of the operating Regulation, the administrative services became present and necessary for the University. Over the years, clerks of higher rank and assistant staff increased in numbers and as the administrative content also increased, they were charged with more responsibilities.

The University Secretary, head of the administration and the link to the Rector's office, is the top on the administrative pyramid. His personality and abilities are of great importance as he holds a major role that determines the proper function of the administrative services and their positive or negative impact.

The University, as an educational institution, has a specific nature, a particularity, which also characterizes the establishment of its

administrative services and differentiates them from the rest of the public sector. A significant number of employees in the institution emerge from within (students, PhDs, assistant professors) and provide their services with an increased sense of co-belonging in the university community.

Until the existence of the 1911 operating Regulation, the administrative services as well as the teaching staff and the executive authority were very close. The appointment of employees, initially by decrees of the King and later of the Minister of Education, and the lack of specific required qualifications, most often led to the recruitment of personal or political friends and acquaintances.

Πρόλογος/Ευχαριστίες

Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών αποτελεί το αρχαιότερο και σημαντικότερο πανεπιστημιακό Ίδρυμα της χώρας μας και είναι ένας τεράστιος Οργανισμός με χιλιάδες φοιτητές, διδάσκοντες και εργαζομένους. Από την ίδρυσή του, πριν από 180 χρόνια, προσφέρει αδιάλειπτα, στα πλαίσια της δημόσιας και δωρεάν ανώτατης εκπαίδευσης, υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικό αλλά και κοινωνικό έργο.

Έχει ειπωθεί πως η γνώση της ιστορίας είναι απαραίτητη για την πρόοδο των ατόμων και των κοινωνιών. Το ίδιο, πιστεύω, πως ισχύει και για οργανισμούς όπως τα Πανεπιστήμια, όπου η γνώση της ιστορίας τους είναι αναγκαία προϋπόθεση για την παραπέρα ανάπτυξή τους. Εκτός από μεταπτυχιακός φοιτητής, έχω την τύχη να είμαι και μόνιμος διοικητικός υπάλληλος του ΕΚΠΑ, στις διοικητικές υπηρεσίες του οποίου υπηρετώ από το 1995. Θεωρώ, συνεπώς, όχι μόνο χρήσιμη αλλά και απαραίτητη την (κριτική) γνώση της παρουσίας και συμβολής των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου μέσα στην ιστορία.

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας σχετίζεται με την ιστορική κριτική θεώρηση των διοικητικών υπηρεσιών κατά την περίοδο του Οθώνειου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911).

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της διάρθρωσης, δομής και λειτουργίας των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου κατά την περίοδο αυτή και η συναγωγή συμπερασμάτων και παρατηρήσεων σχετικά με τη λειτουργία αυτών μέσα στο Ίδρυμα.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η ιστορική έρευνα αρχείου (Γ.Γιαννακόπουλος, - Β.Μπουντούρη: 2016), κυρίως σε αρχειακές πηγές του Ιστορικού Αρχείου του ΕΚΠΑ, σε συνδυασμό με το «ιστορικοερμηνευτικό πρότυπο» (H.Carr:1983, Ι.Πυργιωτάκης-Ν.Παπαδάκης:1999, Ι.Πυργιωτάκης, 2004:73-86 και Σ.Μπουζάκης, 2006:27 και 28). Σύμφωνα με το «ιστορικοερμηνευτικό πρότυπο», πρωτίστως επιχειρήθηκε μια ιστορικοπολιτική προσέγγιση της εξέλιξης της πανεπιστημιακής διοικητικής οργάνωσης με ειδικότερο στόχο την «ανάλυση», την «κατανόηση» και την «ερμηνεία» της.

Η ερευνητική εργασία αναπτύσσεται σε πέντε κεφάλαια, ως ακολούθως:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ιστορικά γεγονότα γύρω από τη γέννηση και θεμελίωση του ελληνικού Κράτους (1828-1837).

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται τα σχέδια για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση από την περίοδο του Καποδίστρια μέχρι την ίδρυση και τα εγκαίνια του Οθώνειου Πανεπιστημίου (1828-1837).

Στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται συνολικά το Οθώνειο και Εθνικό Πανεπιστήμιο και ξεχωριστά οι διοικητικές τους υπηρεσίες, ανά υποπεριόδους και πάντοτε μέσα στο ιστορικό συγκείμενο της εκάστοτε περιόδου (1837-1911).

Στο πέμπτο κεφάλαιο καταγράφονται συνολικά συμπεράσματα και παρατηρήσεις για τις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου κατά την περίοδο 1837-1911.

Τέλος, ιδιαίτερα επισημαίνω τη συγκεντρωτική καταγραφή (επετηρίδα), για πρώτη φορά στην ιστορία της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, κατά χρονολογία διορισμού των Γραμματέων (Γενικών) του Ιδρύματος, καθώς και όλου του Διοικητικού Προσωπικού των Κεντρικών Υπηρεσιών του με τις ειδικότητές τους, κατά την ερευνηθείσα περίοδο.

Από την έναρξη του Μεταπτυχιακού Προγράμματος όλοι οι Καθηγητές, οι διδάσκοντες, οι συνεργάτες και συντελεστές του στήριξαν με όλες τους τις δυνάμεις τις προσπάθειες ημών των φοιτητών ώστε όχι μόνο να πλουτίσουμε τις γνώσεις μας αλλά κυρίως να αναπτύξουμε την κριτική και ερευνητική μας σκέψη. Ιδιαίτερα επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά τον Ομότιμο Καθηγητή κ.Εμμανουήλ Φυριππή ο οποίος εμπνεύσθηκε και οργάνωσε το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με ένα θέμα που αποκτά επιπρόσθετο ενδιαφέρον για έναν διοικητικό υπάλληλο. Τον ευχαριστώ θερμά και για την πολύτιμη επιστημονική βοήθεια που μου πρόσφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ευχαριστώ επίσης, την Καθηγήτρια πρώτης βαθμίδας κ.Ηρώ-Ζαφειρία Κεκέ-Μυλωνάκου και τον Αναπληρωτή Καθηγητή κ.Θωμά Μπαμπάλη για τη συμμετοχή τους στην τριμελή εξεταστική επιτροπή.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους μου της Διεύθυνσης Διοικητικού του ΕΚΠΑ για τη συμπαράσταση και την υπομονή τους στην προσπάθειά μου να προχωρήσω τις γνώσεις μου λίγο πιο πέρα.

Όμως, περισσότερο

Ευχαριστώ τη σύζυγο και σύντροφό μου Ανθή Θεοδωρακοπούλου για τα μεγάλα φτερά φροντίδας με τα οποία καλύπτει την οικογένειά μας όλα αυτά τα χρόνια

Τα παιδιά μας Ισμήνη και Χρήστο για τα χαμόγελά τους

Την αδελφή μου Χρυσούλα Μπίρκελαντ-Παπανικολάου γιατί υπάρχει πάντα δίπλα μου

Πάνω από όλα ευχαριστώ

Τους γονείς μου Λάζαρο και Ισμήνη γιατί με έκαναν αυτό που είμαι...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1.1 Ο τερματισμός του αγώνα και η πορεία προς την ίδρυση του ελληνικού κράτους

Το Μάρτιο του 1821, όταν άρχιζαν οι πρώτες ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στους ξεσηκωμένους Έλληνες και τα τουρκικά στρατεύματα, κανείς δεν ήταν σε θέση να προεξοφλήσει την εξέλιξη και την κατάληξη ενός αγώνα που μόλις είχε αρχίσει και φαινόταν, τουλάχιστον στην έναρξή του, άνισος. Περίπου έξι χρόνια αργότερα και ιδίως μετά την πτώση του Μεσολογγίου η έκβαση του αγώνα φαινόταν δυσοίωνη: τα τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα κυριαρχούσαν στην Πελοπόννησο, το ηθικό των αγωνιστών ήταν καταρρακωμένο και οι διαφωνίες ανάμεσα στις «φατρίες» (ευρύτερες ενώσεις κοινωνικά ισότιμων οικογενειών) και τα υπό διαμόρφωση «κόμματα» ήταν ανασταλτικοί παράγοντες για την εθνική επικράτηση.¹

Τότε ήταν που τα συμφέροντα των τριών μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) και ο μεταξύ τους ανταγωνισμός για την επιρροή στην περιοχή έβγαλαν τον Αγώνα από το αδιέξοδο: Μετά τον τερματισμό του ρωσοτουρκικού πολέμου (1828) η Ρωσία είχε βρεθεί σε ενισχυμένη θέση και με ενισχυμένη επιρροή στην ανατολική Μεσόγειο. Έτσι η Αγγλία ως αντιστάθμισμα, προέκρινε στην εξωτερική της πολιτική την ύπαρξη ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.²

Τον Ιούλιο του 1827 οι τρεις Δυνάμεις με τη Συνθήκη του Λονδίνου (6 Ιουλίου) εξέφρασαν με τον πιο φανερό τρόπο την απόφασή τους για τον τερματισμό της οθωμανικής κυριαρχίας στο χώρο της Βαλκανικής και την παραχώρηση αυτονομίας στην Ελλάδα. Μετά μάλιστα τη ναυμαχία του Ναβαρίνου (20 Οκτωβρίου 1827), όπου ο τουρκικός στόλος κατανικήθηκε από αυτόν των τριών Δυνάμεων, άρχισε η αντίστροφη μέτρηση για τη δημιουργία του νέου κράτους. Το ελληνικό ζήτημα έφθανε στο τέλος του. Απέμενε μόνο η ακριβής οριοθέτηση του κράτους και η αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από τα επαναστατημένα εδάφη. Το δεύτερο επιτεύχθηκε σταδιακά κατά τα έτη

¹ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.66-67

² Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.30-31

1828-29 (ολοκλήρωση πολεμικών επιχειρήσεων στη Στερεά Ελλάδα και αποχώρηση αιγυπτιακών στρατευμάτων από την Πελοπόννησο) με τη συνδρομή των «συμμάχων».³

Το 1830 με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (3 Φεβρουαρίου) εγκαθιδρύθηκε ανεξάρτητο ελληνικό κράτος με την «εγγύηση» των τριών Δυνάμεων. Στο Πρωτόκολλο υπήρχε η πρόβλεψη για τον μελλοντικό οριστικό καθορισμό των συνόρων του αλλά και την εκλογή του μελλοντικού αρχηγού του Κράτους.⁴ Ο όρος όμως «ανεξαρτησία», όπως η Ιστορία αργότερα έδειξε, αφορούσε την ανεξαρτησία όπως την αντιλαμβάνονταν οι μεγάλες Δυνάμεις, δηλαδή ως προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία και όχι ως προς την επέμβαση και την κηδεμονία από τις ίδιες. Το γεγονός αυτό θα καθορίσει εφεξής τα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά αλλά και εκπαιδευτικά τεκταινόμενα στη χώρα, με διαφορετικούς κάθε φορά πρωταγωνιστές, αλλά πάντοτε με τη συναίνεση και συμμετοχή των πολιτικών παραγόντων της χώρας.⁵

1.2 Η διακυβέρνηση Καποδίστρια (1828-1831)

Τον Ιανουάριο του 1828 έφθασε στην Ελλάδα, μετά από σχετική απόφαση της Συνέλευσης της Τροιζήνας (1827), ο Ιωάννης Καποδίστριας, προκειμένου να αναλάβει Κυβερνήτης της χώρας. Ο γεννημένος στην Κέρκυρα, διπλωματικός στην υπηρεσία του Τσάρου, Ιωάννης Καποδίστριας ανέλαβε ένα πολύ δύσκολο έργο, αυτό της διοίκησης ενός Κράτους υπό διαμόρφωση.⁶

Ο στόχος του δεν θα μπορούσε να είναι άλλος: Η εξασφάλιση σταθερής διακυβέρνησης μέσα σε ένα κατακερματισμένο από τις «φατρίες» πολιτικό περιβάλλον, προκειμένου να δομηθεί ένας σταθερός κρατικός μηχανισμός και να αρχίσει να εφαρμόζεται επιτέλους μια σταθερή κρατική πολιτική σε όλους τους Τομείς. Για την επίτευξη του στόχου είχε να επιλέξει δύο στρατηγικές: ή τη συνένωση και συνεργασία όλων των φατριών ή τη συγκέντρωση της εξουσίας στις φατρίες που τον υποστήριζαν. Ο Καποδίστριας επιλέγοντας τη δεύτερη δημιούργησε μια

³ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.73

⁴ Ο.π. σ.74

⁵ Ο.π. σ.75

⁶ Παπαρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.234

συνισταμένη πολλών φιλικών φατριών (Πελοπόννησος-Θ.Κολοκοτρώνης, Σπέτσες-Ι.Μέξης, Φωκίδα-Ι.Γκούρας, αιγαιοπελαγίτικα νησιά- Ι.Κανάρης), το «Καποδιστριακό κόμμα» με φανερή την επιρροή του ρωσικού στοιχείου. Στον αντίποδα βρίσκονταν οι ανοργάνωτες αντικαποδιστριακές ομάδες-φατρίες (αγγλική, γαλλική, του Κουντουριώτη, των Μαυρομιχαλαίων).⁷

Με την επιλογή αυτή ο Καποδίστριας, παρότι τύποις λειτούργησε πατριαρχικά και αυταρχικά (σχεδόν δικτατορικά), συγκεντρώνοντας όλη την εξουσία στα χέρια του, κατόρθωσε να επιτύχει τον αρχικό του στόχο⁸ Σε σύντομο χρονικό διάστημα, η δημόσια ασφάλεια αποκαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό, η πειρατεία στο Αιγαίο περιορίστηκε σχετικά, το Δημόσιο Ταμείο άρχισε να αποκτά πόρους, ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα, κόπηκε νόμισμα (Φοίνικας), οι γεωργοί και οι λαϊκές τάξεις αισθάνθηκαν το ενδιαφέρον του Κράτους, η εκπαίδευση απέκτησε κι αυτή οργανωμένο ρόλο στο Κράτος.⁹

Η δολοφονία του Κυβερνήτη (27 Σεπτεμβρίου 1831) σήμανε τον τερματισμό της προσπάθειας της διοικητικής συγκρότησης του υπό διαμόρφωση Κράτους και την έναρξη μιας ανώμαλης περιόδου η οποία χαρακτηρίζεται από την γιγάντωση της ανομίας και αναρχίας και τον κίνδυνο μιας εμφύλιας σύρραξης. Και αυτό σε μια στιγμή, που πρωταρχικό και κρίσιμο ζήτημα ήταν η επιβίωση του εγκαθιδρυμένου με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου νέου ελληνικού Κράτους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τη χρονική περίοδο που ο έκτακτος απεσταλμένος των τριών Δυνάμεων Κάνιγγ μετέβαινε στην Κωνσταντινούπολη για να διαπραγματευθεί τον καθορισμό των συνόρων του ελληνικού Κράτους, οι αντικαποδιστριακοί υπό τον Ιωάννη Κωλέττη ήταν έτοιμοι να αντιμετωπίσουν σε ένοπλο αγώνα τους φιλοκυβερνητικούς υπό τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Η παρέμβαση του Γερμανού φιλέλληνα Καρόλου Τιρς (Θείρσιου) απέβη καταλυτική για την αποτροπή του εμφυλίου πολέμου, παρότι η ειρήνη και η κοινωνική γαλήνη εξακολουθούσε να κρέμεται από μία κλωστή.¹⁰

⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ, σ.29

⁸ Παπαρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.239

⁹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), σ.240-241

¹⁰ Παπαρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.253-255

1.3 Η νομιμοποίηση του ελληνικού Κράτους (1832)

Το αδιέξοδο ήρθη με καίρια πρωτοβουλία των τριών Δυνάμεων στις 7 Μαΐου 1832 οπότε υπεγράφη η Σύμβαση του Λονδίνου με την οποία νομιμοποιήθηκε το ελεύθερο ελληνικό Κράτος, εγκαθιδρύθηκε στη χώρα η «ελέω Θεού» κληρονομική μοναρχία και αναγνωρίστηκε ο δεκαεπτάχρονος Όθωνας της Βαυαρίας ως «Βασιλεύς της Ελλάδος». Οι Δυνάμεις επέλεξαν ως χώρα προέλευσης του νέου βασιλιά τη λιγότερο ισχυρή Βαυαρία, μια χώρα που δεν θα μπορούσε να ασκήσει μεγάλη επιρροή στα ελληνικά πράγματα. Στη Σύμβαση αυτή η οποία καθόρισε τις τύχες του ελληνικού Κράτους για πολλές δεκαετίες, εκτός από τα της διαδοχής του Βασιλιά, ρυθμίζονταν σημαντικά ζητήματα: α) το νέο Κράτος περιελάμβανε την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια και τα νησιά του κεντρικού Αιγαίου, β) ο βασιλιάς Λουδοβίκος θα όριζε τριμελή Αντιβασιλεία που θα ασκούσε την εξουσία μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα, γ) δημιουργούνταν στρατιωτικό σώμα 3.500 ανδρών από Βαυαρούς στρατιώτες και αξιωματικούς, δ) έθετε την Ελλάδα υπό την εγγύηση-προστασία των τριών Δυνάμεων και ε) προέβλεπε τη χορήγηση δανείων από τις εγγυήτριες Δυνάμεις μέχρι το ύψος των 60 εκατομμυρίων φράγκων.¹¹

Ο λαός εξαντλημένος και εξασθενημένος από τις μακρόχρονες πολεμικές επιχειρήσεις κατά των Τούρκων στη διάρκεια της Επανάστασης αλλά κυρίως απογοητευμένος και ανήσυχος από τις εμφύλιες συγκρούσεις δέχθηκε με ανακούφιση τη Συνθήκη του Λονδίνου, θεωρώντας πως οι δοκιμασίες του είχαν τερματιστεί.

Η Επανάσταση στην πραγματικότητα αλλού είχε πετύχει και αλλού όχι: Η δημιουργία ενός ανεξάρτητου Κράτους με ομοιογενή πληθυσμό 750.000 Ελλήνων σίγουρα ήταν ένα απόλυτα θετικό αποτέλεσμα, παρότι υπήρχε ακόμη περίπου 1.500.000 ελληνικός πληθυσμός εκτός Επικράτειας και εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹² Το τίμημα, ίσως μεγάλο, αφού η οθωμανική κηδεμονία ουσιαστικά αντικαταστάθηκε από την ευρωπαϊκή και ο πολιτικός παρεμβατισμός πια προερχόταν από τις δυτικές πρωτεύουσες.¹³

¹¹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.31

¹² Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.12

¹³ Ο.π., σ.11

1.4 Πρώτη Αντιβασιλεία (1833-1834)

Σε εφαρμογή των άρθρων 1-3 της Συνθήκης του Λονδίνου, στις 30 Ιανουαρίου 1833 ο ανήλικος Όθωνας έφθασε στο λιμάνι του Ναυπλίου με την αγγλική φρεγάτα «Μαδαγασκάρη» και στις 6 Φεβρουαρίου αποβιβάστηκε στην πόλη με όλες τις τιμές και σε πάνδημη εορταστική ατμόσφαιρα.¹⁴ Τα πλήθη που συνέρρευσαν στην υποδοχή, ουσιαστικά στήριζαν όλες τους τις ελπίδες για ειρήνη, ευημερία και πρόοδο στον ανήλικο βασιλιά, παραβλέποντας το γεγονός πως για τα επόμενα τέσσερα χρόνια η εξουσία, σύμφωνα με τη Συνθήκη, θα ασκούνταν από τους τρεις Αντιβασιλείς.^{15 16}

Με αποφάσεις του βασιλιά Λουδοβίκου ορίστηκαν οι τρεις Αντιβασιλείς, οι αρμοδιότητές τους και ο τρόπος λειτουργίας της Αντιβασιλείας εν γένει. Έτσι ορίστηκαν: Πρόεδρος ο κόμης Άρμανσπεργκ, φιλόδοξος αλλά έμπειρος και φιλελεύθερος πολιτικός, υπεύθυνος κυρίως για τα οικονομικά, ο καθηγητής της Νομικής Μάουρερ, πρώην υπουργός Δικαιοσύνης της Βαυαρίας, υπεύθυνος για θέματα παιδείας, εκκλησίας και δικαιοσύνης¹⁷ και ο φιλέλληνας, γνώστης των ελληνικών θεμάτων και προσκείμενος στη ρωσική πολιτική στρατηγός Έϋδεκ υπεύθυνος για το στρατό. Αναπληρωτής στο Συμβούλιο της Αντιβασιλείας και υπεύθυνος για θέματα διοίκησης και εξωτερικής πολιτικής ορίστηκε ο σύμβουλος του βαυαρικού Υπουργείου Εξωτερικών Καρλ φον Άμπελ.¹⁸

Η περίοδος της πρώτης Αντιβασιλείας χαρακτηρίστηκε κυρίως από τη λεγόμενη Βαυαροκρατία, την προσπάθεια δηλαδή με τρόπο απολυταρχικό να οργανωθεί το Κράτος σε όλα τα επίπεδα σύμφωνα με τα πρότυπα του Βαυαρικού Κράτους.¹⁹ Συνοπτικά τα μέτρα που χαρακτήρισαν την περίοδο είναι:

-Διοίκηση: Παρέμεινε η διάρθρωση της Κεντρικής Διοίκησης με επτά Υπουργεία, αλλά περιορίστηκε ο ρόλος του Υπουργικού Συμβουλίου μόνον σε εκτελεστικό. Στις ανώτερες θέσεις του κρατικού μηχανισμού

¹⁴ Μακρυγιάννης, (1907), σ.297-298

¹⁵ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.255-256

¹⁶ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ, σ.33

¹⁷ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.259

¹⁸ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ, σ.34-35

¹⁹ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.91

(παλάτι και στρατός) χρησιμοποιήθηκαν κυρίως Βαυαροί αξιωματούχοι ενώ κατά κανόνα αποκλείστηκαν οι Έλληνες. Έτσι συναντά κανείς Βαυαρούς υπουργό Στρατιωτικών, Γενικό Διευθυντή Φρουρίων και Ναυστάθμων, Διοικητές στρατού, μηχανικού, πυροβολικού.²⁰ Στους κόλπους της Δημόσιας Διοίκησης, ενώ φαινομενικά χρησιμοποιήθηκαν ελάχιστοι Βαυαροί, η αξιοποίηση πολυάριθμων Βαυαρών συμβούλων, νομομαθών και μεταφραστών ουσιαστικά σήμαινε την κυριαρχική παρουσία του βαυαρικού στοιχείου.²¹

-Διοικητικό σύστημα: Τον Ιούνιο του 1833 ορίστηκε ως νέα πρωτεύουσα του ελληνικού Κράτους η Αθήνα (10.000 κάτοικοι).²² Η Επικράτεια χωρίστηκε σε 10 νομαρχίες, 47 επαρχίες και δήμους. Οι Νομάρχες και οι Έπαρχοι διορίζονταν απευθείας από το Παλάτι, ενώ από το λαό εκλέγονταν μόνον οι νομαρχιακοί και δημοτικοί σύμβουλοι.²³

-Άτακτοι: Τεράστιας σημασίας ζήτημα ήταν για το ελληνικό Κράτος αυτό των «άτακτων», των αγωνιστών δηλαδή της Επανάστασης (5.000 περίπου στον αριθμό) εκτός του «τακτικού» στρατού που παρέμεναν στρατωνισμένοι στην ύπαιθρο με αβέβαιο το βιοποριστικό τους μέλλον. Προσπάθειες ένταξής τους σε επίσημες στρατιωτικές μονάδες έγιναν τόσο με τη διάλυση και επανασύσταση του τακτικού στρατού και με τη συμμετοχή τους σε αυτόν υπό τους βαυαρικούς κανόνες, όσο και με την ίδρυση του Σώματος της Χωροφυλακής, στα Βαυαρικά όμως πρότυπα και την ένταξή τους σε αυτό.²⁴

-Οικονομία: Το 1833 ιδρύθηκε το Ελεγκτικό Συνέδριο με Πρόεδρο τον Γάλλο De Rigny και το 1835 το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα δύο στα πρότυπα των αντίστοιχων Βαυαρικών Δικαστηρίων.²⁵

-Εκκλησία-Μοναστηριακό ζήτημα: Το 1833, μετά από εισήγηση του π. Θεόκλητου Φαρμακίδη και σε εφαρμογή της πολιτικής του υπέρμαχου της κοσμικής εξουσίας προτεστάντη Μάουρερ, η Εκκλησία της Ελλάδας ανακηρύσσεται αυτοκέφαλη, δηλαδή ανεξαρτητοποιείται από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης και υπάγεται στην κρατική εξουσία. Αρχηγός της είναι πλέον ο Βασιλιάς, ενώ η πενταμελής Ιερά

²⁰ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.11

²¹ Ο.π., σ.92

²² Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.43

²³ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.23 και σ.40

²⁴ Ο.π., σ.37-40

²⁵ Ο.π., σ.41

Σύνοδος που τη διοικεί ορίζεται από το Παλάτι.²⁶ Επίσης, τα επόμενα δύο χρόνια καταργείται ο μεγαλύτερος αριθμός των μοναστηριών: από τα 524 απέμειναν να λειτουργούν 146.²⁷

Γίνεται εύκολα κατανοητό ότι οι, με μικρή δημοφιλία, ενέργειες της Αντιβασιλείας προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια του λαού. Το συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα, ο αποκλεισμός του ελληνικού στοιχείου και των σημαντικότερων αγωνιστών της επανάστασης από τις δημόσιες θέσεις αλλά και η εχθρική και γεμάτη δυσπιστία στάση της απέναντι στα κόμματα, οδήγησαν το λαό στην εναντίωση του σχεδόν σε κάθε μέτρο που αυτή λάμβανε. Καίριο σημείο στις μετέπειτα εξελίξεις αποτέλεσε η σύλληψη (Σεπτέμβριος 1833) των Θ. Κολοκοτρώνη, Πλαπούτα, Τζαβέλλα και άλλων με την κατηγορία της συνομοσίας. Για την αντιμετώπιση της δυσαρέσκειας της κοινής γνώμης, ακολούθησε η θεσμοθέτηση διατάξεων εκ μέρους της Αντιβασιλείας, που ουσιαστικά εισήγαγαν σκληρή λογοκρισία.²⁸

Όλα τα παραπάνω και κυρίως η ταύτιση των Μάουρερ και Άρμανσπεργκ με το γαλλικό κόμμα δημιούργησαν τριγμούς και διενέξεις μέσα στους κόλπους της Αντιβασιλείας. Αποκορύφωμα της αυθαιρεσίας της, αποτέλεσε η δίκη και θανατική καταδίκη του Θ. Κολοκοτρώνη και η απόλυση των δικαστών, Τερτσέτη και Πολυζωΐδη, οι οποίοι μειοψήφησαν κατά τη δίκη.^{29 30}

Πέρα από την λαϊκή οργή κατά της Αντιβασιλείας, αφορμή για το τέλος της υπήρξε η εξέγερση της Μάνης (1834) και η ήττα του Βαυαρικού στρατού από τους Μανιάτες.³¹ Έτσι, τον Ιούνιο του 1834 ο Βασιλιάς Λουδοβίκος αντικατέστησε τον Μάουρερ και τον Άμπελ, αφήνοντας τον Άρμανσπεργκ ως κύριο εκφραστή της αγγλικής αλλά και γαλλικής πολιτικής στην Ελλάδα.³²

²⁶ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.103-104

²⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.44

²⁸ Ο.π., σ.45-47

²⁹ Ο.π., σ.48-49

³⁰ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.124-125

³¹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.49

³² Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.129

1.5 Δεύτερη Αντιβασιλεία (1834-1835)

Κύριο χαρακτηριστικό της δεύτερης Αντιβασιλείας, η οποία διήρκεσε περίπου δέκα μήνες, είναι η πολιτική διαμάχη ανάμεσα στον φιλόδοξο Αρχικαγκελάριο Άρμανσπεργκ και τον Υπουργό των Εσωτερικών Ι. Κωλέττη: ο Κωλέττης ωθούσε σταθερά την Αντιβασιλεία σε λανθασμένους χειρισμούς σχεδόν κάθε θέματος της δημόσιας ζωής προκειμένου να παρουσιάσει τον εαυτό του ως τον μόνο άξιο Έλληνα πολιτικό, ώστε να επιλεγεί Πρωθυπουργός από τον σε λίγο καιρό ενήλικο Βασιλιά.³³

Σπουδαίο γεγονός της δεύτερης Αντιβασιλείας ήταν η μεταφορά της πρωτεύουσας της Ελλάδας από το Ναύπλιο στην Αθήνα τον Σεπτέμβριο του 1834, γεγονός που οδήγησε την μέχρι τότε πολύ μικρή κωμόπολη σε ταχύτατη ανοικοδόμηση, καθιστώντας την το οικονομικό και πνευματικό κέντρο του Κράτους.^{34 35 36}

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλες εμπορικές συμφωνίες με ξένα κράτη και ιδιώτες (Εμπορική και περί Ναυτιλίας συμφωνία με την Αυστρία, συμφωνία Φεργάδη περί ταχυδρομείων, συμφωνία Λούδ περί θαλασσίων συγκοινωνιών και μεταφορών κ.ά.), έδωσαν τεράστια ώθηση στη διαφήμιση της Αθήνας (αλλά και του Πειραιά και της Σύρου) στο εξωτερικό με αποτέλεσμα την αύξηση των ταξιδιωτών («περιηγητών») προς την Ελλάδα.³⁷

1.6 Ενηλικίωση του Όθωνα (1835-1837)

Την 1^η Ιουνίου 1835, ημέρα της ενηλικίωσής του, ο Όθωνας ανήλθε στον θρόνο διατηρώντας πρόσκαιρα τον Άρμανσπεργκ σε θέση Αρχιγραμματέα Επικρατείας.³⁸ Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια του Όθωνα να επικρατήσει στην άτυπη πολιτική αναμέτρησή

³³ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.137 και σ.139-141

³⁴ Ο.π., σ.144-146

³⁵ Παπαρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.268

³⁶ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.58

³⁷ Ο.π., σ.58

³⁸ Ο.π., σ.58

του με τον Άρμανσπεργκ. Ο τελευταίος επιδίωξε με κάθε τρόπο να αποκτήσει περισσότερες και σπουδαιότερες αρμοδιότητες στον κυβερνητικό σχηματισμό. Το αποτέλεσμα αυτής της διελκυστίνδας ήταν να υπάρχει ένα χρονικό διάστημα άσκησης «παράλληλης», ανάμεσα στους δύο άνδρες, εξουσίας με συνακόλουθο την όξυνση των μεταξύ τους σχέσεων.³⁹

Εκτός από τους τρεις πρώτους μήνες της ενηλικίωσης του Όθωνα, οπότε θεσπίστηκαν κάποια «φιλολαϊκά» νομοθετήματα με πρωτοβουλία του Άρμανσπεργκ, ο τελικός απολογισμός της πολιτικής του τελευταίου είναι σίγουρα αρνητικός: αδυναμία τήρησης της τάξης στην ύπαιθρο, εξεγέρσεις στην Αιτωλοακαρνανία, ανισομερής, μεταξύ δημοσίων εσόδων και εξόδων, προϋπολογισμός, διαφθορά στη δημόσια διοίκηση και καταχρήσεις εξουσίας από δημόσιους λειτουργούς, ένταση της Βαυαροκρατίας.^{40 41}

Όταν ο Όθωνας αναχώρησε από την Ελλάδα προκειμένου να νυμφευθεί (Μάιος 1836) και παρά τις επίμονες προσπάθειες του Άρμανσπεργκ να ισχυροποιήσει τη θέση του εκμεταλλευόμενος την απουσία του Βασιλέα, η τύχη του ήταν προδιαγεγραμμένη.

Στις 10 Νοεμβρίου 1836 ο Όθωνας, παντρεύτηκε την δεκαοκτάχρονη, όμορφη και ευφυή πριγκίπισσα Μαρία - Φρειδερίκη - Αμαλία, μαζί με την οποία επέστρεψε στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 1837.⁴² Το πρώτο μέτρο που έλαβε με την επιστροφή του, ήταν η, με Βασιλικό Διάταγμα, αποπομπή-απόλυση του Άρμανσπεργκ από τη θέση του Αρχιγραμματέα. Με το ίδιο Διάταγμα καταργήθηκε η θέση του Αρχιγραμματέα και ιδρύθηκε θέση Γραμματέα Επικρατείας στην οποία διορίστηκε ο λόγιος και νομικός Ιγνάτιος Φον Ρούντχαρτ.⁴³

Ο Ρούντχαρτ ως Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου και στην προσπάθεια του να προσεταιριστεί το λαό εισηγήθηκε στον Όθωνα μια σειρά φιλελληνικών μέτρων, όπως την κατάργηση της γερμανικής ως δεύτερης επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους, τη συγκρότηση αμιγώς ελληνικού τακτικού στρατού και τη σταδιακή απομάκρυνση των

³⁹ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982) , σ.147-149

⁴⁰ Ο.π., σ.158-160

⁴¹ Ιστορία του ελληνικού έθνους , (1977), τ.ΙΓ' σ.61-62

⁴² Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.273-274

⁴³ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.172

Βαυαρών από τα ανώτατα κρατικά αξιώματα.⁴⁴ Παρά ταύτα, η ήδη αυξημένη δυσπιστία των Ελλήνων προς τους Βαυαρούς,⁴⁵ το ζήτημα της ύπαρξης Συντάγματος που έθεσε το «αγγλικό» κόμμα με την υποστήριξη της Αγγλίας αλλά και η σύγκρουση του Ρούντχαρτ με τον ίδιο τον Όθωνα, τον οδήγησαν σε παραίτηση τον Δεκέμβριο του 1837.⁴⁶ Ο νέος Βασιλιάς είχε αποφασίσει όχι μόνο να βασιλεύει αλλά και να κυβερνά.

Η πολύ σύντομη θητεία του Ρούντχαρτ άφησε ως παρακαταθήκη στο νέο ελληνικό Κράτος σπουδαία επιτεύγματα: την τακτοποίηση, ανά 15νθήμερο, της θαλάσσιας συγκοινωνίας με τα μεγάλα λιμάνια της Δύσης, τη ναυπήγηση εμπορικού και στρατιωτικού στόλου, την πραγματοποίηση σημαντικών έργων υποδομής στην πρωτεύουσα (Δημοτικό Νοσοκομείο) και τον Πειραιά, τη θεμελίωση της νέας πόλης της Σπάρτης, τα σχέδια για την ίδρυση του Πανεπιστημίου κ.α.^{47 48}

Μετά την παραίτηση του Ρούντχαρτ και από τις αρχές του 1838 ο Όθωνας εφάρμοσε απόλυτη προσωπική μοναρχία, κυβερνώντας πια μόνος του απολυταρχικά και ακολουθώντας πολιτική η οποία απέφευγε να προσδώσει τυχόν πλεονέκτημα σε κάποιο από τα τρία κόμματα.⁴⁹ Προσπάθησε, χωρίς όμως πάντοτε να τα καταφέρνει, να μένει ουδέτερος απέναντι στα τρία κόμματα και αντίστοιχα στις τρεις μεγάλες Δυνάμεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύνθεση του νέου επταμελούς Υπουργικού Συμβουλίου: από τους πέντε Έλληνες Υπουργούς οι τρεις ανήκαν στο «αγγλικό» κόμμα και οι δύο στο «ρωσικό».⁵⁰

Το σημαντικότερο όλων όμως, ήταν η σταθερή άρνηση του Όθωνα για οποιαδήποτε συζήτηση για την ύπαρξη Συντάγματος, γεγονός το οποίο στο άμεσο μέλλον θα αποτελούσε ένα μόνιμο πεδίο συγκρούσεων μέσα στην ελληνική Πολιτεία που θα οδηγούσε στο τέλος του θεσμού της απόλυτης μοναρχίας.

⁴⁴ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.67

⁴⁵ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.177

⁴⁶ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.176

⁴⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.69-70

⁴⁸ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.179-180

⁴⁹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.72

⁵⁰ Πετρόπουλος Ι.Α.-Κουμαριανού Α., (1982), σ.189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ (1828-1836)

Μέσα σε αυτό το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο και σε καθεμία από τις διακριτές περιόδους που αναφέρθηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο, έγιναν προσπάθειες από τους έχοντες την ευθύνη της διακυβέρνησης του Κράτους για την δημιουργία και οργάνωση και της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, προσπάθειες που τελικά οδήγησαν στην ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου της χώρας. Σημειώνεται ότι ήδη από την περίοδο του επαναστατικού αγώνα είχε γίνει φανερό, ότι το «Πανεπιστήμιο» θα είχε δημόσιο⁵¹ και, κατά τους οραματισμούς του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, ανθρωποπλαστικό και αρχαιοκεντρικό χαρακτήρα.⁵² ⁵³Η δε πρόταξη της διδασκαλίας στις «Ακαδημίες» (τις Σχολές του Πανεπιστημίου) των ανθρωπιστικών και θεωρητικών επιστημών αποτυπώθηκε ολοκάθαρα στο σχέδιο της Επιτροπής για την μελλοντική λειτουργία Πανεπιστημίου υπό τους Ά.Γαζή, Μ.Κάββα, Κ.Λιβερόπουλο, Π.Νοταρά και Σ.Τρικούπη (1824).⁵⁴

2.1 Περίοδος Καποδίστρια και Ανώτατη Εκπαίδευση

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω (1.2) ο Καποδίστριας προσπάθησε από την αρχή της διακυβέρνησής του να δημιουργήσει τις βάσεις για τη λειτουργία του Κράτους στα πρότυπα των σύγχρονων ευρωπαϊκών Κρατών στους περισσότερους τομείς της δημόσιας σφαίρας.

Στον τομέα της Παιδείας βασικό μέλημα του Κυβερνήτη ήταν η δημιουργία υποδομών (ίδρυση σχολείων, κατάρτιση εκπαιδευτικών, εισαγωγή διδακτικών βιβλίων) και η εν γένει οργάνωση της εκπαίδευσης,⁵⁵ η οποία στον ελλαδικό χώρο κατά την περίοδο του Αγώνα ήταν, φυσικά, σχεδόν ανύπαρκτη: Την 2α-8-1829 η Δ' Εθνοσυνέλευση εξέδωσε το ΙΑ' ψήφισμά της «Περί οργανώσεως της Παιδείας». Στο

⁵¹ Οργανισμός της προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος/ Κόρινθος 27-2-1822

⁵² Διακήρυξη της Πελοποννησιακής Γερουσίας/27-4-1822

⁵³ Ματθαίου Δ., (2012), σ.204

⁵⁴ Φυριππής Εμ., (2007), σ.34-35

⁵⁵ Ματθαίου Δ., (2012), σ.207

ψήφισμα αυτό εκτός των άλλων προβλεπόταν, η σύσταση «*Σχολείων Ανωτέρας Τάξεως διά τους αφιερωθησομένους εις τα Εκκλησιαστικά, εις την Πολιτική Υπηρεσίαν, και εις την σπουδή των τεχνών, των επιστημών και της φιλολογίας*» αλλά και η σύσταση ειδικού δημόσιου Ταμείου χρηματοδότησης της ανώτατης εκπαίδευσης, του «*γαζοφυλακίου*».⁵⁶

Την περίοδο αυτή, υποβλήθηκαν προς τον Καποδίστρια δύο σχέδια σχετικά με την εκπαίδευση, τα οποία είχαν συγκεκριμένες αναφορές και στην ανώτατη εκπαίδευση, χωρίς όμως τελικά να προτείνουν ρητά την ίδρυση Πανεπιστημίου:

-Σχέδιο Στούρτζα: Ο στενός φίλος και συνεργάτης του Κυβερνήτη, επικεφαλής του διπλωματικού του Γραφείου και πρώτος βιογράφος του Αλέξανδρος Στούρτζας, το 1829 υπέβαλε το «*Σχέδιον περί εθνικής ανατροφής και δημοσίου παιδείας εις την Ελλάδα. Ιδέαι προκαταρκτικάί*» το οποίο, για την ανώτατη εκπαίδευση προέβλεπε τη λειτουργία ανώτατου Ιερατικού σχολείου, ανώτατου Πολεμικού σχολείου (ένα Τμήμα Στερεάς με πεζοϊππική και πυροβολική και ένα Τμήμα Ναυτικού με ναυτική και ναυπηγία) και ανώτατου Πολιτικού σχολείου (μία τάξη νομοδικανική και μία τάξη πολιτικοοικονομική).⁵⁷

-Σχέδιο Μουστοξύδη: Ο επτανήσιος λόγιος και πολιτικός Ανδρέας Μουστοξύδης τον Αύγουστο του 1830 ως Πρόεδρος σχετικής Επιτροπής υπέβαλε το «*Σχέδιον περί της Δημοσίου Εκπαιδύσεως*» στο οποίο ρητά τονιζόταν η, επί του παρόντος, αδυναμία λειτουργίας ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα και η προτροπή στους νέους να σπουδάσουν «*...Νομική, Ιατρική και άλλας επιστήμες...*» εκτός Επικράτειας.⁵⁸

Οι λόγοι που καθιστούσαν αδύνατη τη λειτουργία ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν πρωτίστως οικονομικοί αλλά και ιδεολογικοί, καθόσον την ιστορική αυτή περίοδο τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, ως φορείς φιλελεύθερων ιδεών αποτελούσαν «κόκκινο πανί» για μια Ευρώπη γενικά συντηρητική.⁵⁹

Η δολοφονία του Κυβερνήτη κατέστησε τα αναφερόμενα σχέδια, απλά ιστορία.

⁵⁶ Φυριππής Εμ., (2007), σ.36-37

⁵⁷ Ο.π., σ.38

⁵⁸ Ο.π., σ.39

⁵⁹ Ο.π., σ.37

2.2 Περίοδος πρώτης Αντιβασιλείας και Ανώτατη Εκπαίδευση

Η Αντιβασιλεία στα πλαίσια της προσπάθειας για τη συνολική οργάνωση του Κράτους (βλ.1.4) θέλησε να αντιμετωπίσει και το ζήτημα της ανώτατης εκπαίδευσης. Την περίοδο αυτή, που όπως είδαμε χαρακτηρίζεται κυρίως από τη Βαυαροκρατία, υπήρξαν τρεις σημαντικές πρωτοβουλίες για την οργάνωση της ανώτατης εκπαίδευσης. Είχε προηγηθεί, τον Απρίλιο του 1833, η ίδρυση της Γραμματείας (Υπουργείου) Εκκλησιαστικών και Παιδείας με Γραμματέα (Υπουργό) τον (και) Πρωθυπουργό Σπυρίδωνα Τρικούπη.⁶⁰

Επιτροπή Μάουρερ:

Ο Αντιβασιλέας Μάουρερ, υπεύθυνος για τα θέματα της Παιδείας, το 1833 συνέστησε Επιτροπή από δυτικοτραφείς (Γαλλία και Γερμανία) Έλληνες (Κ.Σχινά, Α.Πολυζωΐδη, Ι.Κοκκώνα, Α.Σούτσο, Ι.Βενθύλο) και το Βαυαρό υφηγητή του Πανεπιστημίου του Μονάχου Φραντζί, προκειμένου να υποβάλλει προς τη Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Παιδείας ένα γενικό σχέδιο για την εκπαίδευση στην Ελλάδα.⁶¹ Ο Μάουρερ, όπως συνοπτικά φαίνεται στο έργο του «*Ο ελληνικός λαός*», είχε φανταστεί τη λειτουργία του Πανεπιστημίου σε παράλληλη πορεία με τη λειτουργία του νέου ελληνικού Κράτους: ο λαός στηριζόμενος στο ένδοξο παρελθόν που έκανε την Ελλάδα την κοιτίδα του πολιτισμού για την Ευρώπη θα προχωρούσε στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου δυναμικού Κράτους. Μέσα από την πνευματική κληρονομιά της Αρχαίας Ελλάδας η Νέα Ελλάδα θα μπορούσε να αναγεννηθεί και να αποτελέσει όχι απλά έναν ιστορικό απόγονο κάποιου αρχαίου πολιτισμού αλλά έναν παράγοντα Διαφωτισμού για όλον το χώρο της Βαλκανικής και της Ανατολής.⁶²

Η Επιτροπή πολύ σύντομα, μέσα στον ίδιο χρόνο, υπέβαλε τις προτάσεις της στις οποίες περιλαμβανόταν και σχέδιο για την οργάνωση και λειτουργία του Μουσείου (Πανεπιστημίου) τετραετούς διάρκειας: το Μουσείο, ένας οργανισμός προσανατολισμένος στις ανθρωπιστικές επιστήμες και με σαφώς ανθρωποπλαστικούς στόχους, θα αποτελούνταν

⁶⁰ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.36

⁶¹ Φυριππής Εμ., (2007), σ.41

⁶² Ο.π., σ.54-55

από έξι Σχολές, με σειρά ιεραρχίας τη Φιλοσοφική, τη Θεολογική, την Ιστορική, τη Νομική, τη Φυσική και την Ιατρική, στις οποίες θα διδάσκονταν συγκεκριμένα, ανά Σχολή, μαθήματα.⁶³ Το διδακτικό προσωπικό θα μισθοδοτούνταν από το Κράτος και η ελεύθερη διδασκαλία θα στηριζόταν στη διαλεκτική μεταξύ διδασκόντων και φοιτητών.⁶⁴

Ιδιαίτερα τα όσα το σχέδιο προέβλεπε σχετικά με τους φοιτητές (αυτόνομες Σχολές, ελεύθερη διαλεκτική διδασκαλία, δημόσιες προφορικές και γραπτές εξετάσεις στην αρχαία ελληνική γλώσσα, καταβολή διδάκτρων), παραπέμπουν ευθέως στην προσπάθεια εφαρμογής στην Ελλάδα της δομής του πρωσικού μοντέλου του Πανεπιστημίου.⁶⁵ Τον επόμενο χρόνο, το σχέδιο της Επιτροπής αυτής συμπληρώθηκε από το σχέδιο του Α. Ραγκαβή.

Σχέδιο Ραγκαβή:

Το 1834 ο Γραμματέας των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως ελληνιστής και μαθηματικός Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός,⁶⁶ ανέθεσε στον Φαναριώτη λόγιο Αλέξανδρο Ραγκαβή⁶⁷ τη σύνταξη σχεδίου διατάγματος περί λειτουργίας «Πανδιδακτηρίου». Το αποτελούμενο από τρία μέρη και 182 άρθρα σχέδιο διατάγματος αποτύπωνε (στα άρθρα 81-182) με σαφήνεια και ακρίβεια τη δομή και το χαρακτήρα του νέου οργανισμού και ρύθμιζε ολοκληρωμένα και με λεπτομέρεια τα της λειτουργίας του. Συνοπτικά:

-Δομή: Πέντε Σχολές θα αποτελούσαν το Πανδιδακτήριο, η Θεολογία, η Φιλοσοφία, Φιλολογία και Ιστορικές επιστήμες, η Ιατρική, η Νομική με τις πολιτικοοικονομικές επιστήμες και η Μαθηματικοφυσική. Η βασική διαφορά του σχεδίου Ραγκαβή με το σχέδιο της Επιτροπής Μάουρερ ήταν ο διαχωρισμός των Φυσικομαθηματικών από τη Φιλοσοφική, κάτι που μαρτυρά την επίδραση που είχαν στην οπτική του Ραγκαβή τα σημαντικά τεχνολογικά επιτεύγματα που είχαν πραγματοποιηθεί στην Ευρώπη αλλά και το μοντέλο του «Γαλλικού» Πανεπιστημίου. Έτσι στη συγκεκριμένη Σχολή προβλεπόταν η διδασκαλία μαθημάτων όπως Τεχνολογία, Ορυκτολογία, Φυσική, Μαθηματικά, Αστρονομία,

⁶³ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.278

⁶⁴ Φυριππίης Εμ., (2007), σ.62

⁶⁵ Ματθαίου Δ., (2012), σ.213

⁶⁶ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.301

⁶⁷ Ο.π., σ.254

Μηχανική, Χημεία, Ζωολογία, Βοτανική, Στατική, Υδροστατική, Γεωγνωσία κ.ά.⁶⁸

-Εποπτεία: Ο έλεγχος και η εποπτεία του Πανδιδακτηρίου ανήκε στο Κράτος μέσω της Γραμματείας Εκκλησιαστικών και Δημοσίου Εκπαιδεύσεως. Σε μια περίοδο που όπως προαναφέρθηκε τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια θεωρούνταν από τις ευρωπαϊκές συντηρητικές κυβερνήσεις κέντρα ανάπτυξης φιλελεύθερων και επαναστατικών ιδεών, δεν υπήρχε η παραμικρή αναφορά για την αυτοτέλεια ή την αυτοδιοίκηση του Πανδιδακτηρίου.⁶⁹

-Διοίκηση: Στο σχέδιο προβλεπόταν ο θεσμός του Διευθυντή που προϊστάτο του Πανδιδακτηρίου και αρχικά διοριζόταν απευθείας από τον Βασιλιά και των Σημαντόρων που προϊστάτο των Σχολών και αρχικά διορίζονταν επίσης από τον Βασιλιά (αργότερα προβλεπόταν επιλογή από τον Βασιλιά μεταξύ υποψηφίων). Για όλα τα διοικητικά και επιστημονικά θέματα αποφάσιζε η Σύνοδος των Καθηγητών η οποία συγκαλείτο κάθε τρίμηνο. Όσον αφορά ζητήματα σχετικά με τα οικονομικά (δαπάνες και εν γένει διαχείριση), τον πειθαρχικό έλεγχο των φοιτητών, ο οποίος περιγραφόταν αναλυτικά και ως προς τις ποινές αλλά και ως προς τη διαδικασία, αλλά και τη διαχείριση θεμάτων μεταξύ του διδακτικού προσωπικού αρμόδιος ήταν ο εννεαμελής Ανώτατος Σύλλογος του Πανδιδακτηρίου, που αποτελείτο από τον Γραμματέα των Εκκλησιαστικών ως Πρόεδρο, τον Επίτροπο Επικρατείας στην Ιερά Σύνοδο, δύο μέλη του Αρείου Πάγου και πέντε ακόμη εξωπανεπιστημιακούς που διοριζόνταν από την Αντιβασιλεία.⁷⁰

-Διδακτικό προσωπικό: Σε κάθε Σχολή η Αντιβασιλεία θα διορίζε αρχικά πέντε έμμισθους τακτικούς καθηγητές, πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης με πενταετή θητεία (αργότερα προβλεπόταν διαδικασία εκλογής), ο δε Βασιλιάς μπορούσε να διορίζει και έκτακτους καθηγητές με επιμίσθιο.⁷¹

-Διοικητικό προσωπικό: Το μόνο διοικητικό όργανο το οποίο αναφερόταν στο σχέδιο Ραγκαβή ήταν ο, ένας εκ των μελών του, Γραμματέας του Ανώτατου Συλλόγου που ασχολούνταν με τη

⁶⁸ Φυριππής Εμ., (2007), σ.47

⁶⁹ Ο.π., σ.47

⁷⁰ Ο.π., σ.48

⁷¹ Ο.π., σ.49-50

γραμματειακή υποστήριξή του ενώ εκτελούσε παράλληλα και χρέη Ταμία.⁷²

-Πρόγραμμα Σπουδών: Οι σπουδές θα διαρκούσαν τρία, τέσσερα ή πέντε χρόνια ανάλογα με τη Σχολή που ο καθένας παρακολουθούσε και για την απόκτηση του πτυχίου προηγούνταν εξετάσεις. Τα προγράμματα σπουδών, με βασικό στόχο την απόκτηση γνώσεων αλλά και την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, τελούσαν υπό την έγκριση της Γραμματείας των Εκκλησιαστικών και του Ανώτατου Συλλόγου.⁷³

-Φοίτηση: Το σχέδιο καθιέρωνε σαφώς το μη ταξικό χαρακτήρα του Πανδιδακτηρίου, καθότι σε αυτό μπορούσαν να εγγράφονται όλοι οι Έλληνες αλλά και ξένοι υπήκοοι, ανεξαρτήτως συνδρομής άλλων προϋποθέσεων, εκτός από κάποιο αποδεκτό επίπεδο γνώσεων, που πρόκυπτε από την κατοχή απολυτηρίου γυμνασίου. Κατοχύρωνε δε το δωρεάν χαρακτήρα της ανώτατης εκπαίδευσης καθόσον δεν προβλέπονταν δίδακτρα για τη φοίτηση, αλλά μόνον κάποια τέλη που αφορούσαν στη χρήση των βιβλιοθηκών ή την έκδοση των τίτλων σπουδών.⁷⁴

Το σχέδιο διατάγματος Ραγκαβή λίγο καιρό αργότερα επεστράφη στον συντάκτη του από τη Γραμματεία Εκκλησιαστικών ως «...άχρηστο και ανεφάρμοστο».⁷⁵

Πρόταση Τιρς:

Εκτός από τη σύνταξη της πρότασης της Επιτροπής Μάουρερ και του σχεδίου διατάγματος Ραγκαβή, αξίζει να αναφερθεί και το όραμα για τη λειτουργία ελληνικού Πανεπιστημίου του φιλέλληνα Γερμανού φιλολόγου και ιατρού, καθηγητή και πρώην Πρύτανη του Πανεπιστημίου του Μονάχου Φρειδερίκου Τιρς (Θείρσιου) (1.4), όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο του «*Η Ελλάδα του Καποδίστρια*». Οι προτάσεις του για τη μορφή του ελληνικού Πανεπιστημίου έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όχι μόνον επειδή προέρχονταν από έναν αποδεδειγμένα φίλο της Ελλάδας και των Ελλήνων αλλά επειδή προέρχονταν από έναν εξαιρετικό γνώστη των θεμάτων του ευρωπαϊκού-Γερμανικού Πανεπιστημίου. Περιληπτικά ακολουθεί η, εμφανώς επηρεασμένη από το μοντέλο του χουμπολτιανού

⁷² Φυριππής Εμ., (2007), σ.50-51

⁷³ Ο.π., σ.51-52

⁷⁴ Ο.π., σ.52-53

⁷⁵ Ο.π., σ.63

Πανεπιστημίου, πρόταση του Τιρς, η οποία και απεστάλη στον Αντιβασιλέα Αρμανσπεργκ.⁷⁶

-Δομή και Εποπτεία: Το ελληνικό Πανεπιστήμιο, με έδρα αρχικά τις εγκαταστάσεις του ορφανοτροφείου στην Αίγινα και αργότερα την Αθήνα, θα αποτελούνταν από τέσσερις Σχολές, της Θεολογίας, των Νομικών, της Ιατρικής και της Φιλοσοφίας (με την ιστορία της διπλωματίας, την πολιτική οικονομία, τα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες) και θα είχε αυτοτέλεια και αυτονομία: το σώμα των διδασκόντων θα επέλεγε τον επικεφαλής κάθε Σχολής και θα ρύθμιζε εκείνο τα της διδασκαλίας και έρευνας. Το κράτος, μέσω διορισμένου από την Κυβέρνηση Επιτρόπου θα ασκούσε απλά «επιτροπεία», υπό μορφή της τοποτήρησης εκ μέρους της εκτελεστικής εξουσίας. Η χρηματοδότηση του Πανεπιστημίου θα ήταν κυρίως κρατική (ετήσια κρατική επιχορήγηση, κληροδοτήματα, δωρεές).⁷⁷

-Διοίκηση: Ο εκλεγόμενος για ετήσια θητεία από τους διδάσκοντες Πρύτανης θα ήταν ο επικεφαλής του ιδρύματος, συνεπικουρούμενος στη διοίκησή του από την Κοσμητεία.⁷⁸

-Διδακτικό προσωπικό: Όπως και στα Γερμανικά Πανεπιστήμια, οι διδάσκοντες θα ήταν καθηγητές, έκτακτοι καθηγητές και επιμελητές-βοηθοί καθηγητές οι οποίοι θα διορίζονταν από την Κυβέρνηση μετά από πρόταση της κάθε Σχολής αλλά και μετακαλούμενοι από το εξωτερικό καθηγητές. Η μισθοδοσία τους θα ήταν ανάλογη των επιστημονικών προσόντων τους και της αξιολόγησης του έργου τους.⁷⁹

-Πρόγραμμα Σπουδών: Οι φοιτητές από ένα σημείο των σπουδών τους και ύστερα θα αποφάσιζαν και θα ακολουθούσαν την εξειδίκευση στον τομέα της επιστήμης και το γνωστικό αντικείμενο που τους ενδιέφερε. Τα διδασκόμενα δε μαθήματα θα διαπνέονταν από την πλήρη ακαδημαϊκή ελευθερία και το φιλελεύθερο και κριτικό πνεύμα.⁸⁰

-Φοίτηση: Στην ανώτατη εκπαίδευση θα είχε πρόσβαση όποιος το επιθυμούσε ανεξαρτήτως της κοινωνικής προέλευσης, της ηλικίας ή το επίπεδο των γνώσεών του. Όμως οι παραπάνω προτάσεις μοιάζουν να αναιρούνται από την επιβολή διδάκτρων για τη φοίτηση αλλά και

⁷⁶ Φυριππής Εμ., (2007), σ.55

⁷⁷ Οπ., σ.56

⁷⁸ Ο.π., σ.57

⁷⁹ Ο.π., σ.59

⁸⁰ Ο.π., σ.60

εξετάστρων.⁸¹ Τέλος, ιδιαίτερο τμήμα των προτάσεων σχετικά με τα φοιτητικά ζητήματα αποτελούσε η αναφορά των αυστηρότατων πειθαρχικών ποινών των φοιτητών που παρέκλιναν από το στόχο της ομαλής πανεπιστημιακής ζωής.⁸²

Δεν υπάρχουν στις πηγές στοιχεία για την τύχη του προαναφερόμενου σχεδίου αλλά από τα κοινά στοιχεία που περιέχει με το διάταγμα Άρμανσπεργκ της 31-12-1836 (βλ. παρακάτω 2.2)⁸³ ίσως συνάγεται ότι εν πολλοίς ελήφθη υπόψη κατά τη σύνταξή του⁸⁴.

2.3 Περίοδος δεύτερης Αντιβασιλείας και Ανώτατη Εκπαίδευση

Ύστερα από την αποπομπή του Μάουρερ (1.4), ο Άρμανσπεργκ ανέλαβε υπεύθυνος και του τομέα της Εκπαίδευσης με Γραμματέα επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως τον Ιάκωβο Ρίζο-Νερουλό.⁸⁵ Έχοντας βρει όλα τα προηγούμενα κείμενα, σχέδια και προτάσεις που αφορούσαν στην ανώτατη εκπαίδευση, αποφάσισε να εντείνει τις προσπάθειες για τη δημιουργία ενός ελληνικού Πανεπιστημίου, στα οργανωτικά και ιδεολογικά πρότυπα του γερμανικού, προσαρμοσμένου όμως στα κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα του νεοσύστατου Κράτους.

Ο Αντιβασιλέας θέλοντας να δείξει την αξιοσύνη και αποτελεσματικότητά του στο νεαρό Όθωνα, προχώρησε γρήγορα και αποφασιστικά προς την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου: α) ίδρυσε, μέχρι τη σύσταση «*σχολείου υψηλών επιστημών*» (Μάιος 1835), ακαδημαϊκό διδασκαλείο με δωρεάν φοίτηση για «...*την χειρουργίαν την φαρμακοποιίαν και μαιευτικήν*» προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του Κράτους στον τομέα της υγείας,⁸⁶ β) εξέδωσε σε σχέδιο διατάγματος (Ιούλιος 1835) την πρόταση Επιτροπής υπό τους Θ.Μανούση, Α.Πολυζωΐδη, Π.Σούτσο, Θ.Φαρμακίδη, Γ.Γεννάδιο και Ε.Ούλριχ, περί συστάσεως ειδικών σχολείων Θεολογίας, Νομικής-Πολιτικών Επιστημών και Φιλοσοφίας-Φιλολογίας, προκειμένου να καλυφθούν οι διοικητικές

⁸¹ Φυριπής Εμ., (2007), σ.60-61

⁸² Ο.π., σ.61

⁸³ Ο.π., σ.63

⁸⁴ Ο.π., σ.70

⁸⁵ Ο.π., σ.65

⁸⁶ Ο.π., σ.65-66

ανάγκες του Κράτους και γ) συνέστησε φιλολογικό σχολείο (Σεπτέμβριος 1836) προκειμένου να καλυφθούν ανάγκες του Κράτους σε διδασκαλικό προσωπικό.⁸⁷ Για διάφορους λόγους, ποτέ δε λειτούργησαν τα προβλεπόμενα ειδικά και το φιλολογικό σχολεία,⁸⁸ όμως ο δρόμος για την ίδρυση Πανεπιστημίου στη νέα Ελλάδα είχε πια ανοίξει.

Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν (2.2) αλλά και ύστερα από τις πιέσεις Ελλήνων «δυτικοτραφών» διανοούμενων που ζούσαν πλέον και δίδασκαν αμισθί στη χώρα, (Σ.Πηλίκας, Γ.Μαυροκορδάτος, Δόσιος, Δομνάνδος, Προβελλέγγιος),⁸⁹⁹⁰ ενόσω ο Όθωνας βρισκόταν εκτός Ελλάδας, υπεγράφη από την Αντιβασιλεία πρώτα το διάταγμα «*περί συστάσεως Πανεπιστημίου*» (31-12-1836), συντάκτης του οποίου ήταν ο συνεργάτης του Άρμανσπεργκ Μαξιμίλιαν Φρέϋ και κατόπιν το διάταγμα διορισμού των πρώτων οργάνων διοίκησής του (24-1-1837).⁹¹

⁹²

-Διάταγμα 31-12-1836:

-Δομή και Εποπτεία: Το «*Πανεπιστήμιον του Όθωνος*» θα αποτελούνταν από τέσσερις σχολές, Γενικών Επιστημών (Φιλοσοφία, Φιλολογία, Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες), Θεολογίας, Ιατρικής και Νομικών και Πολιτικών Επιστημών. Για τις «*καθέδρες*» (έδρες) κάθε Σχολής θα προέβλεπε σχετικά ο Οργανισμός του Ιδρύματος.⁹³ Προβλεπόταν επίσης, εποπτεία από τη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και διορισμός κυβερνητικού Επίτροπου, ενώ ο έλεγχος των οικονομικών θα γινόταν από το Ελεγκτικό Συνέδριο.⁹⁴

-Διοίκηση: Ο, αρχικά διοριζόμενος από την κυβέρνηση και εν συνεχεία εκλεγόμενος κατ' έτος από τους καθηγητές, Πρύτανης, θα διηύθυνε όλες τις υπηρεσίες του Ιδρύματος.⁹⁵ Κάθε σχολή θα διοικούνταν από τον Σημάντορα, υπεύθυνο για την τήρηση της τάξης στο χώρο της Σχολής του, αρχικά διοριζόμενος και αυτός από την κυβέρνηση και εν συνέχεια εκλεγόμενος από τους καθηγητές με ετήσια θητεία.⁹⁶ Ο Πρύτανης και οι

⁸⁷ Φυριππής Εμ., (2007), σ.68-69

⁸⁸ Ο.π., σ.69

⁸⁹ Ο.π., σ.70

⁹⁰ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.279

⁹¹ Φυριππής Εμ., (2007), σ.70-71

⁹² Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.279

⁹³ Φυριππής Εμ., (2007), σ.72

⁹⁴ Ο.π., σ.73

⁹⁵ Ο.π., σ.76

⁹⁶ Ο.π., σ.75

τέσσερις Σημάντορες θα αποτελούσαν το Συμβούλιο του Ιδρύματος με έργο του τη γενική διοίκηση του Πανεπιστημίου. Η εκλογή του Πρύτανη, ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας, τα προγράμματα σπουδών καθώς και αλλά εξαιρετικά ζητήματα ανατίθεντο στη Σύνοδο όλων των μελών των Σχολών.⁹⁷

-Διδακτικό προσωπικό: Τη διδασκαλία θα αναλάμβαναν καθηγητές, τακτικοί και έκτακτοι, διδάσκαλοι και προλύτες (διδάκτορες). Θέση καθηγητή μπορούσαν να κατέχουν και καθηγητές γυμνασίων, ιατροί, διοικητικοί υπάλληλοι, ιερωμένοι, χωρίς να έχουν το δίπλωμα του προλύτη αλλά και αλλοδαποί λόγιοι. Η μισθοδοσία του προσωπικού θα βάρυνε τον προϋπολογισμό του Πανεπιστημίου, η δε εκλογή τους θα γινόταν από το Ίδρυμα, η έγκρισή της όμως και ο διορισμός τους από την κυβέρνηση.⁹⁸

-Διοικητικό προσωπικό: Έργο του θα ήταν η διοικητική υποστήριξη του Πανεπιστημίου. Η Πρυτανεία θα διέθετε τη Γραμματεία η οποία αποτελείτο από το Γραμματέα, ένα λογιστή και έναν κλητήρα, ενώ η κάθε Σχολή θα διέθετε βοηθούς και υπηρέτες. Οι προσλήψεις του διοικητικού προσωπικού θα γίνονταν από την κυβέρνηση μετά από πρόταση του Συμβουλίου ή των Σχολών.⁹⁹

-Πρόγραμμα Σπουδών - Φοίτηση: Η ακαδημαϊκή ελευθερία αναφερόταν ως πλήρης,¹⁰⁰ ενώ τα προγράμματα σπουδών, τα οποία θα συντάσσονταν από κάθε Σχολή, θα υποβάλλονταν από το Πανεπιστήμιο στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών προκειμένου να εγκριθούν από το Υπουργικό Συμβούλιο και να δημοσιευθούν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.¹⁰¹ Τα μαθήματα θα γίνονταν καταρχήν στην ελληνική γλώσσα χωρίς να αποκλειόταν και η διδασκαλία και σε ξένη γλώσσα η δε φοίτηση θα διαρκούσε πέντε έτη.¹⁰² Τέλος προβλεπόταν η καταβολή διδάκτρων, εκτός περιπτώσεων φοιτητών με ιδιαίτερες οικονομικές δυσκολίες.¹⁰³

Επίσης, σημαντική ήταν η ύπαρξη στο ως άνω διάταγμα διατάξεων που αφορούσαν στην πρόβλεψη έκδοσης εσωτερικού κανονισμού

⁹⁷ Φυριππής Εμ., (2007), σ.76

⁹⁸ Ο.π., σ.76-77

⁹⁹ Φυριππής Εμ., (2007), σ.74-75 και Φυριππής Εμ., (2008), σ.3-4

¹⁰⁰ Φυριππής Εμ., (2007), σ.72

¹⁰¹ Ο.π., σ.78

¹⁰² Ο.π., σ.78-79

¹⁰³ Ο.π., σ.80-81

λειτουργίας του Πανεπιστημίου,¹⁰⁴ τη χρηματοδότηση εν γένει του Ιδρύματος από τον κρατικό προϋπολογισμό και το ταμείο της εκκλησίας, την ίδια περιουσία,¹⁰⁵ το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών, την εγγραφή και αποβολή τους,¹⁰⁶ θέματα εκδηλώσεων και εθιμοτυπίας,¹⁰⁷ την απονομή πτυχίων¹⁰⁸ και τη διάρκεια των μαθημάτων.¹⁰⁹

-Διάταγμα 24-1-1837:

Αμέσως μετά η δημοσίευση του ως άνω Διατάγματος, ακολούθησε η δημοσίευση του διορισμού του Πρύτανη (Εισαγγελέας Κ.Πάϊκος), των Σημαντόρων των Σχολών (Γ.Ψύλλα, Μ.Αποστολίδη, Α.Λευκία, Δ.Σούτσου) και των πρώτων διδασκόντων του Πανεπιστημίου, επιφανών επιστημόνων, δημοσίων λειτουργών και συνεργατών του Βασιλιά (δεκαπέντε στη Σχολή Γενικών Επιστημών, δύο στη Σχολή Θεολογίας, οκτώ στην Σχολή της Ιατρικής και επτά στη Σχολή Δικαστικών και Πολιτικών Επιστημών).¹¹⁰

Παρότι ουσιαστικά τα παραπάνω διατάγματα δεν ίσχυσαν, διότι όπως θα δούμε (2.3) ο Όθωνας με την επιστροφή του ανέστειλε την εφαρμογή τους και τα τροποποίησε,¹¹¹ είναι σημαντικά επειδή αποτελούν την πρώτη επίσημη λεπτομερειακή καταγραφή, έστω και βραχύχρονης, ίδρυσης Πανεπιστημίου στη χώρα.

2.4 Η ίδρυση του Οθώνειου Πανεπιστημίου

Με την επιστροφή του Όθωνα στην Ελλάδα (Φεβρουάριος 1837), την αποπομπή του Άρμανσμπεργκ και το διορισμό του Ρούντχαρτ ως Προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου, δρομολογήθηκε η τελική πράξη της ίδρυσης του ελληνικού Πανεπιστημίου.¹¹² Εκδόθηκαν τα διατάγματα της 22ας / 4 /1837 «περί συστάσεως Πανεπιστημίου» και 26ης / 4 /1837 «περί προσωρινού κανονισμού του Πανεπιστημίου» (βλ. εικόνα 1),

¹⁰⁴ Φυριπής Εμ., (2007), σ.74

¹⁰⁵ Ο.π., σ.73

¹⁰⁶ Ο.π., σ.82-83

¹⁰⁷ Οπ., σ.74

¹⁰⁸ Ο.π., σ.79

¹⁰⁹ Ο.π., σ.80

¹¹⁰ Ο.π., σ.84-85

¹¹¹ Ο.π., σ.71

¹¹² Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.67

τροποποιουμένων των προηγούμενων σχετικών διαταγμάτων του Άρμανσπεργκ. Ο Γραμματέας επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου εκπαίδευσεως Ι. Ρίζος ήταν αυτός που ώθησε τον Όθωνα στην απόφασή του, η δε σύνταξη των νέων διαταγμάτων ήταν έργο του φιλέλληνα Γερμανού Καθηγητή Α.Μπράντις.¹¹³

-Διάταγμα 22/4/1837 (ΦΕΚ 16 Α'/24-4-1837)

Συνοπτικά, τα της οργάνωσης και λειτουργίας του «Πανεπιστημίου του Όθωνα», όπως ρυθμίζονταν από το σχετικό διάταγμα ήταν :

-Δομή και Εποπτεία: Το Πανεπιστήμιο αποτελούνταν από τέσσερις Σχολές, της Θεολογίας, των Νομικών Επιστημών, της Ιατρικής και της Φιλοσοφίας. Για τις «καθέδρες» (έδρες) κάθε Σχολής επρόκειτο να ορίζει σχετικά ο Κανονισμός του Ιδρύματος, ενώ η εποπτεία ασκούνταν από τη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαίδευσεως.¹¹⁴

-Διοίκηση: Ο, αρχικά διοριζόμενος από τον Βασιλιά και εν συνεχεία εκλεγόμενος κατ' επιλογήν από αυτόν, Πρύτανης, διηύθυνε όλες τις υπηρεσίες του Ιδρύματος. Κάθε σχολή διοικούνταν από τον Σχολάρχη, υπεύθυνο για τη σύνταξη του οδηγού σπουδών της Σχολής του και ήταν αρχικά διοριζόμενος από την κυβέρνηση και εν συνεχεία εκλεγόμενος από τους καθηγητές της Σχολής του, με ετήσια θητεία. Ο νυν και πρώην Πρύτανης, οι τέσσερις Σχολάρχες και τρεις ακόμα καθηγητές αποτελούσαν το Συμβούλιο του Ιδρύματος, με έργο του τη γενική διοίκηση του Πανεπιστημίου. Ο Πρύτανης είχε επίσης την αρμοδιότητα σύγκλησης της Ολομέλειας των τακτικών καθηγητών, η οποία εξέλεγε τους δύο υποψήφιους Πρυτάνεις για το επόμενο έτος, τους τέσσερις Σχολάρχες και τους τρεις καθηγητές-μέλη του Συμβουλίου. Στο τέλος κάθε ακαδημαϊκής χρονιάς ο Πρύτανης, ενώπιον της Ολομέλειας, έκανε τον απολογισμό της θητείας του και υπέβαλε την παραίτησή του.¹¹⁵

-Διδακτικό προσωπικό: Τη διδασκαλία αναλάμβαναν καθηγητές, τακτικοί, επιτίμιοι (με βαθμό Υπουργικού Παρέδρου) και έκτακτοι (διοριζόμενοι από τον Βασιλιά) αλλά και διδάκτορες.¹¹⁶ Η μισθοδοσία

¹¹³ Φυριπής Εμ., (2007), σ.87

¹¹⁴ Ο.π., σ.89

¹¹⁵ Ο.π., σ.90-92

¹¹⁶ Ο.π., σ.92

του προσωπικού προερχόταν από τα καταβαλλόμενα δίδακτρα και εν μέρει από τον κρατικό προϋπολογισμό.¹¹⁷

-Διοικητικό προσωπικό: Εκτός από την αναφορά στο Γραμματέα και το λογιστή του πανεπιστημίου, καμία διάταξη του Διατάγματος δεν αναφέρεται στο διοικητικό προσωπικό ή σε διοικητικές υπηρεσίες.¹¹⁸

-Πρόγραμμα Σπουδών - Φοίτηση: Η ακαδημαϊκή ελευθερία αναφερόταν στην ελευθερία των διδασκόντων να ρυθμίζουν εκείνοι τα της διδασκαλίας, ενώ τα προγράμματα σπουδών συντάσσονταν από κάθε Σχολή και υποβάλλονταν από τον Πρύτανη στη Γραμματεία των Εκκλησιαστικών για έγκριση και δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.¹¹⁹ Ως «μαθητές» (φοιτητές) γίνονταν δεκτοί Έλληνες και αλλοδαποί, τα μαθήματα πραγματοποιούνταν συνήθως στην καθομιλουμένη ελληνική γλώσσα, η δε φοίτηση διαρκούσε τρία έτη, εκτός εκείνης στη Νομική και τη Θεολογία (τέσσερα έτη) και την Ιατρική (πέντε έτη).¹²⁰ Τέλος προβλεπόταν η καταβολή διδάκτρων για κάθε μάθημα, τελών εγγραφής και τελών απολυτηρίου και ακαδημαϊκών βαθμών.¹²¹

Επίσης, στο ως άνω διάταγμα υπήρχαν διατάξεις που αφορούσαν στη μελλοντική έκδοση εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του Πανεπιστημίου,¹²² το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών,¹²³ την εγγραφή τους¹²⁴ και τη διάρκεια των μαθημάτων.¹²⁵

-Διάταγμα 27-4-1837

Με το ως άνω διάταγμα, διορίστηκαν, ο Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής Κ.Σχινάς ως Πρύτανης, οι Ν.Βάμβας, Γ.Ράλλης, Μ. Αποστολίδης, Α.Λευκίας ως Σχολάρχες και το διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου (δεκαπέντε καθηγητές στη Σχολή της Φιλοσοφίας, δύο στη Σχολή της Θεολογίας, εννέα στη Σχολή της Ιατρικής και οχτώ στη Σχολή της Νομικής).¹²⁶

¹¹⁷ Φυριπής Εμ., (2007), σ.95

¹¹⁸ Ο.π., σ.93

¹¹⁹ Ο.π., σ.93

¹²⁰ Ο.π., σ.94-95

¹²¹ Ο.π., σ.95

¹²² Ο.π., σ.90

¹²³ Ο.π., σ.95-96

¹²⁴ Ο.π., σ.94

¹²⁵ Ο.π., σ.95

¹²⁶ Ο.π., σ.97-98

2.5 Τα εγκαίνια του Πανεπιστημίου

Με την αποφασιστική συμβολή του Γραμματέα επί των Εσωτερικών Α. Πολυζωΐδη, στις 3 Μαΐου 1837 πραγματοποιήθηκαν σε μια λαμπρή τελετή τα εγκαίνια του νεοϊδρυθέντος Πανεπιστημίου. Αρχικά στεγάστηκε στην οικία του Σ. Κλεάνθη στην Πλάκα, όπου και η προσωρινή έδρα του και έλαβε το όνομα του Βασιλιά Όθωνα. Κατά την τελετή, πλήθος κόσμου παρακολούθησε τους λόγους του πρώτου Πρύτανη Κ.Σχινά και των τεσσάρων Σχολαρχών.¹²⁷ Από την ημέρα εκείνη άρχισαν άμεσα τα μαθήματα και στις τέσσερις Σχολές του Πανεπιστημίου.¹²⁸ Παράλληλα συστάθηκε επιτροπή για την ανέγερση του νέου πανεπιστημιακού κτιρίου, αποτελούμενη από τις πανεπιστημιακές αρχές, τους Θ.Κολοκοτρώνη, Α.Ζαΐμη, Γ.Κουντουριώτη και τον Καθηγητή Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου της Βιέννης Α.Μπράντις, συμβούλου του Όθωνα επί των εκπαιδευτικών.¹²⁹ Με την ίδια λαμπρότητα στις 20 Ιουλίου 1839, ετέθη ο θεμέλιος λίθος του νέου κτιρίου, με την παρουσία του βασιλικού ζεύγους, του υπουργικού συμβουλίου, της Ιεράς Συνόδου, του Συμβουλίου της Επικρατείας, καθηγητών και αρκετών φοιτητών.¹³⁰

Το ελληνικό Κράτος είχε αποκτήσει πανεπιστήμιο, όπως δήλωνε και η χαραγμένη στη θεμέλια λίθο επιγραφή: «*Ελληνικόν Πανεπιστήμιον ανεγερθέν συνδρομή Ελλήνων και Φιλελλήνων τώ Ζ' έτει της βασιλείας Όθωνος του Πρώτου την 20 Ιουλίου 1839*». ¹³¹ Άρχιζε πλέον μια μεγάλη περίοδος πνευματικής προσφοράς του στη χώρα. Από την έναρξη της λειτουργίας του Πανεπιστημίου οι βασικοί του στόχοι ήταν η συγκρότηση και ενδυνάμωση της φυσιογνωμίας του νέου ελληνικού έθνους - Κράτους (εθνικός) και η υποδοχή των σύγχρονων ευρωπαϊκών ιδεών, η επεξεργασία τους και μεταλαμπάδευσή τους στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολής και των Βαλκανίων (πολιτιστικός).¹³²

¹²⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.69-70

¹²⁸ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.282

¹²⁹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.70

¹³⁰ Παπαρρηγόπουλος Κ., (1930), τ. 8, σ.282

¹³¹ Ο.π., σ.282

¹³² Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.5-7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΟΘΩΝΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (1837-1863) ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ.

Πρόκειται για την πρώτη περίοδο λειτουργίας του Πανεπιστημίου η οποία συμπίπτει με την περίοδο διακυβέρνησης της Ελλάδας από τον Όθωνα. Μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή στη χώρα της απόλυτης μοναρχίας μέχρι το 1843 και την ύπαρξη Συντάγματος από το έτος αυτό μέχρι την έξωση του Όθωνα.

Η δομή των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου θα περιγράφεται και θα εξετάζεται μέσα στο σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού του οργανισμού (διδασκτικό προσωπικό, φοιτητές, διοικητικές υπηρεσίες) αφού, ανεξάρτητα από τη θέση και τη σημασία τους κάθε χρονική περίοδο στο συνολικό οικοδόμημα του Πανεπιστημίου, πάντοτε αποτελούσε, άλλοτε έχοντας λιγότερη και άλλοτε περισσότερη σημασία, έναν από τους τρεις βασικούς πυλώνες του. Η δε εξέταση της δομής και λειτουργίας του Πανεπιστημίου θα γίνεται παράλληλα με τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις στη χώρα, έτσι ώστε να περιγράφεται η εικόνα του Πανεπιστημίου μέσα στο ιστορικό συγκείμενο της εποχής.

3.1 Περίοδος 1837-1842

3.1.1 Το ιστορικό συγκείμενο

Το 1837 η Ελλάδα αποτελούνταν από τη Ρούμελη (5.700 τ.μίλια), την Πελοπόννησο (6.300 τ.μίλια) και τα νησιά του Αιγαίου (πλην των Δωδεκανήσων) με την Εύβοια (2.000 τ.μίλια). Σύμφωνα με την απογραφή του 1837 ο πληθυσμός ήταν περίπου 820.000 κάτοικοι.¹³³ Η περίοδος χαρακτηρίζεται σε πολιτικό επίπεδο από την άνοδο της «ρωσικής επιρροής» στα πολιτικά πράγματα μέσω της αύξησης της ισχύος του «ρωσικού» κόμματος (κόμμα των Ναπαίων). Ο διορισμός στελεχών του κόμματος σε σημαντικές κυβερνητικές θέσεις φανερώνουν τη φιλορωσική πολιτική του Όθωνα, ο οποίος με αυτήν την τακτική προσπάθησε να διασφαλίσει την απολυταρχική άσκηση της εξουσίας, μακριά από κάθε σκέψη για οριοθέτησή της μέσω Συντάγματος. Ο

¹³³ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.94

Κ.Ζωγράφος αναλαμβάνει το Υπουργείο Εξωτερικών (1837), ο Γ.Γλαράκης τα Υπουργεία Εσωτερικών και Παιδείας-Εκκλησιαστικών (1838), ο Ν.Θεοχάρης τα ίδια Υπουργεία αργότερα (1840) και ο Α.Πάϊκος το Υπουργείο Δικαιοσύνης (1838).¹³⁴ Παράλληλα στο βασιλικό περιβάλλον προσκολλώνται και χρησιμοποιούνται σε κυβερνητικές θέσεις μορφωμένοι Έλληνες (Ρ.Νερουλός, Κ.Σχινάς, Κ.Προβελλέγγιος, Α.Μεταξάς, Μ.Σούτσος) αλλά και πρόσωπα γνωστά από την Επανάσταση (Γ.Κολοκοτρώνης, Κ.Τζαβέλας, Γ.Κουντουριώτης, Α.Ζαΐμης, Κ.Μπότσαρης, Π.Μαυρομιχάλης).¹³⁵

Στο διεθνές περιβάλλον η «Ανατολική κρίση» μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου (1839-1841) προκαλεί την αύξηση της γαλλικής επιρροής στα ελληνικά πράγματα, την παραίτηση της κυβέρνησης Μαυροκορδάτου (1841) και την ανάδειξη του Δ.Χρηστίδη, Υπουργού Εσωτερικών (1841), στο σημαντικότερο πολιτικό πρόσωπο της περιόδου.¹³⁶

Στο εσωτερικό η κοινωνική και οικονομική κατάσταση της χώρας είναι κάκιστη. Οι αδέξιοι και απόλυτοι χειρισμοί των Βαυαρών και του Όθωνα στα καθημερινά ζητήματα έχουν δημιουργήσει έντονη δυσaréσκεια τόσο ανάμεσα στο λαό όσο και ανάμεσα στους πολιτικούς και γενικευμένη κοινωνική αναταραχή.

Η οικονομία που κατά βάση (65%) είναι γεωργική¹³⁷ βρίσκεται στραγγαλισμένη από τα δάνεια των μεγάλων Δυνάμεων χωρίς σημαντικές προσπάθειες εκ μέρους του Κράτους για οργάνωση της παραγωγής. Η επικοινωνία ανάμεσα στην ηπειρωτική Ελλάδα και τα μεγάλα λιμάνια είναι προβληματική. Έργα υποδομής είναι σχεδόν ανύπαρκτα.¹³⁸ Η έλλειψη κεφαλαίων είναι τεράστια και παρά την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας (1841), οι τόκοι των δανείων είναι ανεξέλεγκτοι.¹³⁹

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι να διαμορφωθούν το φθινόπωρο του 1842 οι συνθήκες για «συνομοσία» και επανάσταση, στην ηγεσία της οποίας αντιπροσωπεύονταν και τα τρία κόμματα της αντιπολίτευσης στην απόλυτη μοναρχία του Όθωνα: το «ρωσικό»

¹³⁴ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.72-73

¹³⁵ Ο.π., σ.77-78

¹³⁶ Ο.π., σ.86-87

¹³⁷ Ο.π., σ.94

¹³⁸ Ο.π., σ.95

¹³⁹ Ο.π., σ.103

(Α.Μεταξάς, Κ.Ζωγράφος, Μ.Σούτσος), το «αγγλικό» (Α.Λόντος) και το «γαλλικό» (Μακρυγιάννης, Ρ.Παλαμής)¹⁴⁰

3.1.2 Το Πανεπιστήμιο

Κατά την πρώτη αυτή «νηπιακή» περίοδο λειτουργίας του η εποπτεία, διοίκηση, δομή καθώς και τα του προγράμματος σπουδών του Πανεπιστημίου αλλά και της φοίτησης σε αυτό, όπως είδαμε (βλ.2.3), ρυθμίζονταν από τις διατάξεις του ιδρυτικού Διατάγματος της 22ας Απριλίου 1837.

Πρώτος Πρύτανης διορίστηκε ο ιστορικός Κ.Σχινάς (1837-38) ο οποίος ως Υπουργός Δικαιοσύνης έπαιξε σημαντικό, αρνητικό, ρόλο στη δίκη-καταδίκη του Θ.Κολοκοτρώνη και διατηρούσε προσωπικές σχέσεις με τη βασιλική εξουσία.¹⁴¹¹⁴² Οι πρώτοι τέσσερις Σχολάρχες που διορίστηκαν έχουν επίσης ως κοινό χαρακτηριστικό τις ιδιαίτερες και προσωπικές σχέσεις τους με τον Βασιλιά (Μ.Αποστολίδης-διδάσκαλος του Όθωνα, Α.Λευκίας-ιατρός του Όθωνα κλπ).¹⁴³

Τα επόμενα χρόνια θήτευσαν ως Πρυτάνεις οι Γ.Ράλλης-Νομικής (1838-39), του οποίου η θητεία παρατάθηκε και για τα επόμενα δύο ακαδημαϊκά έτη,¹⁴⁴ Ν.Κωστής-Ιατρικής (1841-42) και Μ.Αποστολίδης-Θεολογικής (1842-43).¹⁴⁵

3.1.2.1 Διδακτικό προσωπικό

Με το Διάταγμα της 27^{ης} Απριλίου 1837 διορίστηκαν στο Πανεπιστήμιο οι πρώτοι 34 Καθηγητές (βλ.2.3). Δεν αναφέρονται στη βιβλιογραφία συγκεκριμένα κριτήρια ή προσόντα επιλογής τους αλλά από τα βιογραφικά τους μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η πλειοψηφία είτε διατηρούσε προσωπικές σχέσεις με κύκλους του παλατιού είτε

¹⁴⁰ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ' σ.89

¹⁴¹ Φυριπής Εμ., (2007), σ.142, σ.144

¹⁴² Ο.π., σ.144

¹⁴³ Ο.π., σ.143

¹⁴⁴ Μπαμπούνης Χ.-Φυριπής Εμ., (2016), τ.Α' σ.17

¹⁴⁵ Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74, σ.22

κατείχε ήδη θέσεις και αξιώματα σε κρατικές θέσεις¹⁴⁶ και είχε σπουδές στη Γερμανία ή τη Γαλλία.¹⁴⁷

Με μικρές προσθαιρέσεις που σε μεγάλο βαθμό εξαρτώνταν από την πολιτική-κομματική τοποθέτηση και τη σχέση του με την εκτελεστική εξουσία και το παλάτι, το διδακτικό προσωπικό παρέμεινε το ίδιο για την περίοδο μέχρι και το 1842.¹⁴⁸

3.1.2.2 Φοιτητές

Τη Δευτέρα 3 Μαΐου 1837, με την έναρξη της λειτουργίας του, στο Πανεπιστήμιο βρίσκονται εγγεγραμμένοι 52 φοιτητές και 75 τακτικοί ακροατές, θεσμός γερμανικής προέλευσης που καταργήθηκε το 1841.¹⁴⁹ Οι εγγεγραμμένοι φοιτητές είναι 43 το 1838-39, 24 το 1839-40, 40 το 1840-41, 56 το 1841-42, 54 το 1842-43 και 73 το 1843-44. Τα χρόνια αυτά 19 φοιτητές καθίστανται πτυχιούχοι, οι 18 του Φαρμακευτικού και ο ένας της Ιατρικής.¹⁵⁰ Οι παραδόσεις πραγματοποιούνται, μέχρι την αποπεράτωση του κτιρίου του Πανεπιστημίου, κυρίως στη διώροφη κατοικία του αρχιτέκτονα Σ.Κλεάθη (Πλάκα) την οποία μισθώνει το Πανεπιστήμιο και στην οποία προστίθενται τρεις αίθουσες διδασκαλίας και ένα αμφιθέατρο ανατομίας.¹⁵¹ Μαθήματα γίνονται επίσης και στις κατοικίες των καθηγητών.¹⁵²

3.1.2.3 Διοικητικές υπηρεσίες

Στο ιδρυτικό Διάταγμα του Οθώνειου Πανεπιστημίου όπως είδαμε παραπάνω (2.3) δεν γίνεται ούτε καν αναφορά σε «διοικητικές υπηρεσίες» του Πανεπιστημίου ή σε ανατιθέμενες διοικητικές αρμοδιότητες, σε αντίθεση με το σαφώς πιο αναλυτικό Διάταγμα του Άρμανσμπεργκ. Μοναδικές αναφορές σε κάποιο στοιχειώδες διοικητικό έργο υπάρχουν σε δύο άρθρα του διατάγματος της 14ης Απριλίου 1837:

¹⁴⁶ Φυριπής Εμ., (2007), σ.138-139

¹⁴⁷ Ο.π., σ.138

¹⁴⁸ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.50

¹⁴⁹ Ο.π., σ.42

¹⁵⁰ Ο.π., σ.68

¹⁵¹ Ο.π., σ.43

¹⁵² Ο.π., σ.78

α) αρθ.16: «...ο καθηγητής παραδίδει εις τον λογιστήν τον κατάλογον των ακροατών δια την είσπραξιν των διδάκτρων.» και β) αρθ.21: «...το μετά την αποπεράτωσιν της σπουδής...ενσφράγιστον αποδεικτικόν...φέρει την σφραγίδα και την υπογραφήν του Πρυτάνεως...του σχολάρχου της ανηκούσης σχολής και την υπογραφήν του γραμματέως...Το περιεχόμενον των αποδεικτικών τούτων θέλει εγγράφεσθαι εις ιδιαίτερον βιβλίον, κρατούμενον υπό του γραμματέως...»¹⁵³ Ενώ λοιπόν η είσπραξη των διδάκτρων ανατίθεται σε λογιστή και το σημαντικό έργο της συνυπογραφής αλλά και της τήρησης και φύλαξης του αρχείου των απονεμομένων πτυχίων στο Γραμματέα του Πανεπιστημίου, δεν αναφέρονται στο νόμο τα προσόντα ή ο τρόπος διορισμού ή πρόσληψης των παραπάνω.

Αρχικά πρέπει να σημειωθεί ότι σε ολόκληρο το χρονικό διάστημα που εξετάζουμε (από την έναρξη λειτουργίας του Πανεπιστημίου μέχρι το 1911) προσλαμβάνεται με υπουργικές αποφάσεις πολυάριθμο προσωπικό, ιδίως φοιτητές, ως προπαρασκευαστές και βοηθοί προπαρασκευαστές μαθημάτων (Ανατομίας, Φυσικής, Πειραματικής Φυσικής, Φυσικής Ιστορίας, Ταριχευτικής Ζώων, Φαρμακευτικής, Χημείας κλπ). Η θέση και παρουσία του βοηθητικού αυτού προσωπικού δε θα εξεταστεί στην παρούσα εργασία καθόσον δεν αποτελεί μέρος των καθαυτό διοικητικών υπηρεσιών του Ιδρύματος, παρότι η συμβολή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι σημαντική.

Χρέη πρώτου (προσωρινού) Γραμματέα και επικεφαλής του γραφείου του Πανεπιστημίου άσκησε μέχρι την 6η Οκτωβρίου 1837 ο Δ.Καβάκος,¹⁵⁴ ενώ από την ημερομηνία αυτή ορκίστηκε και ανέλαβε καθήκοντα ως Γραμματέας αλλά και λογιστής του Πανεπιστημίου ο Υδραίος Γκίκας Δοκός (βλ.εικόνες 2 και 3), με μηνιαίο μισθό 166 δραχμές¹⁵⁵ ¹⁵⁶(το 1845 ο μηνιαίος μισθός των καθηγητών ήταν 300 δραχμές, των εκτάκτων 200 και των επίτιμων 100 - τη δεκαετία του 1840 ο μηνιαίος μισθός ενός υπαλλήλου της Νομαρχίας ήταν 50 δραχμές).¹⁵⁷ Ο Γ.Δοκός ήταν πολιτικό πρόσωπο καθώς είχε διατελέσει μέλος της Εθνοσυνέλευσης του Άργους και πιθανόν προσωπική επιλογή του Όθωνα.¹⁵⁸

Ήδη από την έναρξη της λειτουργίας του Οθώνειου είχαν διορισθεί, με Βασιλικά Διατάγματα μετά από απόφαση του Υπουργείου Εκπαιδευσεως και Εκκλησιαστικών ως κλητήρες, του Πανεπιστημίου ο

¹⁵³ Εφημερίδα της Κυβέρνησης, ΦΕΚ 16/Α' /24-4-1837

¹⁵⁴ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁵⁵ Ο.π.

¹⁵⁶ Ο.π.

¹⁵⁷ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.80

¹⁵⁸ Φυριππής, Εμ., (2008), σ.4-5

Ιωάννης Ζήσης (Μάϊος 1837),¹⁵⁹ «...δια την του γραφείου του Πρυτανείου υπηρεσίαν»¹⁶⁰ και της Ιατρικής ο Στέφανος Σταυρακάκης ή Σταυρινάκης (Ιούνιος 1837 - αργότερα προπαρασκευαστής της ανατομίας),¹⁶¹ ¹⁶² με μηνιαίο μισθό 50 δραχμές.¹⁶³ Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ατύπως τηρήθηκε η προβλεπόμενη στο Διάταγμα Άρμανσπεργκ ύπαρξη κλητήρα (και μάλιστα δύο), η οποία δεν προβλεπόταν στο ιδρυτικό Διάταγμα, καθότι θεωρήθηκε απαραίτητη για τη λειτουργία του νεοσυσταθέντος Ιδρύματος. Από το Δεκέμβριο του 1841 στη θέση του «...αναχωρήσαντος...» Ι.Ζήση, διορίζεται ως κλητήρας ο Κωνσταντίνος Αθανασίου¹⁶⁴ (βλ. εικόνα 27). Το 1841 αναφέρεται η ύπαρξη και τρίτου κλητήρα του Πανεπιστημίου, υπεύθυνου «...διά τον καθαρισμόν του καταστήματος»,¹⁶⁵ του Σάββα Παρασκευά¹⁶⁶ (βλ.εικόνα 6).

Αξίζουν αναφοράς δύο αιτήσεις που υποβλήθηκαν από ενδιαφερόμενους για διορισμό στο Πανεπιστήμιο: α) η από 19-5-1837 αίτηση του Ιωάννη Σιατήρη για τη θέση του λογιστή η οποία, παρά την τριετή προϋπηρεσία του ενδιαφερόμενου σε οικονομική στρατιωτική υπηρεσία (Ναυτικό Διαθετήριο Πόρου),¹⁶⁷ δεν έγινε δεκτή, πιθανόν επειδή το Πανεπιστήμιο δεν αντιμετώπισε αρχικά ανάλογη ανάγκη πρόσληψης, λόγω του ότι δεν είχε ακόμη αποκτήσει αξιόλογες προσόδους και έσοδα¹⁶⁸ και β) η από 6-11-1841 αίτηση του «πρακτικού μηχανικού και εφευρέτη (δυσανάγνωστο ονοματεπώνυμο)», περί πρόσληψής του σε θέση μηχανικού του Πανεπιστημίου¹⁶⁹ (βλ. εικόνες 23 και 24), αίτηση η οποία και αυτή δεν έγινε δεκτή. Από τα παραπάνω, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ήδη από τις αρχές της ίδρυσής του το Πανεπιστήμιο προσέλκυσε υποψήφιους πρόθυμους να διοριστούν και να υπηρετήσουν στις υπηρεσίες του.

Ο Γ.Δοκός παρέμεινε στη θέση του Γραμματέα για όλη την πρώτη πενταετία της λειτουργίας του Οθώνειου, δείγμα του ότι απολάμβανε της εμπιστοσύνης του Βασιλιά. Τον Αύγουστο του 1841 διορίζεται μάλιστα και σε θέση Βοηθού γραμματέα ο Γ.Δαμιανού (βλ.εικόνα 4), επίσης

¹⁵⁹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁶⁰ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Μ.Κωστή 1842 σ.12

¹⁶¹ Ό.π., σ.12

¹⁶² Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁶³ Ό.π.

¹⁶⁴ Ό.π.

¹⁶⁵ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Μ.Κωστή 1842 σ.11-12

¹⁶⁶ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁶⁷ Ό.π.

¹⁶⁸ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Κ.Σχινά 1838 σ.4

¹⁶⁹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

Υδραίος και ανιψιός του Δοκού,¹⁷⁰ με μηνιαίο μισθό ίσο με αυτόν του κλητήρα (50 δραχμές).¹⁷¹

Πρέπει, τέλος, να σημειωθεί ότι μέχρι το 1841 ο Γραμματέας του Πανεπιστημίου ήταν υπεύθυνος και για τη βιβλιοθήκη του Ιδρύματος (παραλαβή νέων βιβλίων, καταγραφή, διαχείριση αλλά και φύλαξή τους). Πολύ γρήγορα, λόγω της αυξημένης προσφοράς βιβλίων από όλο τον κόσμο, ο Πρύτανης Μ.Κωστής έκρινε σκόπιμο και ορθό η συνολική παρακολούθηση και διαχείριση του έντυπου αυτού πνευματικού θησαυρού να περάσει στην αρμοδιότητα του Εφόρου της κοινής Βιβλιοθήκης του Δημοσίου και του Πανεπιστημίου.¹⁷² Στη θέση αυτή, με μηνιαίο μισθό 350 δραχμές, διορίστηκε το Μάρτιο του 1842 ο Γεώργιος Κυζάκης-Τυπάλδος¹⁷³ (βλ. εικόνα 5).

3.1.2.4 Συμπεράσματα

Τα πρώτα βήματα του Πανεπιστημίου έγιναν γρήγορα. Ακόμα πιο γρήγορα στην πρώτη αυτή εξαετία πήραν τη θέση τους μέσα σε αυτό, αρχικά στην οικία Κλεάνθη και από το 1841 στα ημιτελή Προπύλαια,¹⁷⁴ τα πρώτα διοικητικά όργανα, ο Γραμματέας και ο βοηθός του. Δίπλα τους, το ολιγάριθμο βοηθητικό προσωπικό, οι πρώτοι κλητήρες. Στις παρυφές, ο Έφορος της Δημόσιας και Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης.

Φυσικά δεν μπορούμε να μιλάμε για πλήρως οργανωμένες διοικητικές υπηρεσίες, ίσως ούτε και για υποτυπώδεις. Ο περιορισμένος αριθμός άλλωστε της ακαδημαϊκής κοινότητας του πρώτου Πανεπιστημίου (καθηγητές και φοιτητές) δικαιολογούν την έλλειψη τυπικών οργανωμένων διοικητικών μονάδων στο νέο οργανισμό. Αλλά και η ίδια η μορφή της δημόσιας διοίκησης ενός νεοσύστατου Κράτους που για πρώτη φορά προσπαθεί να οργανώσει τις δομές του με όλες τις αντιξοότητες και μέσα σε δύσκολες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, δεν αφήνει περιθώρια για πλήρη τυπική διοικητική οργάνωση του Πανεπιστημίου.

¹⁷⁰ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁷¹ Ο.π.

¹⁷² Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Μ.Κωστή 1842 σ.7

¹⁷³ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.1

¹⁷⁴ www.archaeology.gr (προσπελάστηκε 7-5-2017)

Οι μοιραία ολιγάριθμοι «πιονέροι» των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου τα πρώτα χρόνια προσπαθούν να βρουν τη θέση τους μέσα σε έναν νέο οργανισμό, το μέλλον του οποίου κανένας δεν μπορεί να προδιαγράψει. Όσο μεγάλο κι αν φαίνεται το βήμα που έγινε με την ίδρυση Πανεπιστημίου σε τούτη τη γωνιά της Βαλκανικής, όσο αισιόδοξες κι αν δείχνουν οι προοπτικές εξέλιξής του, γεγονός που προκύπτει από την κινητοποίηση πολλών εθνικών δυνάμεων, κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για το αποτέλεσμα. Κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει αν θα πετύχει το πείραμα. Αυτό που βεβαιώνουν όμως οι πηγές, ιδίως οι πρυτανικοί απολογισμοί 1837-1842, είναι ότι όσοι από το ολιγομελές διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό συμμετέχουν στο πείραμα από την έναρξή του, συμμετέχουν αγόγγυστα και με όλη τους την ψυχή.

3.2 Περίοδος 1843-1862

3.2.1 Το ιστορικό συγκείμενο

Κυρίαρχο ιστορικό γεγονός της περιόδου αυτής αποτέλεσε το κίνημα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843. Το ποτήρι της λαϊκής οργής κατά της απολυταρχικής άσκησης της εξουσίας από τον Όθωνα ξεχείλισε με την ανακοίνωση (2 Σεπτεμβρίου 1843) του ύψους της τοκοχρεολυτικής δόσης του δανείου των μεγάλων Δυνάμεων προς την Ελλάδα, το οποίο ήταν τεράστιο και ουσιαστικά σήμαινε τον οικονομικό στραγγαλισμό της χώρας.¹⁷⁵ Αυτό, σε συνδυασμό με ό,τι αναφέραμε παραπάνω (3.1.1) οδήγησε σύσσωμη την αντιπολίτευση και μονάδες του στρατού υπό τους Δ.Καλλέργη και Μακρυγιάννη¹⁷⁶ να απαιτήσουν από τον Βασιλέα μεταρρυθμίσεις προς μια πιο «δημοκρατική», φιλελεύθερη και δίκαιη διακυβέρνηση, μέσω της ψήφισης Συντάγματος, κάτι που τελικά επετεύχθη.

Από την ψήφιση του Συντάγματος (18-3-1844) η χώρα περνά σε διάφορες φάσεις διακυβέρνησης από βραχύβιες κυβερνήσεις, είτε προσκείμενες καθαρά σε κάποιο από τα κόμματα («γαλλικό»-Ι.Κωλέττης), («ρωσικό»-Κ.Τζαβέλλας), είτε σε κανένα

¹⁷⁵ Μπαμπούνης Χ.-Φυριππής Εμ., (2016), τ.Α' σ.63

¹⁷⁶ Μακρυγιάννης Ι. (1960), σ.384

(Γ.Κουντουριώτης, Κ.Κανάρης, Α.Κριεζής, Βούλγαρης, Μαυροκορδάτος).¹⁷⁷

Σε διεθνές επίπεδο δεσπόζουν η γαλλική επανάσταση του 1848 με κυρίαρχο αποτέλεσμα την αμφισβήτηση του συντηρητικού και αυταρχικού κράτους και την εμφάνιση ενός φιλελεύθερου και προοδευτικού κρατικού μοντέλου¹⁷⁸ και ο Κριμαϊκός (ρωσοτουρκικός) πόλεμος (1853-1856), γεγονότα τα οποία εκτός από τις ισορροπίες στην περιοχή επηρέασαν καίρια τα εσωτερικά πολιτικά πράγματα.

Στη χώρα σημαντικά γεγονότα και χαρακτηριστικά της περιόδου είναι η επιδείνωση των αγγλοελληνικών σχέσεων (αποκλεισμός των ελληνικών λιμανιών - 1850),¹⁷⁹ οι αποτυχημένες εξεγέρσεις Ελλήνων οπλαρχηγών σε Ήπειρο (1854-Κ.Τζαβέλλας, Θ.Γρίβας, Σ.Μακρυγιάννης), Θεσσαλία (1854-Χ.Χατζηπέτρος) και Μακεδονία (1854-Θ.Ζιάκας,Τ.Καρατάσος),¹⁸⁰ η κατοχή του Πειραιά από τους αγγλογάλλους (1854-55),¹⁸¹ η στροφή της κυβερνητικής πολιτικής προς την ανάπτυξη της χώρας (λιμενικά έργα-πορθμός Ευρίπου, έργα οδοποιίας-«Κακή Σκάλα», δημόσια έργα – Μητρόπολη Αθηνών, Βαρβάκειο λύκειο, Αμαλίοιο Ορφανοτροφείο, Δημοτικό Νοσοκομείο Πατρών, Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο, έναρξη αποξήρανσης Κωπαΐδας λίμνης),¹⁸² η ανάπτυξη του εμπορίου, της ναυτιλίας και της βιοτεχνίας,¹⁸³ αλλά και ο μεγάλος λοιμός από τη θανατηφόρα χολέρα στην Αθήνα (1854).¹⁸⁴

Τα μεγαλύτερα προβλήματα του Κράτους παρέμεναν βεβαίως η άθλια οικονομική κατάσταση του πληθυσμού, ο οποίος κατά την απογραφή του 1861 ανερχόταν περίπου σε 1.100.000 κατοίκους,¹⁸⁵ η πολιτική αστάθεια, η ληστεία στην ύπαιθρο και η πειρατεία, η απομόνωση του παλατιού από τις μεγάλες Δυνάμεις, ιδίως την Αγγλία, αλλά κυρίως η αποξένωση του Όθωνα τόσο από το πολιτικό δυναμικό της χώρας όσο και από το λαό.

Όλα τα παραπάνω δημιούργησαν τις συνθήκες για την έναρξη του αντιδυναστικού αγώνα (1859), την κορύφωσή του (1861) και τελικά την

¹⁷⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.129,σ.132,σ.135,σ.137,σ.145,σ.165

¹⁷⁸ Dreyfus G.-F.- Marx R.-Poidevin R., (1984), σ.102-114

¹⁷⁹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.142-143

¹⁸⁰ Ο.π., σ.163

¹⁸¹ Ο.π., σ.165-166

¹⁸² Ο.π., σ.171-172

¹⁸³ Ο.π., σ.178-183

¹⁸⁴ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.185

¹⁸⁵ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.185

έξωση του Όθωνα (1862). Αφορμή αποτέλεσε η ματαίωση από τον Όθωνα της ανάθεσης σχηματισμού φιλελεύθερης Κυβέρνησης στο λαοφιλή ναύαρχο Κ.Κανάρη (12 Φεβρουαρίου 1862).¹⁸⁶ Οι αντικαθεστωτικές εκδηλώσεις που ξέσπασαν στην Αθήνα επεκτάθηκαν και στο Ναύπλιο-αντιδυναστικό προπύργιο- όπου εξέλαβαν εκρηκτικές διαστάσεις και γρήγορα πήραν τη μορφή επανάστασης σε όλη την Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες.¹⁸⁷ Παρά την προσωρινή καταστολή των κινημάτων η δράση των αντικαθεστωτικών σε ολόκληρη τη χώρα, με πρωτεργάτη πια τον Δ. Βούλγαρη και υποστηρικτές τη νεολαία και το μεγαλύτερο μέρος του στρατού υπό τον Θ. Γρίβα, εντεινόταν. Τα ξημερώματα της 11ης Οκτωβρίου 1862 κι ενώ ο Όθωνας και η Αμαλία βρίσκονταν για περιοδεία στην Καλαμάτα, ομάδα πολιτών, στρατού και πολιτικών (Κουμουνδούρος, Βούλγαρης, Καλλιφρονάς, Ζαίμης, Δεληγιώργης) με ψήφισμά τους ανήγγειλαν στο λαό την κατάργηση της βασιλείας του Όθωνα και το σχηματισμό προσωρινής κυβέρνησης. Την επομένη το βασιλικό ζεύγος αναχώρησε με αγγλικό πλοίο από τη Σαλαμίνα προς τη Βενετία εγκαταλείποντας οριστικά τη χώρα και επέστρεψε στη Βαυαρία όπου έζησε στην αφάνεια μέχρι το θάνατό του (Όθων το 1867 και Αμαλία το 1875).¹⁸⁸

3.2.2 Το Πανεπιστήμιο

Σε όλη αυτή την περίοδο το Πανεπιστήμιο εξακολούθησε να λειτουργεί, χωρίς νεότερο κανονισμό, με όλα τα θέματα της λειτουργίας του να ρυθμίζονται από το ιδρυτικό Διάταγμα της 22ας Απριλίου 1837. Όμως σημαντικό γεγονός για τη γενικότερη λειτουργία και θέση του Πανεπιστημίου στην ελληνική κοινωνία αποτέλεσε η ολοκλήρωση το 1843 υπό την επίβλεψη του μηχανικού Σάουμπερτ της κύριας πτέρυγας του (Προπύλαια) και η λειτουργία σε αυτήν τεσσάρων αιθουσών διδασκαλίας, της πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης και του Φιλολογικού Φροντιστηρίου.¹⁸⁹ Την περίοδο που εξετάζουμε, σταδιακά, συστάθηκαν και σημαντικά «Παραρτήματα» του Πανεπιστημίου (αλλά και της πόλης)

¹⁸⁶ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.188-189

¹⁸⁷ Ο.π., σ.190-194

¹⁸⁸ Ο.π., σ.195-199

¹⁸⁹ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.44-45

όπως το Αστεροσκοπείο (1844), το Οφθαλμιατρείο (1854),¹⁹⁰ το Μαιευτήριο, ο Βοτανικός Κήπος, η Αστυκλινική, το Δημοτικό Βρεφοκομείο (1859).¹⁹¹

Πρυτάνεις του Πανεπιστημίου ανά ακαδημαϊκό έτος ήταν οι: Κ. Ασώπιος - Φιλοσοφικής (1843-44, 1856-57 και 1861-62), Ν.Βάμβας-Φιλοσοφικής(1844-45),Θ.Μανούσης-Φιλοσοφικής(1845-46), Α.Βενιζέλος-Φυσικομαθηματικής (1846-47), Ι.Σούτσος-Νομικής (1847-48), Φ.Ιωάννου - Φιλοσοφικής (1848-49 και 1857-58), Γ. Μαυροκορδάτος - Νομικής (1849-50), Μ. Αποστολίδης - Θεολογικής (1850-51), Σ. Πήλικας - Νομικής (1851-52), Π. Αργυρόπουλος - Νομικής (1852-53), Ν.Κωστής - Ιατρικής (1853-54), Κ.Κοντογόνης - Θεολογικής(1854-55), Ι. Ολύμπιος - Ιατρικής (1855-56), Δ.Στρούμπος – Φυσικομαθηματικής (1858-59), Β. Οικονομίδης - Νομικής (1859-60) και Α.Πάλλης - Ιατρικής (1860-61)¹⁹².

3.2.2.1 Διδακτικό προσωπικό

Η θέση του διδακτικού προσωπικού κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο είναι στενά συνδεδεμένη με την πολιτική και κομματική του τοποθέτηση. Η παραμονή του στο Πανεπιστήμιο εξαρτάται σχεδόν πάντοτε από τις σχέσεις του με την εκτελεστική εξουσία, καθόσον οι διορισμοί και απολύσεις πραγματοποιούνται αποκλειστικά από την Κυβέρνηση. Ιδιαίτερα μετά την 3^η Σεπτεμβρίου 1843 συναντάμε τις απολύσεις όλων των ξένων Καθηγητών (οι περισσότεροι Βαυαροί) αλλά και Καθηγητών που είχαν συνδέσει την παρουσία τους με το προ της μεταπολίτευσης καθεστώς (Θ.Μανούσης, Ε.Μάσσων, Ε.Ουλερίχος, Ι. Βενθύλος, Κ.Νέγρης)¹⁹³

Εξχωριστή αναφορά πρέπει να γίνει και στον εμπνευσμένο από την Αγγλία και τη Γερμανία, θεσμό του βουλευτή του πανεπιστημίου. Μετά την επανάσταση του 1843 οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου ζήτησαν τον ορισμό ενός αντιπροσώπου στην Εθνοσυνέλευση από το Ίδρυμα. Έκτοτε και μέχρι το τέλος της περιόδου (1862), οπότε η Βουλή

¹⁹⁰ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.62

¹⁹¹ Ο.π., σ.45

¹⁹² Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74, σ.22

¹⁹³ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.50

αποφάσισε την κατάργηση του θεσμού με το πρόσχημα του ασυμβιβάστου ανάμεσα την ιδιότητα του βουλευτή και του δημοσίου υπαλλήλου,¹⁹⁴ ένας από τους βουλευτές της εθνοσυνέλευσης ήταν αντιπρόσωπος του Πανεπιστημίου. Οι βουλευτές αυτοί (Φ. Ιωάννου – 1845-47, Κ. Σχινάς – 1847-50, Γ. Ράλλης – 1850-53, Σ. Πήλικας – 1853-56, Α. Ραγκαβής – 1856-59, Π. Αργυρόπουλος – 1859-, Μ. Ποτλής – 1861-62) μετέφεραν στη βουλή κυρίως αιτήματα και προτάσεις του Πανεπιστημίου επί εκπαιδευτικών θεμάτων.¹⁹⁵

3.2.2.2 Φοιτητές

Από το ακαδημαϊκό έτος 1843-44 ενεγράφησαν στο Πανεπιστήμιο συνολικά 3.233 φοιτητές και κατέστησαν πτυχιούχοι 848 (356 της Ιατρικής, 288 της Νομικής, 142 του Φαρμακευτικού, 60 της Φιλοσοφικής και μόνον 2 της Θεολογικής).¹⁹⁶

Παρότι ο συνολικός αριθμός των φοιτητών, ιδίως των πτυχιούχων, είναι ίσως μικρός για μια χώρα με πληθυσμό περίπου 1.100.000 κατοίκων, η παρουσία τους στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα της εποχής είναι πλούσια και ιδιαίτερα σημαντική. Αξίζει να σημειωθούν οι φοιτητικές κινητοποιήσεις κατά τη διάρκεια της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843,¹⁹⁷ η συμπαράσταση των φοιτητών στον αντιοθωνιστή Α. Σούτσο,¹⁹⁸ η φοιτητική διαμαρτυρία στα Μουσουργικά (1847),¹⁹⁹ τα φοιτητικά συλλαλητήρια κατά την περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου,²⁰⁰ τα «Σκιαδικά» (1859),²⁰¹ η συμμετοχή του φοιτητή Α. Δόσιου στην απόπειρα δολοφονίας της Αμαλίας (1861).²⁰²

¹⁹⁴ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), , σ.86

¹⁹⁵ Ο.π., σ.51-52

¹⁹⁶ Ο.π., σ.68

¹⁹⁷ Μπαμπούνης Χ.-Φυριπής Εμ., (2016), τ.Α' σ.61-64

¹⁹⁸ Ο.π., σ.69-73

¹⁹⁹ Ο.π., σ.97-99

²⁰⁰ Ο.π., σ.135-139

²⁰¹ Ο.π., σ.157-165

²⁰² Ο.π., σ.201-205

3.2.2.3 Διοικητικές υπηρεσίες

Το, ήδη από το 1841, στεγασμένο στα Προπύλαια Πανεπιστήμιο, αρχίζει σταδιακά να πλουτίζει όχι μόνο τις εγκαταστάσεις του (3.2.2) αλλά και το έμπυχο δυναμικό όσων συνδράμουν στη διοικητική του υποστήριξη. Την εικοσαετία που εξετάζουμε, παρότι τα των διοικητικών υπηρεσιών εξακολουθούν να διέπονται (υπο)ρυθμιζόμενα από το Διάταγμα της 22-4-1837, παρουσιάζεται αύξηση τόσο του αριθμού των υπαλλήλων, όσο και του μισθού τους.

Γραμματέας του Πανεπιστημίου παραμένει για όλο το χρονικό διάστημα ο Γ.Δοκός. Με το δεδομένο των αρκετών πολιτικών μεταβολών της περιόδου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η παραμονή του ίδιου προσώπου στη θέση του για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, εκτός από τις σχέσεις που μπορεί να είχε με τη βασιλική οικογένεια, φανερώνουν και τις διοικητικές ικανότητες που πιθανότατα διέθετε, στα πλαίσια βεβαίως των αρμοδιοτήτων του. Ιδίως μετά την 3^η Σεπτεμβρίου 1843 και τις εκκαθαρίσεις - απολύσεις των καθηγητών, η παραμονή του Δοκού στην καίρια αυτή θέση δεν μπορεί παρά να σημαίνει πολλά για την εμπιστοσύνη της Πολιτείας στο πρόσωπό του και, ενδεχομένως, στο θεσμό. Χαρακτηριστικό της προσφοράς του Δοκού είναι το απόσπασμα του απολογιστικού λόγου του Πρύτανη Β. Οικονομίδη (1859): «*Ο Γ. Δοκός από της συστάσεως Πανεπιστημίου υπήρξεν η ψυχή του γραφείου τούτου, διότι και λογιστού και ταμείου και εισπράκτορος και γραμματέως έργα τελεί και μόνον μετ'αυτού ο Πρύτανης διεξάγει πάσαν την του Πανεπιστημίου υπηρεσίαν...Ο γραμματέυς του Πανεπιστημίου εκτελών παντοία του γραφείου έργα, άτινα παρά τις λοιπούς Πανεπιστημίους εισί διαμοιρασμένα εις διαφόρους υπαλλήλους...*»²⁰³

Το 1844 με υπουργική απόφαση ο Δοκός έλαβε τον τίτλο του επίτιμου καθηγητή με αρμοδιότητα να συμμετέχει και να γνωμοδοτεί σε συνεδριάσεις οργάνων του Πανεπιστημίου λαμβάνοντας εκτός του μισθού του και το μισθό του επίτιμου Καθηγητή.²⁰⁴ Το 1860 έλαβε δε αύξηση του μηνιαίου μισθού του ο οποίος διαμορφώθηκε σε 200

²⁰³ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Β. Οικονομίδη 1859, σ.58

²⁰⁴ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/υποφ.173.2

δραχμές.²⁰⁵ Τη συνολική προσφορά του Γ. Δοκού αναγνωρίζουν σχεδόν όλοι οι Πρυτάνεις στους απολογιστικούς τους λόγους εξαιρώντας το έργο του και τιμώντας τον με χαρακτηρισμούς όπως: «άνδρα καλόν κ' αγαθόν...»,²⁰⁶ «...σεμνότατον, πιστόν και άοκνον περί την υπηρεσίαν, δι' όλης της ημέρας εργαζόμενον εν τω γραφείω...»,²⁰⁷ «...διά της πολυχρονίου εμπειρίας του, διά της δεδοκιμασμένης φρονήσεως του και διά της ειλικρινούς του αφοσιώσεως... απαιρητήτου βοηθού παντός Πρυτάνεως...»,²⁰⁸ «...διά της ικανότητος και προθυμίας του τα μέγιστα συνεντέλεσεν...»,²⁰⁹ «...άξιον γραμματέα διατηρούντα εν ακριβεστάτη τάξει άπαν το γραφείον γινόμενος χείρ και πούς και οφθαλμός του Πρυτάνεως...»,²¹⁰ «...του εμπειροτάτου γραμματέως, του μετ'άοκνου προθυμίας εκτελούντος καθήκοντα και του γραμματέως της επί της οικοδομής του Πανεπιστημίου επιτροπείας...»,²¹¹ «...συνεργάτην και συμβοηθόν...»²¹²

Το 1844 ανέλαβε καθήκοντα βοηθού του γραφείου της Πρυτανείας ο Γεώργιος Δαμιανού,²¹³ ο οποίος όπως είδαμε παραπάνω (3.1.2.3), το 1841 είχε διοριστεί σε θέση βοηθού Γραμματέα, με έργο του και πάλι τη συνδρομή στο Γραμματέα Δοκό. Το επόμενο έτος, με απόφαση της Συγκλήτου εγκρίθηκε αύξηση των 50 δραχμών στο μηνιαίο μισθό του «...φιλοπόνου τούτου και επιμελεστάτου υπαλλήλου...».²¹⁴ Ο Δαμιανού παρέμεινε στη θέση του βοηθού – «υπογραμματέως» μέχρι το 1855, απολαμβάνοντας και εκείνος της εμπιστοσύνης όλων των Πρυτανικών αρχών, οπότε μετατέθηκε σε θέση υπουργικού γραμματέα στο Υπουργείο Εσωτερικών και γραμματέα του υπουργικού συμβουλίου,. Στη θέση του Δαμιανού διορίστηκε το 1855 ο γηραιός Διονύσιος Τριανταφύλλης με βοηθό του (βοηθό υπογραμματέα) τον υπότροφο της Ιατρικής Σχολής Ιωάννη Ιατρίδη.²¹⁵ Ο μηνιαίος μισθός του τελευταίου το 1861 αυξήθηκε στις 100 δραχμές²¹⁶ καθότι ουσιαστικά ασκούσε αυξημένα καθήκοντα λόγω φυσικής αδυναμίας του (τυπικά) Βοηθού Γραμματέα

²⁰⁵ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Μ. Ποτλή 1861, σ.38

²⁰⁶ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Κ. Ασωπίου 1843, σ.12

²⁰⁷ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Θ. Μανούση 1845, σ.8

²⁰⁸ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Ι. Σούτσου 1848, σ.34

²⁰⁹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Γ. Μαυροκορδάτου 1849, σ.20

²¹⁰ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Σ. Πηλικά 1851, σ.22

²¹¹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Κ. Κοντογόνη 1855, σ.11

²¹² Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Ι. Ολύμπιου 1856, σ.18

²¹³ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.2

²¹⁴ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Ν. Βάμβα 1845, σ.8

²¹⁵ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Κ. Κοντογόνη 1855, σ.7

²¹⁶ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Α. Πάλλη 1861, σ.38

Τριανταφύλλη. Το 1862 ο Δαμιανού επιστρέφει στη θέση του υπογραμματέα, εμποδίζοντας την εξέλιξη του Ιατρίδη, όπως ο τελευταίος εκθέτει σε επιστολή-διαμαρτυρία του προς τη Σύγκλητο²¹⁷ (βλ. εικόνες 19-22).

Ήδη από το 1859, ο Πρύτανης Β. Οικονομίδης στον απολογιστικό του λόγο έχει επισημάνει την αύξηση της «διοικητικής» ύλης του Πανεπιστημίου και κυρίως τον αυξημένο όγκο των εισερχομένων και των προς ενέργεια εγγράφων αλλά και της παρουσίας του Πανεπιστημίου και απευθύνει προς τον Υπουργό Εκκλησιαστικών αίτημα για διορισμό επαγγελματία λογιστή. Αυτός θα πρέπει να ασχολείται αποκλειστικά με το ταμείο, τα λογιστικά, τις εισπράξεις, τις δαπάνες, τα κληροδοτήματα, τις επισκευές, τις συμβάσεις κ.ά. Με την πρόταση αυτή, κατά τον Πρύτανη, οι λοιπές διοικητικές αρμοδιότητες, οι οποίες μέχρι τότε ήταν συγκεντρωμένες κυρίως στο πρόσωπο του Γραμματέα, θα κατανέμονταν στους λοιπούς υπαλλήλους του γραφείου «...ώστε να υφίσταται η υπηρεσία ακμαία, και όταν το μόνον πρόσωπο, όπερ εκτελεί αυτήν σήμερα, κωλυθή του υπηρετείν.»²¹⁸

Κατά το διάστημα αυτό, κυρίως λόγω της αύξησης του αριθμού των εγγράφων που διακινούσαν πια οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, διορίστηκαν στην κεντρική υπηρεσία νέοι κλητήρες (Ιωάννης Χάνοζας-1843-Υδραίος,²¹⁹ Σωτήριος Δέδες-1848²²⁰ σε αντικατάσταση του απολυθέντος Παναγιώτη Πηγέα,²²¹ Μερλόπουλος - 1849,²²² Κωνσταντίνος Χατσής Δημόπουλος-1851,²²³ βοηθοί, για τη συνδρομή του έργου των κλητήρων (Κ. Πολάκης -1844, Χαράλαμπος Γεωργακόπουλος-1844, Σταμάτης Ζερβός Βακαλάρκος-1844),²²⁴ ενώ υπηρετούσε ήδη ο επιστάτης Γιώργης Στρατής.

Μάλιστα, τον Οκτώβριο του 1843 ο ηλικιωμένος επιστάτης έγινε πρόξενος ενός σοβαρού επεισοδίου ανάμεσα σε φοιτητές και στον καθηγητή Γ.Φέδερ. Κατά τη διάρκεια μιας εορταστικής εκδήλωσης φοιτητών στα προπύλαια του Πανεπιστημίου ο επιστάτης, μέσα στη γενική ευθυμία, πυροβόλησε στον αέρα. Ο διερχόμενος μπροστά από το

²¹⁷ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.2

²¹⁸ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Δ. Στρούμπου 1859, σ.58-59

²¹⁹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.2

²²⁰ Ο.π.

²²¹ Ο.π.

²²² Ο.π.

²²³ Ο.π.

²²⁴ Ο.π.

κτήριο καθηγητής της Νομικής Σχολής Φέδερ ενοχλημένος από το περιστατικό μπήκε στην αίθουσα και διαπληκτίστηκε με τους συγκεντρωμένους, χειροδίκησε δε κατά του επιστάτη. Ακολούθησε καταγγελία του καθηγητή στη χωροφυλακή και σύλληψη του υπαλλήλου. Παρά την απελευθέρωση του Στρατή από ομάδα διαμαρτυρομένων φοιτητών μέσα από τη φυλακή, στις 29 Οκτωβρίου του 1843 η Σύγκλητος αποφάσισε την απόλυσή του και την αποβολή 8 φοιτητών.

Για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε φοιτητική συγκέντρωση στο χώρο των Προπυλαίων και 24ωρη κατάληψη του κεντρικού κτηρίου. Ύστερα από 10 ημέρες και υπό την πίεση των συγκεντρωμένων η Σύγκλητος ανέστειλε την απόφαση αποβολής των φοιτητών, ενέμεινε όμως στην απόλυση του επιστάτη, τον οποίο λίγες ημέρες αργότερα, λόγω της έντασης των κινητοποιήσεων, τελικά επαναπροσέλαβε. Το περιστατικό αυτό αποτελεί την πρώτη καταγεγραμμένη «πειθαρχική» απόλυση υπαλλήλου του Πανεπιστημίου²²⁵ ενώ παράλληλα αναδεικνύει τη συμπάρασταση των φοιτητών σε εργαζόμενο στις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου και το κλίμα αλληλεγγύης φορέων της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Εκτός, βέβαια, από τις κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου ενισχύονται με βοηθητικό προσωπικό και άλλες περιφερειακές υπηρεσίες με σκοπό τη συνδρομή στις παρεχόμενες, κυρίως εκπαιδευτικού-εργαστηριακού χαρακτήρα, υπηρεσίες.

Έτσι, το 1852 διορίστηκε υπηρέτης του Ανατομικοπαθολογικού Μουσείου ο Θ. Αργυριάδης με μηνιαίο μισθό 40 δραχμές, το 1854 αντί του υπηρετούντος Ιωάννη Παλαιολόγου διορίστηκε κλητήρας του Αστεροσκοπείου ο Λεωνίδας Ευαγόρας,²²⁶ το 1862 διορίστηκε σε θέση ταριχευτού του Γεωγραφικού Μουσείου ο Τίτος Βεργίνης με μηνιαίο μισθό 90 δραχμές.

3.2.2.4 Συμπεράσματα

Μετά την πρώτη εξαετία λειτουργίας του το Πανεπιστήμιο δείχνει να εδραιώνεται στη συνείδηση του λαού ως ένας διαφορετικός δημόσιος

²²⁵ Μπαμπούνης Χ.-Φυριπής Εμ., (2016), τ.Α', σ.65-67

²²⁶ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.2

οργανισμός. Ιδίως μετά την 3^η Σεπτέμβρη 1843 και την εφαρμογή για πρώτη φορά της συνταγματικής τάξης ο νέος θεσμός φαίνεται πως αποκτά νέα δυναμική. Οι φοιτητές αυξάνονται, το διδακτικό προσωπικό γίνεται όλο και πιο καταρτισμένο, το Πανεπιστήμιο αρχίζει να αποκεντρώνεται. Το ενδιαφέρον ελλήνων και ξένων για το Οθώνειο μεγαλώνει. Αυτό αποδεικνύεται από την ανταπόκριση ελλήνων και ξένων δωρητών, ευεργετών και κληροδοτών, από τα χιλιάδες βιβλία, νομίσματα και άλλες συλλογές που συγκεντρώνονται κυρίως από το εξωτερικό, αλλά και από την έναρξη της ενεργούς συμμετοχής του Ιδρύματος στην ανασυγκρότηση της Αθήνας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συμμετοχή καθηγητών και φοιτητών της Ιατρικής στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φοβερού λοιμού (χολέρα) που έπληξε την Αθήνα το 1854.

Την εικοσαετία αυτή και μέχρι την έξωση του Όθωνα δημιουργούνται νέες αυξημένες ανάγκες για την εξυπηρέτηση του κοινού (φοιτητών, καθηγητών και πολιτών). Οι νέες ανάγκες υποχρέωσαν το Πανεπιστήμιο να αυξήσει τον αριθμό του διοικητικού προσωπικού του. Βεβαίως οι ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες δεν είχαν μεταβληθεί τόσο ώστε να υπάρξει ένας καινούργιος, πλήρης και τεχνοκρατικός οργανισμός λειτουργίας. Το ανώτερο διοικητικό προσωπικό (Γραμματέας, υπογραμματέας, βοηθός, λογιστής), εξαρτώμενο σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική εξουσία από την οποία και διοριζόταν, παρέμεινε ολιγάριθμο, χωρίς σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων του και λειτούργησε κυρίως χάρη στις ατομικές ικανότητες και την ευσυνειδησία των προσώπων που κατείχαν τις θέσεις αυτές.

Απουσιάζει πλήρως ο βαθμός διοικητικής οργάνωσης που παρουσιάζεται στην κεντρική διοίκηση, στα Υπουργεία. Αυτό δείχνει ίσως το ότι η Πολιτεία δεν αντιμετώπιζε το Πανεπιστήμιο ως ένα τεχνοκρατικό, γραφειοκρατικό μηχανισμό αλλά περισσότερο σαν ένα εργαλείο παιδείας το οποίο παρεμπιπτόντως διέθετε και διοικητική υποστήριξη. Για παράδειγμα, το 1846 ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα ήταν ήδη μεγάλος και οι ανώτατοι κρατικοί υπάλληλοι ήταν πάρα πολλοί. Στο Δημόσιο Τομέα το 1846 εργάζονταν περίπου 5.000 υπάλληλοι από τους οποίους οι 378 ήταν ανώτατοι και ανώτεροι.²²⁷

²²⁷ Ασπρίδης Γ., (2013), σ.22

Μπορούμε να καταλάβουμε λοιπόν ποια ήταν η θέση του διοικητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου στο σύνολο των δημοσίων υπαλλήλων του Ελληνικού κράτους. Πιθανότατα για τους παραπάνω λόγους δεν εντάχθηκε το Πανεπιστήμιο στο νόμο ΛΓ'/1846 «περί διοργανισμού των Υπουργείων», ο οποίος όριζε τη διοικητική δομή, την ιεραρχία και τις αμοιβές των δημοσίων υπαλλήλων. Με τον νόμο αυτό θεσμοθετήθηκαν οι θέσεις του Τμηματάρχη Α' και Β', του Γραφέα Α' Β' και Γ' και του Κλητήρα Α' και Β'.²²⁸ Τέτοιου τύπου τυπική δομή δεν υπάρχει και δεν πρόκειται να υπάρξει για πολλά χρόνια στις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου.

Αντιστρόφως ανάλογη είναι η συμβολή του προσωπικού στην αύξηση της δημοτικότητας του Πανεπιστημίου. Ο νέος θεσμός έχει πλέον εδραιωθεί. Μαζί με την ύπαρξη του διδακτικού προσωπικού, το οποίο λόγω θέσεως απολαμβάνει αναγνώρισης από την ελληνική κοινωνία και των φιλομαθών φοιτητών που θα αποτελέσουν το μελλοντικό επιστημονικό προσωπικό της χώρας, αρχίζει να αποκτά σπουδαιότητα και το διοικητικό προσωπικό ως απαραίτητος πλέον «εταίρος» για την επιτυχημένη λειτουργία του Ιδρύματος, σε οργανωτικό και υποστηρικτικό της εκπαιδευτικής διαδικασίας, μηχανισμό.

²²⁸ Ασπρίδης Γ., (2013), σ.23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (1863-1911) ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Πρόκειται για τη δεύτερη περίοδο λειτουργίας του Πανεπιστημίου, η οποία συμπίπτει με την περίοδο διακυβέρνησης της Ελλάδας από τον Γεώργιο Α' μετά την έξωση του Όθωνα. Μία περίοδο που χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή στη χώρα της συνταγματικής μοναρχίας αλλά και από σημαντικά γεγονότα στο εσωτερικό στα πλαίσια της προσπάθειας οικοδόμησης ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους. Κι εδώ η εξέταση της δομής και λειτουργίας του Πανεπιστημίου και των διοικητικών υπηρεσιών του θα γίνει με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε παραπάνω (Κεφ.3) και θα καλύπτει χρονικές περιόδους περίπου 18 ή 20 ετών η καθεμία. Η συγκεκριμένη δομή δεν ακολουθεί οριοθετημένες περιόδους με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αλλά επιλέγεται για καθαρά τεχνικούς λόγους (κυρίως ιστορικούς και κοινωνικούς) προκειμένου να διευκολυνθεί η εξέταση μιας εκτεταμένης ενιαίας περιόδου 47 ετών.

4.1 Περίοδος 1863-1881

4.1.1 Το ιστορικό συγκείμενο

Μετά την έξωση του Όθωνα οι μεγάλες δυνάμεις αποφάσισαν να προτείνουν ως νέο βασιλιά της Ελλάδας τον πρίγκηπα της Δανίας Γουλιέλμο – Γεώργιο, γεγονός που επικυρώθηκε με την τριμερή συνθήκη του Λονδίνου (Ιούλιος 1863). Στις 18 Οκτωβρίου 1863 ο νέος βασιλιάς αποβιβάστηκε στον Πειραιά, ορκίστηκε και εγκαταστάθηκε στα ανάκτορα.²²⁹ Το επόμενο έτος ψηφίστηκε και κυρώθηκε το νέο Σύνταγμα της Ελλάδας το οποίο είχε συνταχθεί από τον καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου Ν. Σαρίπολο.²³⁰ Οι πρώτες εκλογές μετά την ψήφιση του Συντάγματος διεξήχθησαν το 1865 (βλ. εικόνα 25) και η πρώτη Βουλή της περιόδου είχε 181 βουλευτές από τους οποίους περίπου το 35% ήταν παλαιοί πολιτικοί της οθωνικής περιόδου.²³¹ Ακολούθησαν

²²⁹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.230-231

²³⁰ Ο.π., σ.235-236

²³¹ Ο.π., σ.237-238

βραχύβιες κυβερνήσεις του πράου κοινοβουλευτικού Κουμουνδούρου (2), του ριζοσπάστη Υδραίου Δεληγιώργη (2) και του δεσποτικού Βούλγαρη²³².

Σημαντικά γεγονότα της περιόδου αποτελούν η προσάρτηση των Επτανήσων στην Ελλάδα (συνθήκη Λονδίνου – 1864), η Κρητική επανάσταση (1866-1869) κατά την οποία οι Κρήτες παρά την ηρωϊκή τους στάση έναντι των τουρκικών στρατευμάτων, τελικά ηττήθηκαν,²³³ ο Οργανικός Νόμος με ειδικά προνόμια για την Κρήτη (1868),²³⁴ ο γάμος του βασιλιά Γεωργίου με την πριγκίπισσα της Ρωσίας Όλγα (1867),²³⁵ η γέννηση του διαδόχου Κωνσταντίνου (1868)²³⁶.

Από το 1872 μέχρι το 1876 διενεργήθηκαν 4 εκλογικές διαδικασίες, δείγμα της πολιτικής αστάθειας και της αντιπαλότητας ανάμεσα στις πολιτικές προσωπικότητες της εποχής (Κουμουνδούρος, Δεληγιώργης και Τρικούπης).²³⁷ Η εμφάνιση του ακραιφνή κοινοβουλευτικού Χαρίλαου Τρικούπη χαρακτήρισε την πολιτική ιστορία της περιόδου.

Στο εσωτερικό της χώρας αξίζει να σημειωθούν η αγροτική μεταρρύθμιση Κουμουνδούρου (1871) με τη διανομή περίπου 2,5 εκατ. στρεμμάτων «εθνικών γαιών» σε ακτήμονες,²³⁸ η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών, η ανάπτυξη της ναυτιλίας.²³⁹ Ως προς την εξωτερική πολιτική ο βασιλιάς Γεώργιος και οι κυβερνήσεις Δεληγιώργη και Βούλγαρη εφάρμοσαν σταθερά την προσέγγιση προς την Τουρκία και την πολιτιστική εξόρμηση του ελληνισμού προς τη Ανατολή (απαρχές Μεγάλης Ιδέας).²⁴⁰

Η περίοδος χαρακτηρίζεται από σημαντικά αρχιτεκτονικά έργα στην Αθήνα όπως το κτήριο του Ζαπτείου (1874-1880) σε σχέδια του Χάνσεν,²⁴¹ το συγκρότημα των κτηρίων του Πολυτεχνείου (1862-

²³² Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.244

²³³ Ο.π., σ.253-276

²³⁴ Ο.π., σ.363

²³⁵ Ο.π., σ.281

²³⁶ Ο.π., σ.284-285

²³⁷ Ο.π., σ.290-294

²³⁸ Ο.π., σ.310

²³⁹ Ο.π., σ.311

²⁴⁰ Ο.π., σ.316

²⁴¹ Ο.π., σ.524

1876),²⁴² το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (1866-1881), το «Ηλίου Μέλαθρον» - κατοικία Ε. Σλήμαν (1878-1879)²⁴³ κ.ά.

Τεράστια άνθηση γνωρίζει η λογοτεχνία και η ποίηση καθώς εμφανίζονται προσωπικότητες που θα αφήσουν ανεξίτηλο το στίγμα τους στην πνευματική ζωή του τόπου (Κάλβος, Σολωμός, Βαλαωρίτης, Λασκαράτος, Άννινος, Ζ.Μορέας, Βιζυηνός, Σουρής, Παλαμάς, Παράσχος, Προβελέγγιος, Καμπούρογλου, Ροίδης, Πολυλάς, Βικέλας κ.α).²⁴⁴

Σε διεθνές επίπεδο δεσπόζει ο γαλλοπρωσικός πόλεμος (1870) και η ραγδαία άνοδος της Γερμανίας ως πρώτης ευρωπαϊκής δύναμης,²⁴⁵ ²⁴⁶ η Ανατολική κρίση (εξέγερση Βουλγάρων, Σερβοτουρκικός πόλεμος – 1875-1878)²⁴⁷ αλλά και ο ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-79).²⁴⁸ Το πιο σημαντικό για την Ελλάδα γεγονός είναι το αποτέλεσμα του ρωσοτουρκικού πολέμου και οι επαναστάσεις του 1878 σε Θεσσαλία, Ήπειρο, Μακεδονία και Κρήτη, τις οποίες υποστήριξε σταθερά τόσο ο Γεώργιος, εκμεταλλευόμενος τους συγγενικούς δεσμούς του με τους βασιλικούς οίκους της Ευρώπης, όσο και ολόκληρο το πολιτικό δυναμικό της Ελλάδας.²⁴⁹ Μετά τη σύνοδο του Βερολίνου (1878) και ύστερα από μακρές διαπραγματεύσεις, το ελληνικό κράτος επεκτάθηκε σημαντικά προσαρτώντας στα εδάφη του τη Θεσσαλία και την επαρχία της Άρτας (συνθήκη της Κωνσταντινούπολης – 1881)²⁵⁰ με αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση της έκτασης και του πληθυσμού του.

4.1.2 Το Πανεπιστήμιο

Η αλλαγή της εξουσίας με την έλευση του Γεωργίου Α', η εφαρμογή της συνταγματικής μοναρχίας αλλά και οι προσπάθειες για την έναρξη και ένταση του εκσυγχρονισμού της χώρας σε πολλούς τομείς, αποτυπώνονται και στη λειτουργία του Πανεπιστημίου. Εντείνονται οι

²⁴² Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ' σ.525

²⁴³ Ο.π., σ.526

²⁴⁴ Ο.π., σ.495-514

²⁴⁵ Ο.π., σ.309-310

²⁴⁶ Dreyfus G.-F.- Marx R.-Poidevin R., (1984), σ.212-219

²⁴⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΓ', σ.317-322

²⁴⁸ Ο.π., σ.327-330

²⁴⁹ Ο.π., σ.335

²⁵⁰ Ο.π., σ.363-365

εκπαιδευτικές λειτουργίες του, ενισχύεται ο κοινωνικός και ιδεολογικός του ρόλος και η παρουσία του στη δημόσια σφαίρα παγιώνεται.²⁵¹ Χαρακτηριστικά γεγονότα της «αλλαγής» αποτελούν η μετονομασία (Οκτώβριος 1862) του Πανεπιστημίου από *Οθώνειον* σε *Εθνικόν* και η αντικατάσταση των βασιλικών συμβόλων στη σφραγίδα του με το σύμβολο της σοφίας, την κουκουβάγια²⁵² (βλ. εικόνες 7 και 9), γεγονότα που αντικατοπτρίζουν τη γενικότερη ρήξη της κοινωνίας με το οθωνικό παρελθόν και τη Βαυαροκρατία και τη νέα πορεία του Πανεπιστημίου παράλληλα με αυτήν του έθνους. Την περίοδο αυτή, λόγω της αύξησης του φοιτητικού πληθυσμού, της πολύπλευρης ανάπτυξης των επιστημονικών πεδίων που θεραπεύει το Ίδρυμα αλλά και της στενής σύνδεσής του με την κοινωνία, παρατηρείται πλούσια χωροταξική ανάπτυξη (διεύρυνση χώρων διδασκαλίας και γραφείων στα Προπύλαια, μεταφορά των εργαστηρίων της Ιατρικής και Φυσικομαθηματικής Σχολής εκτός του Κεντρικού κτιρίου, αγορά ακινήτων και οικοπέδων στο κέντρο της Αθήνας - σημερινές Ακαδημίας και Σίνα/Χημείο-Σόλωνος/Μαυρομιχάλη/Χ.Τρικούπη).²⁵³

Πρυτάνεις του Πανεπιστημίου ανά ακαδημαϊκό έτος ήταν οι: Π.Παπαρρηγόπουλος-Νομικής (1862-63), Κ.Φρεαρίτης-Νομικής (1863-64), Η.Μητσόπουλος-Φυσικομαθηματικής (1864-65), Μ.Βενιζέλος-Ιατρικής (1865-66), Α.Ραγκαβής-Φιλοσοφικής (1866-67), Θ.Ορφανίδης-Φυσικομαθηματικής (1867-68), Γ.Ράλλης-Νομικής (1868-69), Π.Καλλιγιάς-Νομικής (1869-70), Κ.Βουσάκης - Ιατρικής (1870-71), Ε.Καστόρχης-Φιλοσοφικής (1871-72), Κ.Παπαρρηγόπουλος-Φιλοσοφικής (1872-73), Γ.Μάκκας-Ιατρικής (1873-74), Π.Ρομπότης-Θεολογικής (1874-75), Ε.Κόκκινος-Νομικής (1875-76), Ι.Παπαδάκης-Φυσικομαθηματικής (1876-77), Α.Αναγνωστάκης-Ιατρικής(1877-78), Ν.Δαμαλάς-Θεολογικής (1878-79), Θ.Αρεταίος-Ιατρικής (1879-80) και Β.Λάκων Φυσικομαθηματικής (1880-81)²⁵⁴.

4.1.2.1 Διδακτικό προσωπικό

²⁵¹ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.130

²⁵² Ο.π., σ.85

²⁵³ Ο.π., σ.86

²⁵⁴ Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74, σ.22-23

Αποτέλεσμα της «μεταπολίτευσης» του 1863, ήταν ο επαναδιορισμός στο Πανεπιστήμιο διωχθέντων, λόγω της πολιτικής δράσης τους, από το οθωνικό καθεστώς, καθηγητών όπως ο φιλόλογος Α.Γεννάδιος και ο συνταγματολόγος Ν.Σαρίπολος και η απόλυση φιλοοθωνικών διδασκόντων όπως οι συντηρητικοί καθηγητές Φ.Ιωάννου (Φιλοσοφική) και Μ.Ποτλής (Νομικής).²⁵⁵

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής παρατηρείται, ιδίως στην Ιατρική Σχολή, μεγάλη αύξηση του αριθμού των διδασκόντων (καθηγητών και υφηγητών), των διδασκομένων μαθημάτων αλλά και των ωρών διδασκαλίας. Οι υφηγητές (περίπου 200) εντάχθηκαν στα προγράμματα σπουδών προκειμένου να συνδράμουν τους περίπου 160 καθηγητές στη διδασκαλία, την έρευνα και, όσον αφορά την Ιατρική, το κλινικό έργο.²⁵⁶ Ουσιαστικά όμως επρόκειτο για, χωρίς κόστος νέο διδακτικό προσωπικό το οποίο εμπλούτιζε τα προγράμματα σπουδών και αποτελούσε συχνά τους μελλοντικούς αντικαταστάτες των Καθηγητών.²⁵⁷

Το διδακτικό προσωπικό εξακολουθούσε να διορίζεται απευθείας από την Κυβέρνηση, χωρίς τη συμμετοχή του Πανεπιστημίου, με εξαίρεση το έτος 1875, οπότε για μία και μόνη φορά με ρύθμιση της Κυβέρνησης Τρικούπη ο διορισμός στη Νομική δύο Καθηγητών, των Ν.-Δ.Κυριακού και Κ.Κωστή, έγινε μετά από γνώμη των Καθηγητών των οικείων Σχολών.²⁵⁸

4.1.2.2 Φοιτητές

Το ακαδημαϊκό έτος 1862-63 και μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου (1862-1881) ενεγράφησαν στο Πανεπιστήμιο συνολικά 6.538 φοιτητές και κατέστησαν πτυχιούχοι 3.021 (1.229 της Ιατρικής, 1.378 της Νομικής, 177 του Φαρμακευτικού, 203 της Φιλοσοφικής και 34 της Θεολογικής).²⁵⁹ Την περίοδο αυτή παρουσιάζεται μια ραγδαία αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού με πολλαπλασιασμό των εγγραφών αλλά και

²⁵⁵ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.85

²⁵⁶ Ο.π., σ.101-102

²⁵⁷ Ο.π., σ.89-90

²⁵⁸ Ο.π., σ.87

²⁵⁹ Ο.π., σ.114

όσων καθίστανται πτυχιούχοι, γεγονός που οφείλεται τόσο στη γεωγραφική επέκταση του ελληνικού Κράτους,²⁶⁰ όσο και στην παγίωση της θέσης και της φήμης του Πανεπιστημίου μέσα στην ελληνική κοινωνία και Πολιτεία.

Ο ρόλος των φοιτητών στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικός και την περίοδο αυτή, αποκτά δε επίσημο χαρακτήρα, έστω και πρόσκαιρα, αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, όταν το 1862 ιδρύεται και λειτουργεί για ένα έτος, ως τμήμα της Εθνοφυλακής, η Πανεπιστημιακή Φάλαγγα, ένα σώμα 600 ένοπλων φοιτητών υπό τη διοίκηση αξιωματικού, που αποτέλεσε, όσο λειτούργησε, υπερασπιστή της συνταγματικής τάξης και των δικαιωμάτων του λαού.²⁶¹

4.1.2.3 Διοικητικές υπηρεσίες

Οι παραπάνω σημαντικές αλλαγές στη χώρα αλλά και στο Πανεπιστήμιο σηματοδότησαν και την έναρξη μιας νέας σελίδας στη λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών του. Για πρώτη φορά παρουσιάζεται ένας «Κανονισμός», έστω και άτυπος (με την έννοια της μη θεσμοθέτησής του με Βασιλικό Διάταγμα) του γραφείου του Εθνικού Πανεπιστημίου. Στις 25 Ιουλίου 1864 ο Πρύτανης, καθηγητής της Νομικής Κ.Φρεαρίτης, αποστέλλει προς το γραμματέα Δοκό και τους υπαλλήλους έναν κανονισμό που αναφέρεται στη διάρθρωση των υπηρεσιών του γραφείου του Πανεπιστημίου αλλά και στις αρμοδιότητες των υπαλλήλων (βλ. εικόνα 10). Έχει προηγηθεί ο διορισμός «αποκλειστικού και διοικητικώς ανεξαρτήτου του Πρυτάνεως» λογιστή του Πανεπιστημίου, αρχικά του Ε.Δελβίρογλου²⁶² και μετά την απόλυση αυτού, του Ι.Νικολαΐδη,²⁶³ ο οποίος αναλαμβάνει όλα τα λογιστικά του Ιδρύματος (παρακολούθηση εσόδων-εξόδων, προϋπολογισμός, λογοδοσία κλπ).

Ο ανωτέρω κανονισμός περιγράφει τη δομή και τις αρμοδιότητες της υπηρεσίας του γραφείου του Πανεπιστημίου και θα αποτελέσει για όλα

²⁶⁰ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.113

²⁶¹ Ό.π., σ.119-121

²⁶² Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.3

²⁶³ Ό.π.

τα επόμενα χρόνια τη βάση της διάρθρωσης των εν λόγω υπηρεσιών. Όπως προκύπτει από τον απολογιστικό λόγο του Πρύτανη Κ.Φρεαρίτη (1864)²⁶⁴ το προσωπικό του γραφείου του Εθνικού Πανεπιστημίου εποπτεύεται από τον Πρύτανη και αποτελείται από τους:

- Γραμματέα, με καθήκοντά του τη γενική διεύθυνση και επιτήρηση του γραφείου, την εσωτερική και εξωτερική αλληλογραφία του Πανεπιστημίου, την τήρηση των βιβλίων των διαφόρων τίτλων του Ιδρύματος και τη σύνταξη των πρακτικών των συνεδριάσεων της Συγκλήτου στις οποίες παρίσταται.

-Υπογραμματέα, με καθήκοντα την τήρηση των αρχείων του Πανεπιστημίου, το Πρωτόκολλο, τα μητρώα των καθηγητών, φοιτητών, διδασκόντων, πτυχιούχων και φαρμακοποιών, τα «αποφοιτήρια βιβλία», τη φύλαξη των σφραγίδων των Σχολών και του Πανεπιστημίου και την αναπλήρωση του Γραμματέα σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος.

-Δεύτερο υπογραμματέα, με καθήκοντα τη σύνταξη των πρακτικών των Σχολών και του Φαρμακευτικού Σχολείου, την επιτήρηση των γραπτών εξετάσεων των φοιτητών, την τήρηση των πρακτικών των προφορικών και πρακτικών εξετάσεων και των διαγωνισμάτων των φοιτητών.

-Λογιστή, με καθήκοντα την τήρηση των λογιστικών βιβλίων του Πανεπιστημίου, τη σύνταξη του προϋπολογισμού και απολογισμού, την έκδοση διπλοτύπων, τη μισθοδοσία του προσωπικού (καθηγητών, υπαλλήλων και υποτρόφων), την είσπραξη των δικαιωμάτων για τα απονεμόμενα διπλώματα και πτυχία.

-Βοηθό ή γραφέα, με έργο του την αντιγραφή των εγγράφων της εισερχόμενης και εξερχόμενης αλληλογραφίας.

Σκοπός της έκδοσης του παραπάνω κανονισμού, όπως ο ίδιος ο Πρύτανης αναφέρει στο λόγο του είναι πρωτίστως να αντιμετωπιστεί «...η εντελής έλλειψις ευθύνης προσωπικής, διά την εις πάντα των πάντων ανάμιξιν...δι'ής πάντες μεν καθίσταντο συνυπεύθυνοι, ουδείς δε υπεύθυνος και επομένως τιμωρητέος.» Στόχος, «...αν ο κανονισμός τηρηθή εις το μέλλον...θέλει συντελέσει πολύ εις την εδραίωσιν της αρχής της αληθούς ευθύνης εκάστου, εφ'ής οφείλει να διοικείται το Πανεπιστήμιον, ίνα θεωρηθή ως βαδίζον επί εδραίων διοικητικών βάσεων και πραγματικής οικονομικής προόδου...».

²⁶⁴ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Πρυτανικός απολογιστικός λόγος του Κ.Φρεαρίτη 1864, σ.19-20

Τα επόμενα χρόνια το διοικητικό αυτό σχήμα θα τηρηθεί και θα διατηρηθεί απλά με κάποιες προσθαφαιρέσεις στο έμψυχο δυναμικό του.

Γραμματέας του Πανεπιστημίου παραμένει ο, ικανός και με τεράστια εμπειρία, Γ.Δοκός μέχρι και το 1879, οπότε και αναλαμβάνει ο υφηγητής της Νομικής Ιωάννης Ζωγράφος (1879-1881).

Υπογραμματείς, είναι ο Ι.Πατρίδης (για όλο το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα πλην του έτους 1866 οπότε προσωρινά απαλλάχθηκε)²⁶⁵ και Γ.Δαμιανού (με τις αρμοδιότητες του δεύτερου υπογραμματέα), ο οποίος αποχωρεί το 1880 και στη θέση του διορίζεται ο Π.Κανελλίδης.

Λογιστής του Πανεπιστημίου για όλα τα έτη (1864-1881) είναι ο Ιωάννης Νικολαΐδης, στον οποίο το 1876 αποδόθηκε ο βαθμός και μισθός του Τμηματάρχη Β' Τάξεως²⁶⁶ (βλ. εικόνα 13).

Βοηθοί (γραφείς) διορίζονται και υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται, οι Μ.Αποστολίδης Αλέξιμος (1864 και 1866) με μηνιαίο μισθό 100 δραχμές αντί του απολυθέντα Κ.Μοσχονά,²⁶⁷ Γ.Μίνωας (1865) αντί του προσωρινά απολυθέντα Μ.Αποστολίδη,²⁶⁸ Κ.Σιμιτζής (1866),²⁶⁹ Δ.Αποστολόπουλος (φοιτητής-1867),²⁷⁰ Θ.Κολοκοτρώνης (1868-1869),²⁷¹ Ι.Αναστόπουλος (1870),²⁷² Κ.Σκόρδης (δικηγόρος-1870-1874)²⁷³ Ν.Ολύμπιος (1873-1881),²⁷⁴ Γ.Ζιάβρας (1874-1879),²⁷⁵ Α.Αλεξιάκης (1879),²⁷⁶ Α.Μιχαηλίδης (1876).²⁷⁷

Κατά τα έτη 1864-65 έως και 1867-68 υπηρετούν 4 κλητήρες (Χ.Μαυραϊδόπουλος-1864, Τζ.Παντελάκης-1873, Κ.Πριταίος-1873, Π.Αντουλάκος-1873)²⁷⁸ και 2 υπηρέτες καθαριότητας (Ι.Κουσουλάκος-1868 και άγνωστος).²⁷⁹ Τα επόμενα έτη και ως το 1876-77 υπηρετούν στο Πανεπιστήμιο 6 κλητήρες (προσθήκη Κ.Δημόπουλου-1871 και

²⁶⁵ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

²⁶⁶ Ο.π.

²⁶⁷ Ο.π.

²⁶⁸ Ο.π.

²⁶⁹ Ο.π.

²⁷⁰ Ο.π.

²⁷¹ Ο.π.

²⁷² Ο.π.

²⁷³ Ο.π.

²⁷⁴ Ο.π.

²⁷⁵ Ο.π.

²⁷⁶ Ο.π.

²⁷⁷ Ο.π.

²⁷⁸ Ο.π.

²⁷⁹ Ο.π.

Ν.Καλύβα-1875)²⁸⁰ και ένας επιστάτης, ενώ ο αριθμός των κλητήρων αυξάνεται στους 8 από το έτος 1877.²⁸¹

Την περίοδο αυτή πραγματοποιείται και ο διορισμός προσωπικού το οποίο δεν περιλαμβάνεται μεν στον άτυπο κανονισμό του 1864, αλλά ωστόσο καλύπτει και αυτό τις αυξημένες ανάγκες της εξυπηρέτησης του έργου του Πανεπιστημίου. Χαρακτηριστικά αναφέρονται:

-ο διορισμός (1879-1880) του Χ.Δροσίνη ως ταμία.²⁸²

-ο διορισμός, το 1868, στο γραφείο του Πανεπιστημίου του Θ.Λαζαρίδη ως καλλιγράφου με μηνιαίο μισθό 50 δραχμές²⁸³ (βλ. εικόνες 11 και 12). Το 1875, όταν ο Λαζαρίδης απεβίωσε, ο διδάσκαλος καλλιγραφίας στο Αρσάκειο Παρθεναγωγείο Θ.Φρατζισκάκης, υπέβαλε αίτηση για διορισμό στη θέση του, η οποία όμως δεν έγινε δεκτή και η θέση του καλλιγράφου έκτοτε δεν καλύφθηκε.²⁸⁴

- ο διορισμός φυλάκων του Πανεπιστημίου με μηνιαίο μισθό 30 δραχμές (Η.Νικολάου-1869,²⁸⁵ Δ.Νεράντζη-1872,²⁸⁶ Φ.Γεωργίου-1872- σε αντικατάσταση του συνταξιοδοτηθέντα Α.Μπαλιακατόπουλου και δύο χρόνια αργότερα ενός φύλακα του Φυσιογραφικού Μουσείου).²⁸⁷

-ο διορισμός του Π.Πατιστάτου ως κηπουρού του Πανεπιστημίου (1875),²⁸⁸ του Ε.Πονηρόπουλου ως «υπεπιμελητού» του Βοτανικού Μουσείου του Ιδρύματος (1875),²⁸⁹ του Δ.Κατερινόπουλου ως βοηθού του υπογραμματέα Δαμιανού (1870).²⁹⁰

Αξιοσημείωτη είναι και η από 27-12-1866 αίτηση πρόσληψης του ήδη υπηρετούντος στο Δημαρχείο Αθηνών «...ωρολογοποιού...» Σ.Αναστασίου, ο οποίος προσφέρθηκε να διευθύνει «...την επιτήρησιν

²⁸⁰ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

²⁸¹ Εκτός των υποσημειώσεων υπ'αριθ.264-280 όλα τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο 'Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού' (Ακαδημαϊκά Έτη 1864-1881), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ.Ε.Φυριππίς και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

²⁸² Ο.π.

²⁸³ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

²⁸⁴ Ο.π.

²⁸⁵ Ο.π.

²⁸⁶ Ο.π.

²⁸⁷ Ο.π.

²⁸⁸ Ο.π.

²⁸⁹ Ο.π.

²⁹⁰ Ο.π.

του ωρολογίου του Πανεπιστημίου...» και μισθός του να αποδίδεται στην Εθνική Επιτροπή ναυπήγησης πολεμικού στόλου²⁹¹ (βλ. εικόνα 26).

Η κοινή Βιβλιοθήκη του Δημοσίου και του Πανεπιστημίου (3.2.1.3), παρότι δεν αποτελεί αποκλειστικά υπηρεσία του Ιδρύματος, όλα αυτά τα χρόνια κατέχει σημαίνοντα ρόλο στην ανάπτυξη της φήμης του Πανεπιστημίου, μέσω της ολοένα αυξανόμενης διάθεσης και δωρεών σε αυτή βιβλίων, νομισμάτων και συγγραμμάτων. Έφοροι αυτής διατελούν οι Γ.Σούτζος²⁹² και Γ.Τυπάλδος²⁹³ (από το 1870 Έφοροι διορίζονται πλέον καθηγητές),²⁹⁴ και απασχολεί βιβλιοφύλακες (Ι.Περβάνογλου -1867)²⁹⁵ και νομισματογνώμονες (Κ.Αποστολάκας).²⁹⁶

Άξια αναφοράς είναι η από 26-2-1866 αρνητική απάντηση του Υπουργού Εσωτερικών επί σχετικού αιτήματος του ομολόγου του της Δημοσίας Εκπαιδύσεως, το οποίο αφορούσε το διορισμό αρχιτέκτονα στο Πανεπιστημίου: «...δεν δυνάμεθα να προβώμεν εις ουδεμίαν συνεννόησιν μετά της Πρυτανείας του Εθνικού Πανεπιστημίου περί διορισμού αρχιτέκτονος διά τα εις το κτίριον τούτο ενεργούμενα έργα, πριν ή υμάς απαλλάξητε της υπηρεσίας ταύτης τον κ.Καυταγτσόγλου...»²⁹⁷ Ο αρχιτέκτονας καθηγητής και Πρύτανης του Πολυτεχνείου Λ.Καυταντζόγλου είχε αναλάβει από το 1858 την επίβλεψη των έργων της διαμόρφωσης του χώρου γύρω από το Κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου, εργασία όμως που ουσιαστικά παρέμενε επί σειρά ετών ημιτελής.

Τέλος, είναι, σημαντικό να αναφερθεί το περιστατικό που αφορά στον πειθαρχικό έλεγχο του υπογραμματέα του Πανεπιστημίου Δαμιανού και αποτελεί την εφαρμογή της αρχής της απόδοσης ευθυνών. Άλλωστε η λογοδοσία αποτέλεσε, όπως είδαμε παραπάνω, το δικαιολογητικό λόγο για την εφαρμογή του πρώτου άτυπου Κανονισμού του γραφείου του Πανεπιστημίου: Κατά την επίσκεψη του Πρίγκηπα διαδόχου της Δανίας στο Πανεπιστήμιο (2 και 3 Απριλίου 1868) και ενώ ο Γραμματέας Δοκός απουσίαζε, παρατηρήθηκε «...αξιόμεμπτος χασμωδία ουδόλως (δυσανάγνωστο) καλής καταστάσεως της πανεπιστημιακής υπαλληλίας...»

²⁹¹ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

²⁹² Ο.π.

²⁹³ Ο.π.

²⁹⁴ Ο.π.

²⁹⁵ Ο.π.

²⁹⁶ Ο.π.

²⁹⁷ Ο.π.

Την επομένη, ο Πρύτανης-καθηγητής της Νομικής Γ.Ράλλης απέστειλε επιστολή προς τον «μέχρι τούδε υπογραμματέα» (βλ. εικόνα 15) στην οποία αναφέρεται ότι επέδειξε «ανάγωγον τρόπον» όταν εκλήθη να δώσει εξηγήσεις. Ακολούθησε νέα επιστολή του Πρύτανη (22-4-1868), στην οποία κατηγορείται ο Δαμιανός για πλημμελή άσκηση των καθηκόντων του, αμέλεια και ολιγωρία αλλά και εγκαλείται και για τον «ασεβήν» τρόπο με τον οποίο απάντησε στις παρατηρήσεις του Πρύτανη. Αναφέρεται μάλιστα ότι αρχικά ζητήθηκε η παύση του, «...αλλ' επειδή πληροφορηθήκαμεν της υμετέρας μετανοίας παρά πολλών καθηγητών και φίλων, εις ούς εξεφράσητε τούτο, και επειδή ελάβομεν υπ' όψη την πολυετήν υπηρεσίαν σας και την καθ' όλον το διάστημα ταύτης ως προς τα λοιπά, τιμίαν υμών διαγωγήν, και επείσθημεν ότι εκ στιγμιαίας ίσως παραφοράς ελησμονήσατε το οφειλόμενον προς τον Πρύτανην σέβας...», τελικά προτάθηκε από τη Σύγκλητο στον Υπουργό μείωση της ποινής.²⁹⁸ Η απόφαση του Υπουργού Δημοσίας Εκπαιδύσεως Α.Μαυρομιχάλη ήταν σύμφωνη με την πρόταση της Διοίκησης: «Διά ταύτην του υπογραμματέως Γ.Δαμιανού την αμέλειαν και διά την αυθάδειαν μεθ' ής απευθύνθη προς τον κ.Πρύτανη, επιβάλλομεν αυτώ ως πειθαρχικήν ποινήν πρόστιμον δραχμών πενήκοντα.»²⁹⁹ (βλ. εικόνα 14).

4.1.3 Συμπεράσματα

Την περίοδο αυτή το Εθνικό πλέον Πανεπιστήμιο εισέρχεται σε μια νέα φάση, η οποία ακολουθεί τη «μεταπολίτευση» και την ενθρόνιση του Γεωργίου Α'. Μαζί με τα παλιά σύμβολα του Ιδρύματος αλλάζει και ο σχεδιασμός της διοικητικής λειτουργίας του.

Το Πανεπιστήμιο έχει μεγαλώσει ποσοτικά και ποιοτικά στη συνείδηση του λαού κι έτσι, λόγω των αυξημένων αναγκών και του πλούσιου πια παραγόμενου διοικητικού έργου, οι διοικητικές του υπηρεσίες καλούνται να λειτουργήσουν πιο οργανωμένα, ώστε να είναι πιο δυναμικές και αποδοτικές. Ο πρυτανικός άτυπος Κανονισμός του 1864 έχει στόχο, αναγνωρίζοντας τη σημασία του έργου των διοικητικών υπηρεσιών, να εξορθολογήσει τη διοικητική λειτουργία και να θέσει τις βάσεις για την ύπαρξη σχετικά δομημένων υπηρεσιών.

²⁹⁸ Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

²⁹⁹ Ο.π.

Δεν πρόκειται για μια τυχαία ή περιστασιακή απόφαση, αλλά για καθαρά πολιτική: Το Πανεπιστήμιο των 7 και 10 χιλιάδων φοιτητών και των δεκάδων Παραρτημάτων, για να λειτουργήσει σωστά και αποδοτικά έχει ανάγκη από υπαλλήλους, όσο το δυνατόν οργανωμένους ως προς τη θέση τους και τις αρμοδιότητές τους. Το γραφείο του Πανεπιστημίου καθίσταται το διοικητικό κέντρο του, αφού αυτό ασχολείται, με κατανεμημένες στους υπαλλήλους αρμοδιότητες, με όλα τα διοικητικά και οικονομικά ζητήματα που το Ίδρυμα αντιμετωπίζει. Ο Γραμματέας δε, αποτελεί την κορυφή της διοικητικής πυραμίδας έχοντας διευθυντικό και συντονιστικό ρόλο και αποτελώντας το σύνδεσμο της διοίκησης με τις πρυτανικές αρχές.

Τη σημασία που αποδίδεται στη συμβολή των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου ως προς το παραγόμενο προϊόν, μαρτυρούν επίσης οι προσλήψεις περισσότερου και με αναβαθμισμένα προσόντα (δικηγόροι, φοιτητές, διδάκτορες, υπότροφοι) κύριου αλλά και βοηθητικού προσωπικού από ότι την προηγούμενη περίοδο.

Βεβαίως παραμένει ως σταθερά, η εξάρτηση του προσωπικού από την πολιτική εξουσία, αφού οι διορισμοί εξακολουθούν να γίνονται από τον Υπουργό Δημοσίας Εκπαιδύσεως και να στηρίζονται σε συστάσεις, γνωριμίες ή πολιτικές φιλίες και όχι σε θεσμοθετημένα κριτήρια ή προσόντα.

4.2 Περίοδος 1882-1899

4.2.1 Το ιστορικό συγκείμενο

Η πολύ σημαντική αυτή περίοδος είναι γεμάτη σπουδαία γεγονότα τα οποία πρόκειται να σημαδέψουν τη χώρα για πολλά χρόνια. Στις πρώτες εκλογές μετά την προσάρτηση των νέων εδαφών ο Τρικούπης επικρατεί του Κουμουνδούρου και ασκεί την εξουσία σχεδόν αδιαλείπτως έως το 1895³⁰⁰ με ολιγόχρονα αλλά σημαντικά πολιτικά διαλείματα διακυβέρνησης από το μεγάλο πολιτικό του αντίπαλο, το γνήσια δημοκρατικό Θ.Δηλιγιάννη.³⁰¹ Ο εμπνεόμενος από τον αγγλικό φιλελευθερισμό Τρικούπης (Νεωτερικό Κόμμα) εκφράζει τους κύκλους

³⁰⁰ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ' σ.14-15

³⁰¹ Ο.π., σ.19

του ιδιωτικού κεφαλαίου (τραπεζική παντοδυναμία, χρηματιστήριο) που επιθυμεί τον εξευρωπαϊσμό του Κράτους με κάθε τίμημα, ενώ ο Δηλιγιάννης (Εθνικό Κόμμα) που συσπειρώνει τους υποστηρικτές της Γαλλίας, Ρωσίας και Γερμανίας, είναι ο εκφραστής του «μικροαστισμού», της ισχυρής πολιτικής εξουσίας και της υποταγής του ιδιωτικού κεφαλαίου στο Κράτος (κοινωνική δικαιοσύνη).³⁰²

Σπουδαιότατα γεγονότα της περιόδου αποτελούν η πτώχευση της χώρας υπό την κυβέρνηση Τρικούπη (Νόμος ΒΡΣΤ'-1893) και συνακόλουθα οι βαρύτατοι όροι του πτωχευτικού συμβιβασμού της Ελλάδας έναντι των δανειστών,³⁰³ η ήττα του Τρικούπη στις εκλογές (1895) και η αποχώρησή του από την πολιτική ζωή,³⁰⁴ η τέλεση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα (1896),³⁰⁵ ο καταστροφικός ελληνοτουρκικός πόλεμος (1897)³⁰⁶ και η επιβολή στη χώρα του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (1897),³⁰⁷ η απόπειρα δολοφονίας του βασιλικού ζεύγους (1898),³⁰⁸ η άνοδος στην εξουσία του τρικουπικού κόμματος υπό τον ήπιο, διαλλακτικό και αφοσιωμένο στο θρόνο Κερκυραίο Γ.Θεοτόκη (1899),³⁰⁹ η Κρητική επανάσταση και Κρητική Πολιτεία (1895), το Κρητικό ζήτημα (επέμβαση των Τούρκων στο νησί-1898), η απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων για το διορισμό του πρίγκηπα Γεώργιου ως Ύπατου Αρμοστή της Κρήτης (1898) και η καταλυτική εμφάνιση του Ε.Βενιζέλου ως προασπιστή της «Ενωσης»(1899).³¹⁰

Η περίοδος χαρακτηρίζεται από την αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου,³¹¹ από σπουδαιότατα δημόσια έργα (κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου, λιμενικά έργα, διάνοιξη ισθμού Κορίνθου-1893, ανάπτυξη τηλεγραφικής και τηλεφωνικής υπηρεσίας,³¹² επέκταση σιδηροδρόμου Πειραιά-Θησείου έως την Ομόνοια-1895,³¹³

³⁰² Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ' σ.22-24

³⁰³ Ο.π., σ.35-36

³⁰⁴ Ο.π., σ.37-38

³⁰⁵ Ο.π., σ.93-94

³⁰⁶ Ο.π., σ.125-158

³⁰⁷ Ο.π., σ.163-164

³⁰⁸ Ο.π., σ.162

³⁰⁹ Ο.π., σ.166

³¹⁰ Ο.π., σ.197-201

³¹¹ Ο.π., σ.48-50

³¹² Ο.π., σ.51-52

³¹³ Ο.π., σ.51

ανακατασκευή του Καλλιμάρμαρου Παναθηναϊκού Σταδίου³¹⁴κ.ά.) αλλά και από την έξαρση της ληστείας ιδιαίτερα στην ύπαιθρο.

Εξακολουθούν να ακμάζουν η λογοτεχνία (Ξενόπουλος, Βλάχος, Πολίτης, Άννινος, Κύρου, Μαλακάσης, Καρκαβίτσας,, Χρηστομάνος, Βλαχογιάννης, Θεοτοκάς) και η ποίηση (Παλαμάς, Ψυχάρης, Κάλβος, Καβάφης, Εφταλιώτης, Προβελέγγιος, Δροσίνης, Πολέμης, Μαβίλης, Στρατήγης, Καμπούρογλου),³¹⁵ ενώ δεσπάζουν στη ζωγραφική οι Γύζης, Ιακωβίδης, Λύτρας, Χατζόπουλος, Χατζής, Ροϊλός, Σαββίδης, Μαθιόπουλος³¹⁶ και στη γλυπτική οι Χαλεπάς, Σώχος, Μπονάνος, Θωμόπουλος.³¹⁷ Τέλος, το 1899 μετέχει στην πρώτη του ζωγραφική έκθεση ο 21χρονος τότε Κ.Παρθένης.³¹⁸

Σε διεθνές επίπεδο προχωρά η λεγόμενη Βιομηχανική Επανάσταση και η εικόνα της Ευρώπης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα περιγράφεται συνοπτικά στη φράση «...γύρω στο 1900 όλος ο κόσμος μιλά για το Παρίσι, ενώ η εξουσία κατοικοέδρευε από καιρό στο Λονδίνο, η βιομηχανία στο Βερολίνο, το μέλλον του καλού και του κακού στη Βιέννη...».³¹⁹

4.2.2 Το Πανεπιστήμιο

Η μεγάλη ανάπτυξη του Πανεπιστημίου, συνεχίζεται και κορυφώνεται τη συγκεκριμένη περίοδο ακολουθώντας την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της χώρας, στην οποία το Πανεπιστήμιο κατέχει πλέον σημαίνουσα θέση. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την εφαρμογή πολιτικών που δίνουν στο θεσμό νέα δυναμική προοπτική. Χαρακτηριστικά αναφέρονται, η πρόταξη του συγγραφικού έργου των καθηγητών (το επιστημονικό σύγγραμμα γίνεται πια το βασικό κριτήριο επιλογής του διδακτικού προσωπικού), η οργάνωση των εδρών και των μαθημάτων προσανατολισμένη, κατ'επιταγήν της ανάπτυξης των θετικών επιστημών στην Ευρώπη, σε πιο «πρακτική» και «επιστημονική»

³¹⁴ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ' σ.93

³¹⁵ Ο.π., σ.413-426

³¹⁶ Ο.π., σ.430-432

³¹⁷ Ο.π., σ.434

³¹⁸ Ο.π., σ.436

³¹⁹ Mak G., (2007), σ.13

εκπαίδευση,³²⁰ η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός της υλικοτεχνικής υποδομής.³²¹

Σημαντικά γεγονότα της περιόδου για το Πανεπιστήμιο αποτελούν επίσης η καθιέρωση το 1892 από την Κυβέρνηση Τρικούπη για πρώτη φορά δυσανάλογα υψηλών διδάκτρων (Νόμος ΒΝΔ'),³²² η κάλυψη, από το 1894, μέρους των εξόδων του Πανεπιστημίου από τον κρατικό προϋπολογισμό,³²³ η γενίκευση της φροντιστηριακής και εργαστηριακής διδασκαλίας,³²⁴ η ίδρυση της αυτόνομης Φυσικομαθηματικής Σχολής, η αποπεράτωση του Αρεταιείου Νοσοκομείου (1897),³²⁵ η δημιουργία του Χημείου (1887-90),³²⁶ ο λαμπρός εορτασμός των πενήντα ετών από την ίδρυση του Πανεπιστημίου (1887),³²⁷ ο σχεδιασμός του λαβάρου του Πανεπιστημίου (1889) από τους Γύζη και Ιακωβίδη³²⁸ (βλ. εικόνα 8).

Πρυτάνεις του Πανεπιστημίου ανά ακαδημαϊκό έτος ήταν οι: Ν.Δαμασκηνός-Νομικής (1881-82), Π.Κυριάκος-Ιατρικής (1882-83), Μ.Βενιζέλος-Ιατρικής (1883-84), Κ.Κωστής-Νομικής (1884-85), Κ.Δηληγιάννης-Ιατρικής (1885-86), Γ.Καραμήτσας-Ιατρικής (1886-87), Θ.Αφεντούλης-Ιατρικής (1887-88), Π.Παπαρρηγόπουλος-Νομικής (1888-89), Μ.Χατζημιχάλης-Ιατρικής (1889-90), Γ.Μιστριώτης-Φιλοσοφικής (1890-91), Π.Ιωάννου-Ιατρικής (1891-92), Ι.Πανταζίδης-Φιλοσοφικής (1892-93), Π.Παυλίδης-Θεολογικής (1893-94), Ι.Χατζηδάκης-Φυσικομαθηματικής (1894-95), Α.Κυριάκος-Θεολογικής (1895-96), Α.Χρηστομάνος-Φυσικομαθηματικής (1896-97) Σ.Μαγγίνας-Ιατρικής (1897-98), και Τ.Αργυρόπουλος-Φυσικομαθηματικής (1898-99).³²⁹

4.2.2.1 Διδακτικό προσωπικό

³²⁰ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.87-89, 94

³²¹ *Ο.π.*, σ.139

³²² *Ο.π.*, σ.94 και Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ', σ.34

³²³ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.112

³²⁴ *Ο.π.*, σ.98-99

³²⁵ *Ο.π.*, σ.87

³²⁶ *Ο.π.*, σ.96

³²⁷ *Ο.π.*, σ.133

³²⁸ *Ο.π.*, σ.134

³²⁹ Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74, σ.22-23

Βαθμιαία από το 1882, η δικαιοδοσία της αξιολόγησης για το διορισμό των καθηγητών μετατοπίζεται από την αποκλειστικότητα της Κυβέρνησης στο ίδιο το Πανεπιστήμιο.³³⁰ Η θέση των διδασκόντων αποκτά, όπως και το ίδιο το Ίδρυμα, τεράστια σημασία για την πολιτική και κοινωνική κατάσταση της χώρας, καθώς οι πανεπιστημιακοί μετέχουν όλο και πιο ενεργά σε πολιτικούς συλλόγους και συλλογικότητες, στο δημόσιο βίο αλλά και στα κέντρα εξουσίας.³³¹

4.2.2.2 Φοιτητές

Το ακαδημαϊκό έτος 1881-82 και μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου (1881-1900) εγγράφησαν στο Πανεπιστήμιο συνολικά 14.272 φοιτητές και κατέστησαν πτυχιούχοι 8.027 (2.913 της Ιατρικής, 3.436 της Νομικής, 375 του Φαρμακευτικού, 1.184 της Φιλοσοφικής και 119 της Θεολογικής).³³² Το 1890 εγγράφεται στη Φιλοσοφική η πρώτη φοιτήτρια Ιωάννα Στεφανόπολι και δύο χρόνια αργότερα στην Ιατρική οι αδελφές Αγγελική και Αλεξάνδρα Παναγιωτάτου. Με σαφή επιρροή από τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, ακολουθούν μέχρι το τέλος της περιόδου άλλες 76 εγγραφές φοιτητριών, η πλειοψηφία τους στην Ιατρική.³³³

Παρατηρείται και την περίοδο αυτή υπερδιπλασιασμός του φοιτητικού πληθυσμού (και των πτυχιούχων) γεγονός που οφείλεται όχι μόνον στις προσαρτήσεις στην Ελλάδα νέων εδαφών και στην ανάπτυξη άλλων ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, αλλά κυρίως στη φήμη και την αίγλη που έχει αποκτήσει το Εθνικό Πανεπιστήμιο στο χώρο της Βαλκανικής και της Ανατολικής Μεσογείου.

Σε μια σημαντική για το νέο ελληνικό Κράτος περίοδο γεμάτη ιστορικής σημασίας εσωτερικά και διεθνή γεγονότα, ο φοιτητικός πληθυσμός στο μεγαλύτερο μέρος του βρίσκεται ξανά στην πρωτοπορία: Φοιτητικές αντιδράσεις και ταραχές για ακαδημαϊκά ζητήματα (εναντίωση στην επιβολή διδάκτρων-1892, «Γαλβανικά»-1896) αλλά και συμμετοχή φοιτητών στον άτυχο πόλεμο του 1897 με 28

³³⁰ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.88

³³¹ *Ο.π.*, σ.91-92

³³² *Ο.π.*, σ.114-115

³³³ *Ο.π.*, σ.112

θύματα,³³⁴ συνθέτουν την εικόνα της σπουδάζουσας νεολαίας της εποχής και των ανησυχιών της.

4.2.2.3 Διοικητικές υπηρεσίες

Η διάρθρωση των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου εξακολουθεί να βασίζεται στα οριζόμενα στον άτυπο Κανονισμό του 1864 (4.1.2.3) προφανώς διότι το σχήμα αυτό είναι αποδοτικό αλλά και ευέλικτο καθόσον δεν είναι νομικά θεσμοθετημένο, οπότε επιτρέπει τις φυσικές και αναγκαίες προσθαιρέσεις θέσεων και προσωπικού.

Γραμματείς του Πανεπιστημίου μέχρι και το 1896 διορίζονται και υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται, οι Πέτρος Κανελλίδης (1881-1882 και 1885 - δημοσιογράφος και εκδότης της εφημερίδας «Καιροί»), Μ.Λάμπας (1883 - επίτιμος καθηγητής της Φιλοσοφίας), Αριστείδης Βαμπάς (1884 - ανώτερος δημόσιος υπάλληλος και δημοσιογράφος), Νικόλαος Γουναράκης (1886-1889- υφηγητής της Νομικής), Αριστομένης Προβελλέγγιος (1890 και 1892 - ποιητής), Κωνσταντίνος Πολυγένης (1891 υφηγητής της Νομικής), Ι.Βορτσέλας (1894 - υφηγητής της Φιλοσοφικής), Δ.Κουτσομητόπουλος (1895 και 1896 - φιλόλογος και καθηγητής του Πολυτεχνείου), ενώ το 1893 δεν υπάρχει Γραμματέας.³³⁵ Παρατηρούνται συνεχείς αλλαγές προσώπων οι οποίες πιθανόν συνδέονται με τις προτιμήσεις και την «εύνοια» του εκάστοτε Υπουργού, με αποτέλεσμα η θέση να θεωρείται «πολιτική», με όλα τα αρνητικά στοιχεία του όρου (έλλειψη συνέχειας και ενδιαφέροντος των Γραμματέων για τα του Ιδρύματος).³³⁶

Το επόμενο έτος διορίζεται Γραμματέας του Ιδρύματος ο 38χρονος ποιητής Κωστής Παλαμάς (βλ. εικόνα 16) ο οποίος είναι και ο δεύτερος μακροβιότερος γραμματέας στην ιστορία του Πανεπιστημίου (παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι το 1928). Η παρουσία του «δεύτερου εθνικού ποιητή» στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας εκτός από την αναγνώριση του έργου του Παλαμά και την εξασφάλιση του βιοπορισμού

³³⁴ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.134

³³⁵ Τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο «Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού» (Ακαδημαϊκά Έτη 1881-1899), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ.Ε.Φυριπής και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

³³⁶ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.108

του,³³⁷ προσδίδει στο θεσμό του Γραμματέα ιδιαίτερο κύρος και σαφώς τεράστια αίγλη στο ίδιο το Πανεπιστήμιο.

Πρώτος υπογραμματέας καθόλη την εξεταζόμενη περίοδο παραμένει ο Ι. Πατρίδης,³³⁸ ο οποίος λόγω της μακρόχρονης εμπειρίας του έχει αναδειχθεί σε πολύτιμο διοικητικό στέλεχος και στηρίζει το γραφείο του Πανεπιστημίου σε όλο το διάστημα των συχνών εναλλαγών των Γραμματέων.

Δεύτεροι υπογραμματείς διορίζονται και υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται, οι Ροντίρης (1881), Α. Φαρσής (1881-1890) και Π. Φαρμακόπουλος (1891). Από το επόμενο έτος στις υπηρεσίες του Γραφείου προστίθεται και τρίτος υπογραμματέας και έτσι πλέον υπηρετούν ως υπογραμματείς, εκτός του Πατρίδη, οι διδάκτορες Α. Κολιαλέξης (1892-1893), Κ. Ξανθοπουλίδης (1892-1899) και Π. Βρυζάκης (1894-1899).³³⁹

Λογιστής του Πανεπιστημίου παραμένει μέχρι το 1885 ο Ιωάννης Νικολαΐδης και μετά την αποχώρησή του αναλαμβάνουν οι Α. Χαλκιάς (1886), Α. Χριστόπουλος (1887-1890), Π. Στεφανάκος (1892), Σ. Πλεμένος (1896-99). Δεν εμφανίζεται να υπηρετεί κανείς σε θέση λογιστή το 1891 και το 1894.³⁴⁰ Πιθανότατα τις αρμοδιότητες του λογιστή ασκούσε για τα έτη αυτά ο ταμίας ή ο υπολογιστής (η θέση πρωτοεμφανίζεται το 1894 και σε αυτή υπηρετεί μέχρι το 1899 ο Α. Βελισσάριος).

Σε θέση ταμίας υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται οι Γ. Δρόσος (1881), Κ. Αΐσωπος (1882-1890), Γ. Τριγγέτας (1891), Π. Παυλίδης (1892) και Π. Γεωργαντάς (1893-1899).³⁴¹

Βοηθός (γραφέας) παραμένει για όλο το χρονικό διάστημα ο εμπειρότατος, διορισμένος στη θέση αυτή από το 1873, Ν. Ολύμπιος, ενώ, προφανώς λόγω του τεράστιου όγκου διοικητικής ύλης, ως επιπλέον βοηθοί διορίζονται και υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται, οι Σ. Παπαμιχάλης (1882), Α. Αλεξιάκης (1883-1884), Κ. Ξανθοπουλίδης

³³⁷ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ. 109

³³⁸ Τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο "Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού" (Ακαδημαϊκά Έτη 1881-1899), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ. Ε. Φυριπιής και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

³³⁹ Ο.π.

³⁴⁰ Ο.π.

³⁴¹ Ο.π.

(1885-1889 και 1890-1891-υπογραμματέας μετά την απόκτηση διδακτορικού το 1892), Ι.Παπαδόπουλος (1889), Μ.Δεκάζος (1890), Κ.Σταυρόπουλος (1891), Ν.Δασκαλόπουλος (1891), Λ.Κουμπάρης(1892-1894), Ι.Πολέμης-ποιητής (1892-1893) Α.Γέροντας (1894-1896), Σ.Αποστολάκης (1895-1899).³⁴²Χαρακτηριστικό των αυξημένων αναγκών του Πανεπιστημίου σε βοηθούς (γραφείς) είναι το γεγονός ότι ενώ αρχικά και μέχρι το 1889 οι θέσεις ήταν δύο, από το επόμενο έτος προστέθηκαν τρίτη και για το 1891 και τέταρτη.

Οι ανάγκες της διακίνησης των πολυάριθμων πλέον εγγράφων και η αύξηση του αριθμού των Παραρτημάτων του Πανεπιστημίου δημιουργεί και την ανάγκη ύπαρξης ικανού αριθμού κλητήρων. Έτσι, κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα υπηρετούν άλλοτε 6, άλλοτε 7 και άλλοτε 8 κλητήρες, ενώ σημαντική είναι και η ύπαρξη από το 1885 και για τα περισσότερα έτη, αρχικλητήρα. Τέλος εξακολουθεί και υπηρετεί ένας επιστάτης, απαραίτητος για την επιστασία των χώρων του Ιδρύματος.³⁴³

Και την περίοδο αυτή εξακολουθεί να υπηρετεί ή να διορίζεται βοηθητικό προσωπικό εκτός πρόβλεψης του άτυπου κανονισμού του 1864, απαραίτητο όμως για την κάλυψη των αυξημένων πια αναγκών πολλών μονάδων του Πανεπιστημίου (φύλακες εργαστηρίων, φροντιστηρίων και Μουσείων, κηπουροί, ταριχευτές, παρασκευαστές, υποεπιμελητές, υπηρέτες κ.α.)³⁴⁴

4.2.3 Συμπεράσματα

Το Πανεπιστήμιο έχει γιγαντωθεί και αποτελεί πλέον ισχυρό θεσμό του ελληνικού Κράτους, το οποίο αναγνωρίζει με κάθε τρόπο την εθνική του αποστολή.

Ο πρωτανικός Κανονισμός του 1864 ισχύει, οι διοικητικές υπηρεσίες του εξακολουθούν να λειτουργούν και να συνδράμουν την εκπαιδευτική διαδικασία παράγοντας πλούσιο διοικητικό έργο και έλκοντας

³⁴² Τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο “Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού” (Ακαδημαϊκά Έτη 1881-1899), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ.Ε.Φυριπιής και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

³⁴³Ο.π.

³⁴⁴Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ. Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου/φακ.173/ υποφ.173.4

υποψηφίους να εργαστούν σε αυτές. Πολυάριθμο κύριο προσωπικό (συνήθως αυξημένων προσόντων) εναλλάσσεται στις διάφορες διοικητικές θέσεις και βοηθητικό προσωπικό προσλαμβάνεται και απασχολείται σε όλες τις υπάρχουσες μονάδες του Ιδρύματος (Κλινικές, Εργαστήρια, Μουσεία κλπ).

Η πολιτική εξουσία είναι και την περίοδο αυτή συνεχώς παρούσα στις υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, καθότι ο Υπουργός, κυρίως, είναι και τώρα ο «επιλέγων» τους διορισθέντες.

Τέλος, η κατεξοχήν συντονιστική και εποπτική θέση του Γραμματέα παραμένει πρωτεύουσα και νευραλγική στη διοικητική ιεραρχία των ανώτερων υπηρεσιών του Ιδρύματος.

4.3 Περίοδος 1900-1911

4.3.1 Το ιστορικό συγκείμενο

Πρόκειται για μια περίοδο η οποία, παρότι σύντομη, χαρακτηρίζεται από σημαντικά γεγονότα στο εσωτερικό όπως τη συγκέντρωση μεγάλου πληθυσμού στην Αθήνα και τον Πειραιά,³⁴⁵ την πολύχρονη κυβερνητική αστάθεια και τις εναλλαγές βραχύβιων κυβερνήσεων (Θεοτόκης, Ζαίμης, Δηληγιάνης, Ράλλης, Θεοτόκης, Ράλλης),³⁴⁶ τη δολοφονία του Δηληγιάννη (1905),³⁴⁷ τη διάσταση-ρήξη Γεωργίου Α'-Βενιζέλου για το Κρητικό ζήτημα (1901),³⁴⁸ το επαναστατικό κίνημα στο Θέρισο της Κρήτης υπό τον Ε.Βενιζέλο (1905),³⁴⁹ το στρατιωτικό κίνημα στου Γουδή ως προσπάθεια για τον αστικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας (1909),³⁵⁰ η είσοδος και κατίσχυση του Βενιζέλου στην πολιτική ζωή της χώρας (1909),³⁵¹ το νέο Σύνταγμα της Ελλάδας (1911).³⁵² Τόσο με τη ψήφιση του Συντάγματος, όσο και με τις πρώτες νομοθετικές πρωτοβουλίες των κυβερνήσεων Βενιζέλου, η χώρα εισέρχεται σε μια νέα φάση και ξεκινά μια πορεία προσανατολισμένη, πάντα με τα

³⁴⁵ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977) τ.ΙΔ' σ.194-195

³⁴⁶ Ο.π., σ.174-180

³⁴⁷ Ο.π., σ.181

³⁴⁸ Ο.π., σ.204

³⁴⁹ Ο.π., σ.174

³⁵⁰ Βουρνάς Τ., (1957), σ.180-182

³⁵¹ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ' σ.268-269

³⁵² Ο.π., σ.270

δεδομένα της εποχής, στο Κράτος Δικαίου και τις αρχές ενός φιλελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος.³⁵³

Στην Ευρώπη, αλλά και την ήδη υπεραναπτυσσόμενη και από το 1901 πετρελαιοπαραγωγό Αμερική, οι επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις διαδέχονται η μία την άλλη με απίστευτα γρήγορους ρυθμούς, μεταλλάσσοντας τις σχέσεις εργασίας και τον κοινωνικό ιστό, γεγονός που προσδίδει στις, εμφανισθείσες από τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, σοσιαλιστικές ιδέες, νέα δυναμική. Οι αποικιοκρατικές Βρετανία (κυρίως) και Γαλλία, όπως και οι μεγάλοι βασιλικοί οίκοι της Ευρώπης έχουν πια απέναντι μεγάλα τμήματα των λαών τους οι οποίοι, με λάβαρο τις νέες ριζοσπαστικές ιδέες, αξιώνουν και διεκδικούν όλο και πιο μαχητικά την αυτοδιάθεσή τους αλλά και τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα που έως τώρα ήταν περιορισμένα ή και ανύπαρκτα.

4.3.2 Το Πανεπιστήμιο

Την περίοδο αυτή εντείνεται η κτηριακή αποκέντρωση πανεπιστημιακών μονάδων και ανεγείρονται σημαντικά πανεπιστημιακά κτίρια: το 1904 αποπερατώνεται το Αιγινήτειο Νοσοκομείο, το 1906 η Ιατρική Σχολή εγκαθίσταται στο χώρο που βρίσκεται και σήμερα, το 1910 δημιουργείται το Νοσοκομείο «Α.Συγγρός».³⁵⁴ Το 1904 η Φιλοσοφική διαιρείται σε Φιλοσοφική Σχολή (Φιλολογικό Τμήμα) και σε Σχολή Φυσικομαθηματική.³⁵⁵ Το Πανεπιστήμιο πλέον διαθέτει έναν τεράστιο αριθμό περιφερειακών υπηρεσιών (Μουσεία, Εργαστήρια, Κλινικές-βλ.4.3.2.3.2)

Σπουδαίο γεγονός για το Πανεπιστήμιο αποτέλεσε η ψήφιση από την πρώτη κυβέρνηση Βενιζέλου το 1911 των δύο νόμων (ΓΩΚΓ' και ΓΩΚΕ') που, τυπικά μόνον και για τεχνικούς-οικονομικούς λόγους διχοτομούσαν το Πανεπιστήμιο σε Εθνικό (Ιατρική Σχολή με την Οδοντιατρική και τη Φαρμακευτική και Φυσικομαθηματική Σχολή) και Καποδιστριακό (Θεολογική Σχολή, Φιλοσοφική Σχολή και Νομική

³⁵³ Ιστορία του ελληνικού έθνους, (1977), τ.ΙΔ', σ.275-276

³⁵⁴ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.87

³⁵⁵ Ο.π., σ.97

Σχολή).³⁵⁶ Τα νομοθετήματα αυτά αποτέλεσαν τον πρώτο μετά το 1837 θεσμοθετημένο Κανονισμό-Οργανισμό του Πανεπιστημίου ο οποίος ρύθμιζε πολλά και ιδιαίτερα θέματα διοικητικής (πειθαρχικό δίκαιο, διαδικασίες εκλογής καθηγητών, όργανα διοίκησης, δομή του Εθνικού και του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου) και ακαδημαϊκής φύσης (οργάνωση προγράμματος σπουδών, αριθμός εδρών, υποχρεώσεις και δικαιώματα διδασκόντων, επαναφορά θεσμού εκτάκτων καθηγητών) και άνοιξε το δρόμο για την αυτονόμηση των διδασκόντων από την εκτελεστική εξουσία και την αποδυνάμωση της κρατικής παρέμβασης στις διαδικασίες εκλογής του διδακτικού προσωπικού.³⁵⁷

Πρυτάνεις του Πανεπιστημίου ανά ακαδημαϊκό έτος ήταν οι: Α.Κρασσάς-Νομικής (1899-1900), Κ.Μητσόπουλος-Φυσικομαθηματικής (1900-01), Σ.Σακελλαρόπουλος-Φιλοσοφικής (1901-02), Ν.Καζάζης-Νομικής (1902-03), Ι.Ευταξίας-Νομικής (1903-04), Σ.Λάμπρος-Φιλοσοφικής (1904-05), Γ.Χατζιδάκις-Φιλοσοφικής (1905-06), Ν.Πολίτης-Φιλοσοφικής (1906-07), Μ.Κατσάρας-Ιατρικής (1907-08), Σ.Κυπαρίσσης-Φυσικομαθηματικής (1908-09), Ν.Αποστολίδης-Φυσικομαθηματικής (1909-10) και Ε.Ζολώτας-Θεολογικής (1910-11).³⁵⁸

4.3.2.1 Διδακτικό προσωπικό

Κατά τη δεκαετία αυτή η συνεχώς εντεινόμενη παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στα του Πανεπιστημίου αποδεικνύει την τεράστια σημασία που είχε αποκτήσει το Ίδρυμα για το Κράτος. Μετά το κίνημα του Γουδή το 1910 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ζήτησε από τον Πρωθυπουργό Σ.Δραγούμη την απόλυση όλων των καθηγητών και την αντικατάστασή τους από άλλους οι οποίοι δίδασκαν στο εξωτερικό. Ο σχετικός νόμος πρόβλεπε τελικά τη σύσταση 15μελούς επιτροπής από καθηγητές (3 από κάθε Σχολή) η οποία θα πρότεινε τους προς απόλυση καθηγητές. Η επιτροπή απέφυγε να προτείνει ευθέως και έτσι το υπουργικό συμβούλιο ήταν αυτό που έλαβε την τελική απόφαση για τις εκκαθαρίσεις: από τους 54 καθηγητές τελικά απολύθηκαν οι 37.³⁵⁹ Την

³⁵⁶ Φυριπής Εμ., (2008), σ.4-5

³⁵⁷ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.150-155

³⁵⁸ Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74, σ.23

³⁵⁹ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.148-150

κρατική παρέμβαση προσπάθησε όπως αναφέρθηκε (4.3.2) να αναχαιτίσει ο Κανονισμός του Πανεπιστημίου ο οποίος ψηφίστηκε την επόμενη χρονιά.

4.3.2.2 Φοιτητές

Το ακαδημαϊκό έτος 1899-1900 και μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου (1900-1911) ενεγράφησαν στο Πανεπιστήμιο συνολικά 10.532 φοιτητές (οι 476 από το 1904-05 για πρώτη φορά της αυτόνομης Φυσικομαθηματικής) και κατέστησαν πτυχιούχοι 6.318 (1.778 της Ιατρικής, 3.135 της Νομικής, 514 του Φαρμακευτικού, 543 της Φιλοσοφικής, 178 της Θεολογικής και 170 της Φυσικομαθηματικής).³⁶⁰

Ακολουθώντας την υπάρχουσα παράδοση των ενεργά συμμετεχόντων στα πολιτικοκοινωνικά δρώμενα της χώρας και όχι των απλών παρατηρητών, οι φοιτητές πρωτοστάτησαν στα «Ευαγγελικά» (1901),³⁶¹ τα «Ορεστειακά» (1903),³⁶² τα «Γυμναστικά» (1907),³⁶³ ενώ μετείχαν δυναμικά και στο κίνημα του Γουδή (1909).

4.3.2.3.1 Διοικητικές υπηρεσίες μέχρι τον Οργανισμό του 1911

Την αυγή του νέου αιώνα, η παρουσία του Παλαμά στη θέση του Γραμματέα του Πανεπιστημίου είναι καταλυτική. Η πολυσχιδής προσωπικότητά και ο πρᾶος αλλά ταυτόχρονα μαχητικός χαρακτήρας του χαρακτηρίζουν και την περίοδο αυτή που για την ελληνική κοινωνία αλλά και το Πανεπιστήμιο ταρασσεται από το «γλωσσικό» ζήτημα και τη διαμάχη «καθαρευουσίωνων» και «δημοτικιστών». Ο Παλαμάς, ενώ ως Γραμματέας του Ιδρύματος χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα, δημόσια υπερασπίζεται σθεναρά τη χρήση της δημοτικής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκρούσεων ανάμεσα στον ίδιο και την, υπέρμαχο της καθαρεύουσας, ηγεσία του Πανεπιστημίου. Το υψηλό του κύρος δεν επέτρεψε στο Πανεπιστήμιο να προχωρήσει ποτέ στην απομάκρυνσή του,

³⁶⁰ Επετηρίς ΕΚΠΑ Παν/κού έτους 1973-74 σ.23

³⁶¹ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.125-126

³⁶² Ο.π., σ.127

³⁶³ Ο.π., σ.129-130

παρότι δύο φορές ελέγχθηκε πειθαρχικά και τιμωρήθηκε από τον Υπουργό Δημοσίας Εκπαιδύσεως, με επίπληξη το 1908 για άρθρο του υπέρ της δημοτικής και με προσωρινή απόλυση ενός μηνός το 1911 για τις θέσεις του υπέρ της συνταγματικής καθιέρωσης της δημοτικής.³⁶⁴

Το γραφείο του Πανεπιστημίου την περίοδο αυτή λειτουργεί σταθερά με 3 υπογραμματείς: παραμένουν και υπηρετούν κατά τα έτη που αναφέρονται οι Κ.Ξανθοπουλίδης-διδάκτορας (1900-1911), Π.Βρυζάκης-διδάκτορας (1900-1911), Σ.Αποστολάκης -διδάκτορας-και βοηθός τα έτη 1895-1899 (1900-1902 και 1906-1911) και Δ.Λιβαδάς-διδάκτορας (1904-1905).³⁶⁵

Στη θέση του λογιστή διορίζεται και υπηρετεί για όλο το εξεταζόμενο διάστημα ο Σ.Πλεμένος (1900-1911), ενώ στη θέση του ταμιά υπηρετούν οι Δ.Ροντόπουλος (1900-1905) και Δ.Λιβαδάς -υπογραμματέας (1906-1911).³⁶⁶ Το 1910 και ενώ η λογιστική ύλη είναι πλέον υπερβολικά μεγάλη (αύξηση περιουσίας του Πανεπιστημίου, μισθοδοσία πολυάριθμου προσωπικού, δωρεές κλπ) διορίζεται ως βοηθός Λογιστηρίου ο Κ.Ανδρουλιδάκης.³⁶⁷

Ο Ν.Ολύμπιος εξακολουθεί να υπηρετεί σε θέση βοηθού μέχρι το 1905, ενώ υπηρετεί και δεύτερος βοηθός, ο Δ.Μαγκουρέας το 1900, ο Δ.Λιβαδάς το 1901 και 1902, ο Σ.Αποστολάκης το 1905. Από το 1906 εμφανίζονται στη διάρθρωση του Γραφείου ξεχωριστά η θέση του βοηθού του γραφείου των Σχολών (Ν.Ολύμπιος 1906-1911) και η θέση του γραφείου της Πρυτανείας (Ν.Σουβλάκης 1906-1911).³⁶⁸

Το 1900 για πρώτη φορά διορίζεται και ανήκει στην υπηρεσία του Γραφείου του Πανεπιστημίου δικηγόρος, ο Σ.Μπαλάνος (1900-1911),³⁶⁹ αναγκαιότητα που πιθανόν προκύπτει από την πολυπλοκότητα των νομικών ζητημάτων τα οποία το ίδρυμα διαχειρίζεται.

Το ίδιο συμβαίνει και με τη θέση του αρχιτέκτονα που πρωτοεμφανίζεται στο διοικητικό σχήμα του γραφείου το 1902

³⁶⁴ Γαβρόγλου Κ.-Καραμανωλάκης Β.-Μπάρκουλα Χ., (2016), σ.109

³⁶⁵ Τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο "Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού" (Ακαδημαϊκά Έτη 1900-1911), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ.Ε.Φυριπής και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

³⁶⁶ Ο.π.

³⁶⁷ Ο.π.

³⁶⁸ Ο.π.

³⁶⁹ Ο.π.

(Σ.Ζερβός 1902-1911)³⁷⁰ και είναι προφανώς αποτέλεσμα των συνεχώς αυξανόμενων αναγκών του Πανεπιστημίου για επέκταση των κτιριακών του εγκαταστάσεων.

Επίσης, από το 1900 υπάρχει η θέση του «υπαλλήλου επί του αρχείου», ίσως λόγω του μεγέθους του προς αρχειοθέτηση υλικού (καταστάσεις εγγραφών και αποφοιτήσεων φοιτητών, καταστάσεις καθηγητών και υπαλλήλων, έγγραφα, αποφάσεις Σχολών και Συγκλήτου, απολογιστικοί πρυτανικοί λόγοι, διαγωνισμοί κ.ά). Στη θέση αυτή, η οποία υφίσταται μέχρι το 1910, υπηρετεί ο διδάκτορας Δ.Μαγκουρέας,³⁷¹ ενώ το επόμενο έτος στη θέση της εμφανίζεται η αυξημένων προσόντων θέση του υπογραμματέα επί του αρχείου.³⁷²

Το 1904, το γραφείο διαθέτει για πρώτη επίσης φορά με την ονομασία αυτή, θέση «γραφέως», στην οποία θητεύουν οι Ν.Σουβλάκης (1904-1905), Α.Ιατρίδης (1906), Α.Παπαδημητρίου (1907-1909) και Α.Λαλιώτης (1910).³⁷³

Τέλος, ως προς το βοηθητικό προσωπικό, στο γραφείο του Πανεπιστημίου, από το 1906 υπάγονται και υπηρετούν μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου 5 κλητήρες, με την προσθήκη έκτου το 1910, ένας αρχικλητήρας (Δ.Γουλός), ένας επιστάτης (Κ.Μαυρικάκης), ένας φύλακας και δύο καθαριστές.³⁷⁴

4.3.2.3.2 Διοικητικές υπηρεσίες με τον Οργανισμό του 1911

Αυτά υφίστανται στις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου μέχρι το 1911 και συγκεκριμένα μέχρι την ψήφιση των νόμων ΓΩΚΓ'-3823 «Περί Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου» και ΓΩΚΕ'-3825 «Περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου» (12 και 17 Ιουλίου 1911 αντίστοιχα – βλ.4.3.2 και εικόνες 17 και 18). Το έτος αυτό αποτελεί το τέλος της περιόδου μέσα στην οποία εξετάζονται οι διοικητικές

³⁷⁰ Τα στοιχεία που παρατίθενται, προέρχονται από αρχεία με τίτλο "Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού" (Ακαδημαϊκά Έτη 1881-1899), τα οποία μου διέθεσε σε φωτοτυπία ο Καθηγητής κ.Ε.Φυριπιής και βρίσκονται στο Ιστορικό Αρχείο του ΕΚΠΑ.

³⁷¹ Ο.π.

³⁷² Ο.π.

³⁷³ Ο.π.

³⁷⁴ Ο.π.

υπηρεσίες του Πανεπιστημίου (1837-1911), ταυτόχρονα όμως αποτελεί και την έναρξη μιας τελείως διαφορετικής εποχής για αυτές. Ο τρόπος που οι όποιες μεταβολές επήλθαν στη διοικητική λειτουργία του Πανεπιστημίου με τον νέο Οργανισμό ή το πώς ο τελευταίος πρακτικά εφαρμόστηκε βρίσκεται εκτός των χρονικών ορίων της παρούσας εργασίας. Όμως, θεωρώ, πως η αναφορά και περιγραφή του νομοθετήματος αυτού είναι απαραίτητη για την παρουσίαση μιας ολοκληρωμένης εικόνας της τυπικής-θεσμικής διάρθρωσης των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου κατά το εξεταζόμενο διάστημα.

Όπως έχουμε δει ως τώρα οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου λειτούργησαν επί περίπου 73 χρόνια στηριζόμενες τυπικά στο μοναδικό θεσμοθετημένο Οργανισμό του Ιδρύματος, ο οποίος άλλωστε ελάχιστα προέβλεπε και ρύθμιζε σχετικά με τη λειτουργία τους. Επί περίπου 46 δε χρόνια η ως άνω διοικητική λειτουργία ήταν νομικά «αφανής», υπήρχε στην καθημερινή πρακτική, όχι όμως και στο νομικό κόσμο.

Με το νέο Οργανισμό οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου αποκτούν για πρώτη φορά συγκεκριμένη και επίσημη δομή και διάρθρωση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του Ιδρύματος, όπως αυτές έχουν πια διαμορφωθεί. Αναλυτικά:

Το άρθρο 21³⁷⁵ «*Τα Γραφεία και οι υπάλληλοι του Πανεπιστημίου - Ανωτέρα Υπηρεσία*», στην παράγραφο 1 ονομάζει τις συνιστώμενες διοικητικές υπηρεσίες, οι οποίες, υπό τη γενική εποπτεία και έλεγχο του Πρύτανη (άρθ.21 παρ.4) είναι οι παρακάτω:

- Γραφείο Πρύτανη
- Γραφείο Συγκλήτου
- Γραφείο Προσωπικού
- Αρχείο
- Γραφείο Διεκπεραίωσης
- Γραφείο εγγραφών και ανανεώσεων
- Γραφείο Σχολών

³⁷⁵ Ν.3823/1911 (ΦΕΚ 183/Α')

-Γραφείο προμηθειών, κληροδοτημάτων και υποτροφιών

-Ταμείο

-Λογιστήριο

-Γραφείο του Αρχιτέκτονα και

-Δικαστικό Γραφείο

και ορίζει το απασχολούμενο σε αυτές ανώτερο προσωπικό, αφήνοντας την κατανομή και τα καθήκοντά του να καθοριστούν με Βασιλικό Διάταγμα: ένας Γενικός Γραμματέας, 3 Γραμματείς, ένας Γραμματέας Αρχαιοφύλακας, 3 Γραφείς, ένας Ταμίας, ένας Λογιστής, ένας Υπολογιστής (εν ενεργεία υπάλληλος της Εθνικής Τράπεζας με μηνιαία αποζημίωση), ένας Αρχιτέκτονας και ένας Νομικός Σύμβουλος.

Το κατώτερο προσωπικό των κτιρίων του Κέντρου και ο μηνιαίος μισθός του ορίζονται στην παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου: ένας επιστάτης (100 δραχμές), ένας αρχικλητήρας (100 δραχμές), 8 κλητήρες (80 δραχμές), 2 καθαριστές (70 δραχμές), 2 νυχτοφύλακες (70 δραχμές), ένας κηπουρός για το Πανεπιστήμιο, την Ακαδημία, το Χημείο και την Εθνική Βιβλιοθήκη (100 δραχμές) και ένας θυρωρός και καθαριστής του Χημείου (70 δραχμές).

Στην ίδια παράγραφο ορίζονται το κατώτερο προσωπικό (κλητήρες) περιφερειακών υπηρεσιών (το οποίο διορίζεται από τον Πρύτανη μετά από πρόταση των οικείων καθηγητών) και ο μηνιαίος μισθός του σε 80 δραχμές: από ένας κλητήρας για τα Χημικά Εργαστήρια, τα Φυσικά Εργαστήρια, το Φαρμακευτικό Χημείο, το Ορυκτολογικό και Πετρογραφικό Μουσείο, το Αστρονομικό Μουσείο, το Γεωλογικό και Παλαιοντολογικό Μουσείο, το Βοτανικό Μουσείο, το Παθολογικό Ανατομείο, το Φυσιολογείο, το Ζωολογικό Μουσείο, το Φαρμακολογικό Εργαστήριο, της Εγχειρητικής, του Τοξικολογικού Εργαστηρίου, της Φρενολογικής Κλινικής, του Εργαστηρίου Υγιεινής και Μικροβιολογίας και από 2 κλητήρες για κάθε Κλινική και για το Ανατομείο. Ορίζεται επίσης ότι για τις θέσεις αυτές προτιμώνται οι έχοντες βαθμό υπαξιωματικού ή απολυτήριο πλήρους δημοτικού σχολείου, αλλά οι ήδη υπηρετούντες σε παραπάνω θέσεις μπορούν να διατηρηθούν στις θέσεις τους με απόφαση Συγκλήτου, ανεξαρτήτως συνδρομής των ως άνω προσόντων. Η λεπτομερειακή αναφορά των θέσεων του ανώτερου και ιδίως του κατώτερου προσωπικού, θεωρώ πιθανό, ότι αποτυπώνει και την

πραγματική εικόνα των απασχολουμένων στο Ίδρυμα κατά το χρόνο έκδοσης του νόμου.

Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου ρυθμίζει τον τρόπο διορισμού και τα απαιτούμενα προσόντα διορισμού του ανώτερου προσωπικού:

- Γενικός Γραμματέας: διορίζεται με Β.Δ. *«ο επί πενταετίαν υπηρετήσας ως γραμματεύς του Εθνικού Πανεπιστημίου ή ο διατελών Υφηγητής της Νομικής Σχολής ...»* με μισθό Τμηματάρχη Α' τάξης.

-Γραμματέας: διορίζεται με Β.Δ. μετά από πρόταση της Συγκλήτου *«ο επί πενταετίαν υπηρετήσας ως υπογραμματεύς του Εθνικού Πανεπιστημίου ή ο πτυχιούχος της Νομικής ή των Πολιτικών Επιστημών, ο επί πενταετίαν υπηρετήσας ως Υπουργικός γραμματεύς β' τάξεως»*, με μισθό Υπουργικού Γραμματέα Α' τάξης.

-Υπογραμματέας: διορίζεται με Β.Δ. μετά από πρόταση της Συγκλήτου *«ο επί διετίαν υπηρετήσας ως γραφεύς του Εθνικού Πανεπιστημίου ή ο πτυχιούχος της Νομικής ή των Πολιτικών Επιστημών, ο επί διετίαν υπηρετήσας ως Υπουργικός γραφεύς α' τάξεως...»* με μηνιαίο μισθό 140 δραχμές ή διορίζεται με υπουργική απόφαση μετά από πρόταση του Πρύτανη *«... ο πτυχιούχος της Νομικής ή των Πολιτικών Επιστημών...»*, με μηνιαίο μισθό 120 δραχμές.

- Ταμίας: διορίζεται *«...ο επί τριετίαν υπηρετήσας ως γραμματεύς του Εθνικού Πανεπιστημίου ή ο πτυχιούχος της Νομικής ή των Πολιτικών Επιστημών, και υπηρετήσας επί τριετίαν ... εν ταμιακή ή λογιστική υπηρεσία του Δημοσίου ή της Εθνικής Τραπέζης...»* με μηνιαίο μισθό 350 δραχμές.

-Λογιστής: διορίζεται *«...ο έχων τα προσόντα να διορισθή εις θέσιν Ταμίου...»* με μισθό Τμηματάρχη Β' τάξης.

-Αρχιτέκτονας: διορίζεται με Β.Δ. μετά από πρόταση της Συγκλήτου *«...ο έχων δίπλωμα πολιτικού μηχανικού...»* με μηνιαίο μισθό 150 δραχμές.

-Νομικός Σύμβουλος: διορίζεται με Β.Δ. μετά από πρόταση της Συγκλήτου *«...Δικηγόρος παρ'Αρείω Πάγω, προτιμωμένων των Υφηγητών της Νομικής...»*, με μηνιαίο μισθό 300 δραχμές.

Οι παράγραφοι 4 και 5 του ίδιου άρθρου αναφέρονται στις πειθαρχικές ποινές που μπορεί να επιβληθούν: της απόλυσης (στους

ανώτερους και κατώτερους υπαλλήλους) με απόφαση Συγκλήτου για αμέλεια ή βαρύ παράπτωμα σχετικό με την εκπλήρωση των καθηκόντων τους και του προστίμου μέχρι 300 δραχμές (στους ανώτερους) ή 30 δραχμές (στους κατώτερους) με απόφαση Πρύτανη για ελαφρύτερα παραπτώματα. Αναφέρονται επίσης και οι δικαιούμενες άδειες απουσίας του διοικητικού προσωπικού, μέχρι 15 ημέρες με απόφαση του Πρύτανη και «...διά μακρότερον...» με απόφαση Συγκλήτου.

Στην τελευταία παράγραφο, 6, ορίζεται ότι η υπηρεσία και προϋπηρεσία όλων των υπαλλήλων του Πανεπιστημίου λογίζεται συντάξιμη όπως αυτή των λοιπών πολιτικών υπαλλήλων.

Τέλος, αναφέρονται οι μηνιαίες αυξήσεις που κάθε κατηγορία προσωπικού δικαιούται, στην παράγραφο 3 για το ανώτερο προσωπικό (50 δραχμές ανά δυόμιση έτη υπηρεσίας για το Γενικό Γραμματέα, τους Γραμματείς, τον Ταμία, το Λογιστή και τον Αρχιτέκτονα και 25 δραχμές ανά δυόμιση έτη υπηρεσίας για τους Γραφείς) και στην παράγραφο 6 για τους κλητήρες (5 δραχμές μετά από 20ετή υπηρεσία).

4.3.3 Συμπεράσματα

Ο νέος Οργανισμός, πρωτόγνωρος για το Ίδρυμα, αποτυπώνοντας (όπως όλα τα νομοθετήματα) την κοινωνική, πολιτική και ιστορική κατάσταση της εποχής (προσπάθεια εκσυγχρονισμού και «δυτικοποίησης» της χώρας, ριζοσπαστικοποίησης και δημοκρατικοποίησης του Κράτους), επιδίωξε να αναβαθμίσει τις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, προσδίδοντάς τους θεσμικό και επίσημο χαρακτήρα.

Περιέγραψε τη δομή μίας δημόσιας υπηρεσίας, περίπου όπως οι του λοιπού Δημοσίου, που διέπεται από καθορισμένους κανόνες λειτουργίας (προσωπικό, προσόντα διορισμού, πειθαρχικά, άδειες, μισθολόγιο και βαθμολόγιο). Κυρίως όμως επιχείρησε να αποσυνδέσει, όσο είναι δυνατό, τις διοικητικές υπηρεσίες και το διοικητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου από την εκτελεστική εξουσία: Η Πανεπιστημιακή Σύγκλητος είναι πια αυτή που προτείνει για διορισμό στον Υπουργό τους ανώτερους υπαλλήλους, σύμφωνα με προκαθορισμένα προσόντα. Ο διορισμός τους πλέον εξαρτάται σε πολύ μικρότερο βαθμό από τη

βούληση του Υπουργού, αφού το Πανεπιστήμιο εισηγείται. Η έννοια του «αυτοδιοίκητου» του Πανεπιστημίου αρχίζει δειλά-δειλά να κάνει τα πρώτα της βήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, από την ίδρυσή του μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου, διάνυσαν πολύ δρόμο. Μέσα σε αυτά τα 74 χρόνια, παρατηρούμε τη σταδιακή μετάλλαξή των, από το ολιγομελές αρχικά και για αρκετά χρόνια υπαλληλικό σχήμα, σε μια σχετικά δομημένη δημόσια υπηρεσία. Κάθε περίοδος χαρακτηρίζεται από διαφορετικές μορφές διάρθρωσης των υπηρεσιών της διοίκησης, ανάλογα με την ανάπτυξη και το μέγεθος του Πανεπιστημίου. Παρόλα αυτά υπάρχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που παρατηρούνται και ισχύουν σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ζωής του Πανεπιστημίου.

Πρώτο κοινό γνώρισμα που συναντάμε στις υπηρεσίες και τους διοικητικούς υπάλληλους του Πανεπιστημίου είναι η στενή τους σχέση με την εκτελεστική ή πανεπιστημιακή εξουσία, τον Υπουργό, τον Πρύτανη, τους Σχολάρχες ή τους καθηγητές, τουλάχιστον μέχρι την ψήφιση του Οργανισμού του 1911, οπότε και καθιερώνονται για πρώτη φορά τυπικά προσόντα και κριτήρια διορισμού. Η έρευνα των διαφόρων πηγών ανέδειξε ότι η συντριπτική πλειοψηφία, αν όχι το σύνολο των διορισμών των υπαλλήλων, γίνονταν μεν με Βασιλικά Διατάγματα αλλά μετά από αποφάσεις του Υπουργού Δημοσίας Εκπαιδύσεως. Στηρίζονταν δε τις περισσότερες, αν όχι όλες, φορές στη συγγενική, προσωπική ή, συχνότερα, πολιτική σχέση των διοριζόμενων με τον Υπουργό ή το πανεπιστημιακό περιβάλλον.

Άλλο διαχρονικό χαρακτηριστικό των κεντρικών, κυρίως, διοικητικών υπηρεσιών του Ιδρύματος είναι το ότι σε μεγάλο βαθμό τους στελεχώνονται από μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας (υφηγητές, διδάκτορες, φοιτητές, υπότροφοι). Το Πανεπιστήμιο αποτελεί τη βασική δεξαμενή από την οποία επιλέγονται, με την καταλυτική βέβαια παρέμβαση του Υπουργείου, ο Γραμματέας και οι υπάλληλοι που στελεχώνουν τις υπηρεσίες του. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται απόλυτα: το Πανεπιστήμιο έχει ανάγκη από ανώτερο διοικητικό προσωπικό που να διαθέτει επαρκή μόρφωση. Προτιμά λοιπόν να στελεχώνει τις ανώτερες διοικητικές υπηρεσίες με τα «δικά του παιδιά», τους φοιτητές, τους υποτρόφους, τους διδάκτορες, τους οποίους το ίδιο μορφώνει. Αυτό ενδεχομένως έχει και την αρνητική του πλευρά, αφού

οδηγεί το Ίδρυμα σε εσωστρέφεια και ουσιαστικά αποτρέπει εκτός Πανεπιστημίου υποψηφίους να αιτηθούν υπαλληλικές θέσεις σε αυτό, αποτελώντας ανασταλτικό παράγοντα για προσλήψεις προσωπικού που δεν προέρχονται από το Ίδρυμα. Οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, στο σημείο αυτό σίγουρα διαφοροποιούνται από το «κοινό» λοιπό Δημόσιο, είναι πιο «οικογενειακές», λιγότερο απρόσωπες (και λόγω μεγέθους), ίσως πιο «κλειστές». Η δε αίγλη που αποκτά με την πάροδο των χρόνων το Πανεπιστήμιο προσδίδει και στις διοικητικές του υπηρεσίες ένα χαρακτήρα ήπιου και υγιούς ελιτισμού και την ενσυνείδηση (αίσθημα του «συνανήκειν») του ότι αποτελούν τμήμα της πανεπιστημιακής κοινότητας που είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη ενός ανώτερου κοινού σκοπού, της Εκπαίδευσης.

Τρίτο χαρακτηριστικό γνώρισμα των διοικητικών υπηρεσιών του Ιδρύματος είναι η διαχρονική συμβολή τους στην ανάπτυξη του Πανεπιστημίου. Από τη γενόμενη έρευνα προέκυψε ότι οι διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου από την ίδρυσή του ανέλαβαν το δύσκολο έργο της διοικητικής υποστήριξης ενός δυναμικού και εξελισσόμενου θεσμού που είχε να επιτελέσει εθνικό έργο. Η πολύπλευρη ανάπτυξη του Πανεπιστημίου μέσα σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο δεν μπορεί παρά να οφείλεται και στη συμβολή των διοικητικών υπηρεσιών οι οποίες σε συχνά αντίξοες συνθήκες (έλλειψη οργάνωσης, αύξηση της διοικητικής ύλης, απουσία θεσμισμένων δικαιωμάτων, εξάρτηση από τις πρυτανικές αρχές κλπ) συνέδραμαν στη εύρυθμη λειτουργία του εκπαιδευτικού έργου. Από τα πρώτα χρόνια μέχρι και τα χρόνια που το Ίδρυμα έχει γιγαντωθεί και μετεξελιχθεί σε σημαντικό θεσμό του ελληνικού Κράτους, όλες οι υπηρεσίες του, ο Γραμματέας, το ανώτερο προσωπικό αλλά και όσοι υπηρετούν στις βοηθητικές υπηρεσίες μοχθούν, συνεργάζονται και συμβάλλουν καταλυτικά στην ανάπτυξή του. Αυτό αποδεικνύουν τόσο οι συχνές αναφορές και ευχαριστίες των πρυτανικών αρχών και των αρχών των Σχολών προς τους υπαλλήλους των υπηρεσιών, όσο και η έμπρακτη αναγνώριση της συμβολής τους στο πανεπιστημιακό έργο, μέσω ηθικών και κυρίως υλικών αμοιβών (αυξήσεις μισθού, έπαινοι κλπ). Και τούτο παρατηρείται σταθερά, από το ολιγάριθμο Οθώνειο του 1837 των 52 φοιτητών και των 4 διοικητικών υπαλλήλων, μέχρι το πολυπληθές Εθνικό του 1911 των 10.500 φοιτητών και των 23 διοικητικών υπαλλήλων.

Ένα επίσης κοινό γνώρισμα των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου σε όλη την υπό εξέταση περίοδο είναι η σημαίνουσα θέση του Γραμματέα μέσα σε αυτές. Ακόμα και όταν οι διοικητικές υπηρεσίες δεν ήταν πλήρως και θεσμικά οργανωμένες ο ρόλος του Γραμματέα ήταν ξεχωριστός για το Ίδρυμα. Ιδίως μετά το 1864 ο Γραμματέας του Ιδρύματος αποτελεί την κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας, το δεσμό της διοίκησης με τις πρυτανικές αρχές, το διευθύνοντα τις διοικητικές υπηρεσίες και, με πολύ λίγες εξαιρέσεις, είναι άνθρωπος ικανός, με σημαντική μόρφωση και παρουσία στην ελληνική κοινωνία και Πολιτεία. Η διευθυντική και «πολιτική» θέση του Γραμματέα αλλά και η παρουσία ισχυρών προσωπικοτήτων, εκτός του ότι συνέβαλε ιδιαίτερα στο να αποτελέσει το Πανεπιστήμιο έναν από τους θεσμούς του Κράτους, ανήγαγε και την ίδια τη θέση σε θεσμό του Ιδρύματος.

Σημειώνεται ότι, από τη μελέτη των ιστορικών πηγών και της βιβλιογραφίας προκύπτει η απουσία αναφορών σε δύο ζητήματα, η οποία μπορεί σαφώς να οδηγήσει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα.

Το πρώτο έχει να κάνει με την απουσία γυναικών υπαλλήλων από τις διοικητικές υπηρεσίες του Πανεπιστημίου, κάτι που είναι αναμενόμενο, αν σκεφθεί κανείς γενικότερα τη θέση της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία. Δεν έχει φθάσει ακόμη η εποχή της χειραφέτησης για τη γυναίκα και της ενεργού συμμετοχής της στον κοινωνικό και οικονομικό βίο της Ελλάδας. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο (και πολύ μετά από αυτήν) δεν αναφέρεται ο διορισμός ή η πρόσληψη γυναικών στις διοικητικές υπηρεσίες του Ιδρύματος. Άλλωστε, όπως είδαμε, η πρώτη φοιτήτρια στο Πανεπιστήμιο εγγράφη το 1890 (Ιωάννα Στεφανόπολι-Φιλοσοφική) και η πρώτη υφηγήτρια έγινε δεκτή το 1908 (Αγγελική Παναγιωτάτου-Ιατρική). Βεβαίως, η παρατήρηση αυτή φαίνεται πως ισχύει και για τις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες, καθόσον οι πρώτοι διορισμοί γυναικών στο δημόσιο χρονολογούνται από το 1910 περίπου.³⁷⁶

Ομοίως, από την έρευνα των πηγών και της βιβλιογραφίας απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά σε κινητοποιήσεις ή οργανωμένες διεκδικήσεις διοικητικών υπαλλήλων, οικονομικού ή άλλου χαρακτήρα. Είναι αναμενόμενο να μην συναντούμε οργανωμένες κινητοποιήσεις

³⁷⁶ Αβδελά. Ε., (1987), σ. 234-246.

διότι το συνδικαλιστικό κίνημα, σε εμβρυώδη μορφή, κάνει την εμφάνισή του στη χώρα μας στα τέλη της δεκαετίας του 1870: Το 1879 σημειώνεται η δημιουργία του πρώτου συνδέσμου εργατών, των ξυλουργών των ναυπηγείων της Σύρου και το 1910 της πρώτης Κεντρικής Οργάνωσης Εργατικών Σωματείων. Η πρώτη απεργιακή κινητοποίηση καταγράφεται το 1882 στον Πειραιά και οι πρώτες οργανωμένες από 28 εργατικά σωματεία μαζικές διαδηλώσεις, το 1908 στην Αθήνα.³⁷⁷ Ειδικά για το Πανεπιστήμιο δεν πρέπει να παραγνωρίζονται δύο ακόμη δεδομένα: αφενός η παρουσία αρκετών φοιτητών σε θέσεις των διοικητικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου και αφετέρου η συχνή δυναμική συμμετοχή φοιτητικού πληθυσμού σε όλα τα μεγάλα γεγονότα του Ιδρύματος (και όχι μόνον). Επιτρέπεται, συνεπώς, να πιθανολογήσουμε ότι εάν υπήρξε συμμετοχή υπαλλήλων που είχαν και την ιδιότητα του φοιτητή σε κινητοποιήσεις στο χώρο και για ζητήματα του Πανεπιστημίου, αυτά ήταν στο πλαίσιο αποκλειστικά φοιτητικών κινητοποιήσεων και όχι «υπαλληλικών» διεκδικήσεων.

Τέλος, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός της απουσίας στοιχείων, τουλάχιστον στις πηγές του Ιστορικού Αρχείου (αποφάσεις πανεπιστημιακών οργάνων, Πρυτανικοί απολογιστικοί λόγοι, λυτά έγγραφα πρωτοκόλλου, αναγραφή του προσωπικού του Πανεπιστημίου, φωτογραφίες κλπ), που θα μας έδιναν περισσότερες πληροφορίες και λεπτομέρειες για τους χώρους στέγασης των κεντρικών διοικητικών υπηρεσιών, τόσο κατά τα πρώτα 27 χρόνια της λειτουργίας του Πανεπιστημίου, όσο και μετά τη θέσπιση του άτυπου Κανονισμού του 1864. Η μη σαφής αναφορά, στις παραπάνω πηγές, στοιχείων για τους χώρους στους οποίους στεγάζονταν οι κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες, δεν μας επιτρέπει να εντοπίσουμε κάποια σημαντικά ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία σχετίζονται με τις εργασιακές συνθήκες του διοικητικού προσωπικού, αλλά και τις διαπροσωπικές «συναδελφικές» σχέσεις, παράγοντες που πάντοτε επηρεάζουν τη μορφή και τη λειτουργία μιας δημόσιας διοικητικής υπηρεσίας.

³⁷⁷ <http://trade-unions.macedonia.gr/tuk> (προσπελάστηκε 16-5-2017)

Βιβλιογραφία

- Carr, E.H., (1983), Τι είναι ιστορία; Αθήνα: Πλανήτης
- Dreyfus, G.-F.-Marx, R.-Poidevin, R. (1984). Γενική Ιστορία της Ευρώπης. Η Ευρώπη από το 1789 μέχρι το 1848 Αθήνα: Παπαζήση.
- Μακ, G. (2007). Στην Ευρώπη. Ταξίδια στον 20^ο αιώνα Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αβδελά, Ε. (1987) Μισθωτές σχέσεις και φυλετικός καταμερισμός της εργασίας: οι γυναίκες δημόσιοι υπάλληλοι στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα Αθήνα: Μνήμων
- Ασπρίδης, Γ. (2013) Εισαγωγή στην Πολιτική και Διοικητική Οργάνωση του Ελληνικού Κράτους Αθήνα: Προπομπός
- Βουρνάς, Τ. (1957) Γουδί. Το κίνημα του 1909 Αθήνα: Αφοί Τολίδη
- Γαβρόγλου, Κ. - Καραμανωλάκης, Β. - Μπάρκουλα, Χ. (2016), Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του 1837-1937. Μία συνοπτική αφήγηση Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Γιαννακόπουλος, Γ. – Μπουντούρη, Β. (2016) Εισαγωγή στην Αρχιονομία [ηλεκτρ.βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
- Ιστορία του ελληνικού έθνους (1977) Νεώτερος ελληνισμός από 1833 ως 1933 Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.
- Μακρυγιάννης, Ι. (1960) Απομνημονεύματα. Επιμέλεια Γιάννη Βλαχογιάννη Αθήνα: Ιστορική Έρευνα
- Ματθαίου, Δ. (2012), Συγκριτική σπουδή της εκπαίδευσης. Θεωρήσεις, ζητήματα, διεθνείς εκπαιδευτικές τάσεις και πολιτικές Αθήνα
- Μπαμπούνης, Χ.- Φυριπής, Εμ. (2016) Φοιτητών Δράσεις. Οθωνική περίοδος (1837-1862) Αθήνα: ΕΚΠΑ

Μπουζάκης, Σ. (2006) Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005), Τεκμήρια Ιστορίας Αθήνα: Gutenberg

Παπαρρηγόπουλος, Κ. (1930) Ιστορία του ελληνικού έθνους Αθήνα: Ν.Δ. Νίκας Α.Ε.

Πετρόπουλος, Ι.Α. - Κουμαριανού, Α. (1982) Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους. Οθωνική περίοδος 1833-1843 Αθήνα: Παπαζήση

Πυργιωτάκης, Ι. - Παπαδάκης, Ν., (1999) Ερμηνευτική μέθοδος και έρευνα γύρω από την εκπαιδευτική πολιτική και μεταρρύθμιση. Ζητήματα αλήθειας και μεθόδου, στο Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα Αθήνα: Ατραπός

Πυργιωτάκης, Ι. (2004) Ερμηνευτική προσέγγιση εκπαιδευτικών νόμων και νομοσχεδίων: Μια απόπειρα διαμόρφωσης ενός σχεδίου εργασίας, στο Ελληνική Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, Πρακτικά του 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου, Αλεξανδρούπολη, 28-30 Μαΐου 2004 Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη

Φυριππής, Εμ. (2007) Το Αθήνησι Ελληνικόν Πανδιδακτήριον (Οθώνιο Πανεπιστήμιο). Ιστορικές καταβολές. Οραματισμοί και σχέδια. Ιδρυτικές θεσμίσεις Αθήνα: Βιβλιοτεχνία

Φυριππής, Εμ. (2008) Η θέση του Γραμματέα (πρώην Προϊσταμένου Γραμματείας) στο ελληνικό Πανεπιστήμιο. Κριτική ιστορική και πολιτική θεώρηση. Ανακοίνωση στο ΣΤ' Πανελλήνιο Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Πρωτογενείς Πηγές

Αναγραφή των αρχών του εν Αθήναις Εθνικού Πανεπιστημίου και των Επιστημονικών Συλλογών και Παραρτημάτων αυτού (1837-1911) Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ

Αρχείο Λυτών Εγγράφων Πρωτοκόλλου (1837-1911) Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ

Βασιλικό Διάταγμα 24/4/1837 (ΦΕΚ 16/1837, τ.Α'), «Περί συστάσεως του πανεπιστημίου και περί προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου πανεπιστημίου».

Διακήρυξη της Πελοποννησιακής Γερουσίας/27-4-1822

Επετηρίς ΕΚΠΑ πανεπιστημιακό έτος 1973-74 Αθήνα

Νόμος ΓΩΚΓ'/1911 (ΦΕΚ 178/12.7.1911, τ.Α'). «Περί οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου»

Νόμος ΓΩΚΕ'/1911 (ΦΕΚ 183/17.7.1911, τ.Α'). «Περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου»

Οργανισμός της προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος / Κόρινθος 27-2-1822

Πρυτανικοί απολογιστικοί λόγοι (1837-1911) Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ

Διαδικτυακές Πηγές

<http://trade-unions.macedonia.gr/tuk>

www.archaeology.gr

Επετηρίδα

Α. Γραμματείς (Γενικοί) του Οθώνιου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911) κατά χρονολογία διορισμού

- Δ.Καβάκος (προσωρινά μέχρι 5-10-1837)
- Γ.Δοκός (1837)
- Ι.Ζωγράφος (1879)
- Π.Κανελλίδης (1881)
- Μ.Λάππας (1883)
- Α.Βαμπάς (1884)
- Π.Κανελλίδης (1885)
- Ν.Γουναράκης (1886)
- Α.Προβελέγγιος (1890)
- Κ.Πολυγένης (1891)
- Α.Προβελέγγιος (1892)
- Ι.Βορτσέλας (1894)
- Δ.Κουτσομητόπουλος (1895)
- Κ.Παλαμάς (1897)

Β. Επετηρίδα Διοικητικών Υπαλλήλων των Κεντρικών Υπηρεσιών του Οθώνιου και Εθνικού Πανεπιστημίου (1837-1911) κατά χρονολογία διορισμού και ειδικότητα

(για όσους βρέθηκαν στοιχεία)

1. Υπογραμματείς (Βοηθοί Γραμματέα)

- Γ.Δαμιανού (1841)
- Δ.Τριανταφύλλης (1855)
- Γ.Δαμιανού (1862)

- Ι.Ιατρίδης (1862)
- Π.Κανελλίδης (1880)
- Ροντίρης (1881)
- Α.Φαρσής (1881)
- Π.Φαρμακόπουλος (1891)
- Α.Κολιαλέξης (1892)
- Κ.Ξανθοπουλίδης (1892)
- Π.Βρυζάκης (1894)
- Σ.Αποστολάκης (1900)
- Δ.Λιβαδάς (1904)
- Σ.Αποστολάκης (1906)

2.Υπογραμματέας επί του Αρχείου

- Δ.Μαγκουρέας (1900)

3.Βοηθοί Υπογραμματείς

- Ι.Ιατρίδης (1855)
- Δ.Κατερινόπουλος (1870)

4.Βοηθός Γραφείου των Σχολών

- Ν.Ολύμπιος (1906)

5.Βοηθός Γραφείου της Πρυτανείας

- Ν.Σουβλάκης (1906)

6.Βοηθοί (Γραφείς)

- Κ.Μοσχονάς (1863)
- Μ.Αποστολίδης Αλέξιμος (1864)

- Γ.Μίνωας (1865)
- Κ.Σμιτζής (1866)
- Δ.Αποστολόπουλος (1867)
- Θ.Κολοκοτρώνης (1868)
- Ι.Αναστόπουλος (1870)
- Κ.Σκόρδης (1870)
- Ν.Ολύμπιος (1873)
- Γ.Ζιάβρας (1874)
- Α.Μιχαηλίδης (1876)
- Α.Αλεξάκης (1879)
- Σ.Παπαμιγάλης (1882)
- Α.Αλεξάκης (1883)
- Κ.Ξανθοπουλίδης (1885)
- Ι.Παπαδόπουλος (1889)
- Μ.Δεκάζος (1890)
- Κ.Σταυρόπουλος (1891)
- Ν.Δασκαλόπουλος (1891)
- Λ.Κουμπάρης (1892)
- Ι.Πολέμης (1892)
- Α.Γέροντας (1894)
- Σ.Αποστολάκης (1895)
- Δ.Μαγκουρέας (1900)
- Δ.Λιβαδάς (1901)
- Ν.Σουβλάκης (1904)
- Σ.Αποστολάκης (1905)
- Α.Ιατρίδης (1906)
- Α.Παπαδημητρίου (1907)
- Α.Λαλιώτης (1910)

7.Λογιστές

- Γ.Δοκός (1837)
- Ε.Δελβίρογλου (1863)
- Ι.Νικολαΐδης (1864)
- Δ.Κατερινόπουλος (1870)
- Α.Χαλκιάπουλος (1886)
- Α.Χριστόπουλος (1887)
- Π.Στεφανάκος (1892)
- Σ.Πλεμένος (1896)

8.Υπολογιστής

- Λ.Βελισσάριος (1894)

9.Βοηθός Λογιστηρίου

- Κ.Ανδρουλιδάκης (1910)

10.Ταμίες

- Χ.Δροσίνης (1879)
- Γ.Δρόσος (1881)
- Κ.Αίσωπος (1882)
- Γ.Τριγγέτας (1891)
- Π.Παυλίδης (1892)
- Π.Γεωργαντάς (1893)

11.Δικηγόρος

- Σ.Μπαλάνος (1900)

12.Αρχιτέκτονας

-Σ.Ζερβός (1902)

13.Καλλιγράφος

-Θ.Λαζαρίδης (1868)

14.Αρχικλητήρας

-Δ.Γουλός (1907)

15.Κλητήρες

-Ι.Ζήσης (1837)

-Κ.Αθανασίου (1841)

-Σ.Παρασκευάς (1841)

-Ι.Χάνοζας (1843)

-Π.Πηγέας

-Σ.Δέδες (1848)

-Μερλόπουλος (1849)

-Κ.Χατσής Δημόπουλος (1851)

-Χ.Μαυραϊδόπουλος (1864)

-Κ.Δημόπουλος (1871)

-Τ.Παντελάκης (1873)

-Κ.Πριταίος (1873)

-Π.Αντουλάκος (1873)

-Ν.Καλύβας (1875)

16.Βοηθοί κλητήρων

- Κ.Πολάκης (1844)
- Χ.Γεωργακόπουλος (1844)
- Σ.Ζερβός Βακαλάρκος (1844)

17.Επιστάτες

- Γ.Στρατής
- Κ.Μαυρικάκης (1906)

18.Φύλακες

- Η.Νικολάου (1869)
- Δ.Νεράντζης (1872)
- Α.Μπακαλιατόπουλος
- Φ.Γεωργίου (1872)

19.Υπηρέτης καθαριότητας

- Ιωάννης Κουσουλάκος (1868)

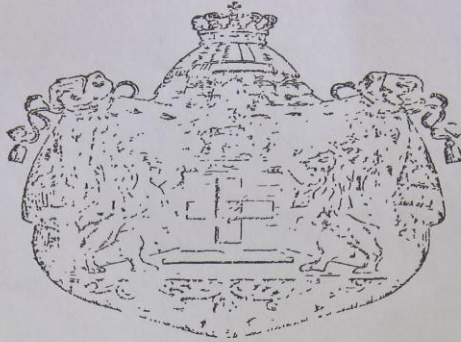
20.Κηπουρός

- Π.Πατιστάτος (1875)

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1.ΦΕΚ ίδρυσης του Οθώνειου Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 16/24-4-17 τ.Α΄)	98
Εικόνα 2. Ανακοίνωση διορισμού του πρώτου Γραμματέα του Οθώνειου Πανεπιστημίου Γκίκα Δοκού (1837)	99
Εικόνα 3.Πρωτόκολλο ορκωμοσίας του πρώτου Γραμματέα του Οθώνειου Πανεπιστημίου Γκίκα Δοκού (1837)	100
Εικόνα 4.Διοριστήριο έγγραφο Γ.Δαμιανού σε θέση βοηθού Γραμματέα (1841)	101
Εικόνα 5.Διοριστήριο Τυπάλδου σε θέση Εφόρου της κοινής Βιβλιοθήκης του Δημοσίου και του Πανεπιστημίου (1842)	102
Εικόνα 6.Διοριστήριο Σ.Παρασκευά σε θέση κλητήρα (1842).....	103
Εικόνα 7.Σφραγίδα του Οθώνειου Πανεπιστημίου (1848)	104
Εικόνα 8.Το λάβαρο του Εθνικού Πανεπιστημίου (1889 Γύζης - Ιακωβίδης)	104
Εικόνα 9.Σφραγίδα του Εθνικού Πανεπιστημίου (1888)	105
Εικόνα 10.Ο άτυπος Κανονισμός του γραφείου του Εθνικού Πανεπιστημίου (1864).....	106
Εικόνα 11.Αίτηση του καλλιγράφου Λαζαρίδη (1869), σελ. 1	107
Εικόνα 12.Αίτηση του καλλιγράφου Λαζαρίδη (1869), σελ. 2.....	108
Εικόνα 13.Απονομή Βαθμού και μισθού στο λογιστή Ι.Νικολαΐδη (1876)	109
Εικόνα 14.Προσωρινή παύση του υπογραμματέα Δαμιανού από τον Πρύτανη (4-4-1868). 110	
Εικόνα 15.Τελική επιβολή προστίμου από τον Πρύτανη στον υπογραμματέα Δαμιανό για πειθαρχικό παράπτωμα (17-4-1868)	111
Εικόνα 16.Ο Κωστής Παλαμάς Γραμματέας του Πανεπιστημίου (1897).....	112
Εικόνα 17.ΦΕΚ του Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 176/12-7-1911 τ.Α΄) 113	
Εικόνα 18.ΦΕΚ περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 183/17-7-1911 τ.Α΄).....	114
Εικόνα 19.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 1	115
Εικόνα 20.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 2.....	116
Εικόνα 21.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 3.....	117
Εικόνα 22.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 4.....	118
Εικόνα 23.Αίτηση πρόσληψης πρακτικού μηχανικού και εφευρέτη (1841), σελ. 1	119
Εικόνα 24.Αίτηση πρόσληψης πρακτικού μηχανικού και εφευρέτη (1841), σελ. 2	120

Εικόνα 25.Προσωρινή αίτηση παραίτησης Γραμματέα Δοκού προκειμένου να υποβάλλει υποψηφιότητα στις βουλευτικές εκλογές του 1865 (1865).....	121
Εικόνα 26.Αίτηση πρόσληψης του ωρολογοποιού Σ.Αναστασίου (1866).....	122
Εικόνα 27.Αίτηση του παλαιού κλητήρα Κ.Αθανασίου με την οποία ζητά τη μη απομάκρυνσή του από την υπηρεσία (1852).....	123

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΑΡΙΘ. 16.

1857.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 24 Απριλίου.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Διατάγματα κ.α. 1) περί συστάσεως τοῦ πανεπιστημίου. — 2) περί προσωρινῶν κανονισμῶν τοῦ ἐν Ἀθῆναις συστήσεμένου πανεπιστημίου.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Περί συστάσεως τοῦ πανεπιστημίου.

Ο Θ Ω Ν

Ε Λ Ε Θ Θ Ε Ο Υ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἐδίδασαμεν νὰ ἀφήτωμεν ἀμετάβλητον τὸ ἐν τῇ ἀπο-
σίᾳ Μας ἐδοθέν διάταγμα τῶν 21 Δεκεμβρίου 1836
(12 Ἰανουαρίου 1837), περί συστάσεως τοῦ πανεπιστημίου,
τὸ ὅποιον θέλομεν νὰ στερεωθῇ καὶ νὰ ἐπιταρῳασίμεν, ὡ-
καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους διορισμοὺς τῶν διδασκα-
λων, προσκαλέσαντες τὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἐκκλησια-
στικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως νὰ Μᾶς ἀνα-
φέρῃ κατ' ἐπανάληψιν περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως.

Εἰς τὴν ἀναφορὰν αὐτήν, καὶ εἰς τὸ ἐπισηνημένον
μετ' αὐτῆς σχέδιον ὀργανικοῦ διατάγματος περὶ τοῦ συ-
στήσεμένου πανεπιστημίου παρετηρήσαμεν ἡδὲως τὴν
σπουδὴν περὶ τῆς θεμελιώσεως τοῦ ἀνωτάτου τούτου
παιδευτηρίου τοιοιτοτρόπως, ὥστε νὰ ἐμπόρεσῃ νὰ τελειο-
ποιηθῇ κατὰ τὰς πραγματικὰς χρεῖας τοῦ Βασιλείου.

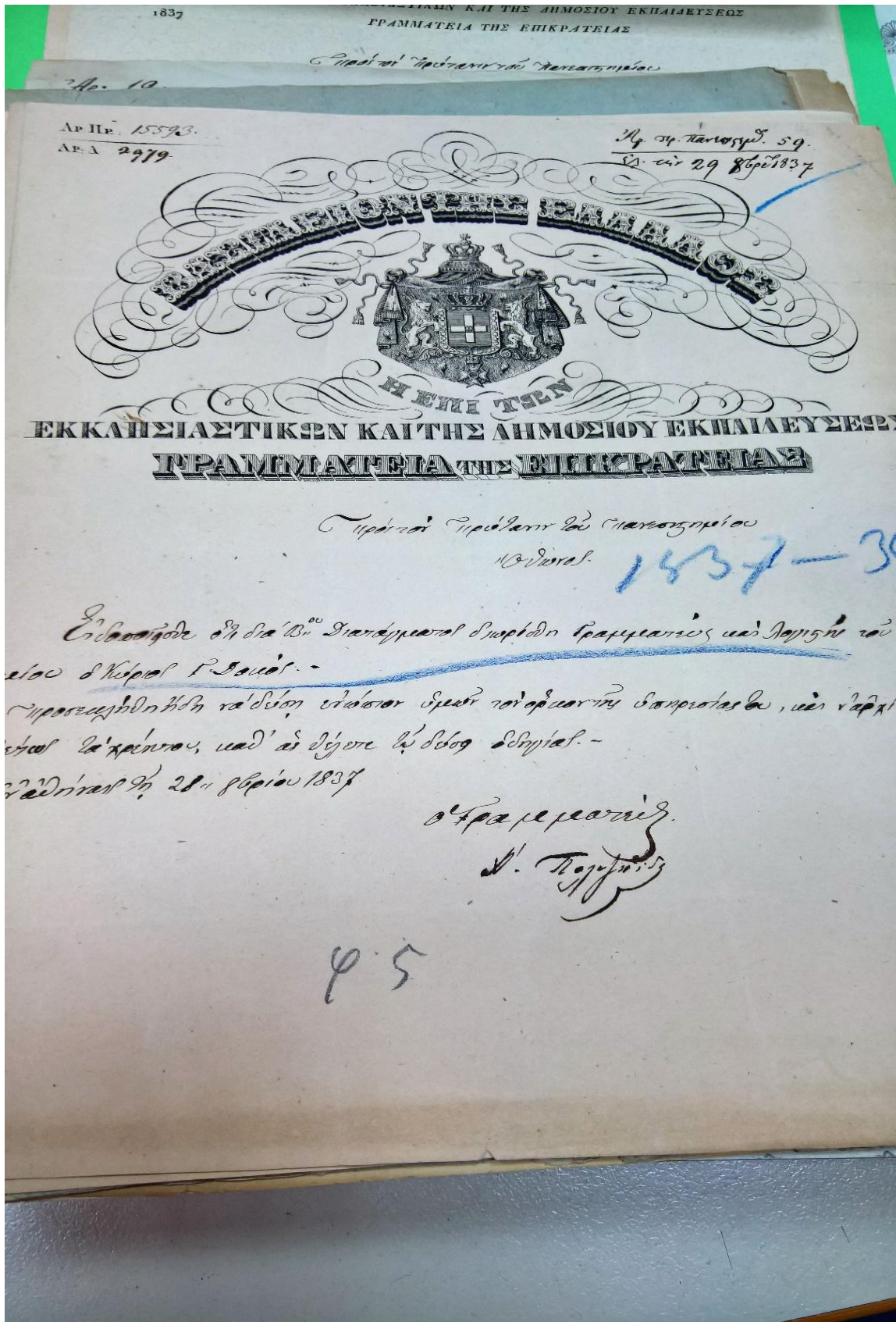
Μας βεβαιῶν, ἐπιδίδον συγγράμματα μετὰ ὑποβεβηκότα
εἰς αὐτὸ διδασκαλεῖα, καὶ ἀφειλούμενον ἀπὸ τὴν πείραν
τὴν πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ δὲ νὰ ἀπορίγωμεν μετ' ἐπιμελείας ὅλου τοῦ
δουλοῦς, οἱ ὅποιοι ἐμποροῦσαν νὰ προξενήσουσαν βλά-
βην εἰς τὴν ἐλευθερὰν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου
παιδευτηρίου τούτου, ἐνομοίσαμεν ὀρθόν.

1) Ἐκεῖνα μόνον τὰ μέρη τοῦ νέου σχεδίου νὰ ἐπιου-
ρῳασίμεν, τὰ ὅποια εἶναι κατὰλληλα νὰ δημοσιευθῶσιν
ὡς προσωρινὸς κανονισμὸς, ὅθεν καὶ ἐξεδώκαμεν διὰ τοῦ-
το τὴν ἡμερὴν ἕνα τοιοῦτον.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰς ἱριστικὰς διατυπώσεις τοῦ πανε-
πιστημίου καὶ τῶν σχολῶν τοῦ, θέλομεν διατάξαι τὴν
σύστασιν ἐπιτροπῆς, ἥτις θέλει ἐπιφορτισθῇ τὴν διαίρεσιν
τοῦ πανεπιστημίου εἰς σχολὰς, τὴν σημείωσιν τῶν δια-
φόρων κλάδων τῶν μαθημάτων ἐκάστης αὐτῶν, τοὺς διὰ
τὴν εὐταξίαν καὶ τὴν τέρψιν αὐτῆς ἀναγκαίους διορισμοὺς
καὶ καθεστῆς. Ὅθεν ἐπιφορτίζομεν τὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλη-
σιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματέα

Εικόνα 1.ΦΕΚ ίδρυσης του Οθώνειου Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 16/24-4-17 τ.Α')

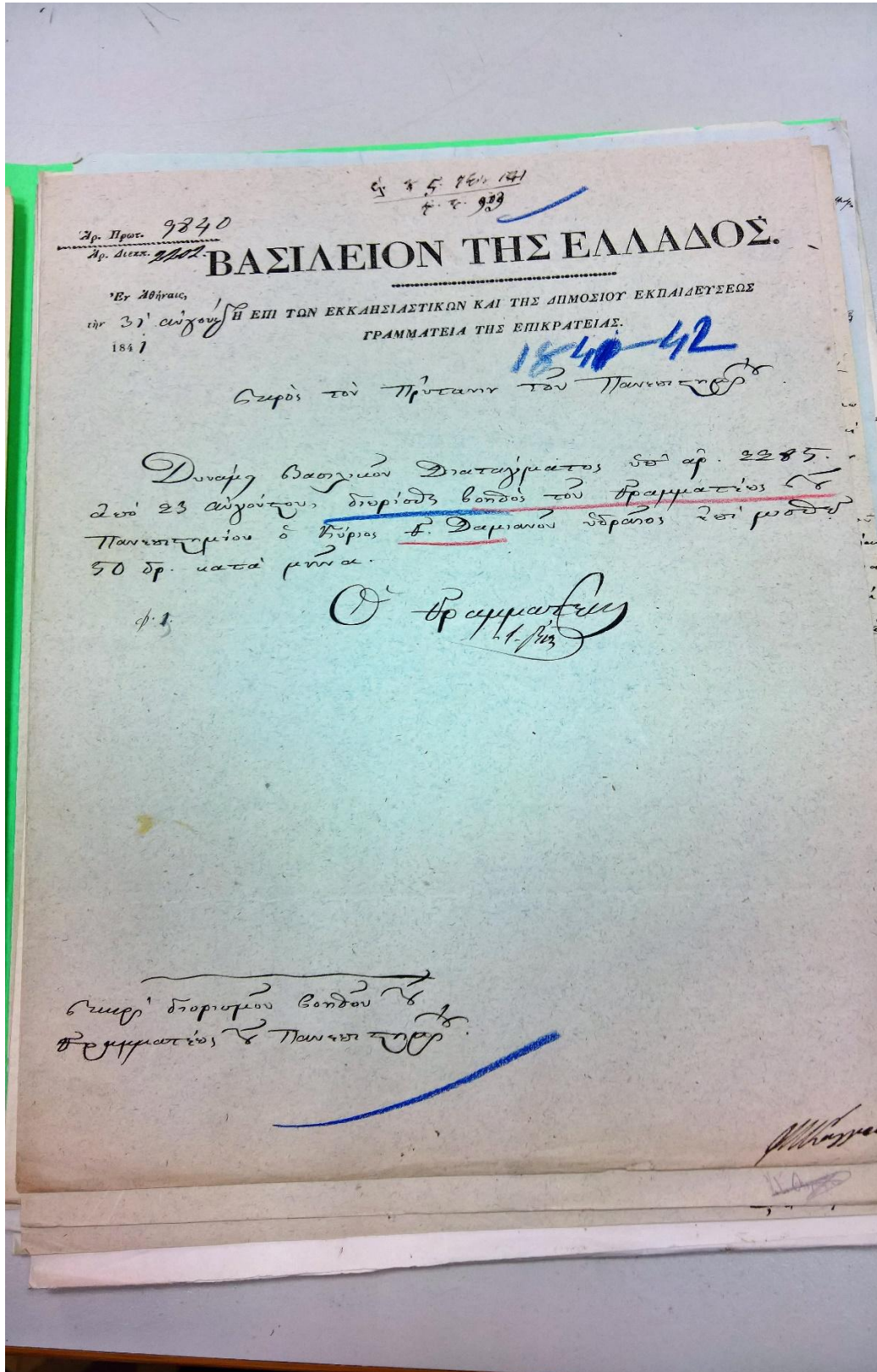
Εικόνα 2. Ανακοίνωση διορισμού του πρώτου Γραμματέα του Οθώνειου Πανεπιστημίου Γκίκα Δοκού (1837)

Πρωτόκολλον του άρθρου του ~~παι~~ ^{26 Σεπτεμ.} ^{ε. Αύγουστου} ~~του~~ ^{26 Σεπτεμ.} ^{ε. Αύγουστου}
 § υπ' αριθμ. 24441 Β. Διατάγματος διορισθέντος Γραμματέως,
 § λογιστού του πανεπιστημίου Αθηνών, Κ. Ν. Δοκού.
 Σήμερον την 6ην Αύγουστου ημέραν τετάρτην, παρουσιάσθη ο
 ανω κεραιός εις το γραφείον του προτάμενου έδουκας ανώπιον
 αὐτοῦ § του έταρω Κ. Ιγνατίου Αγοραγίου του απόλυτου οφίτου.
 " Αρτίφομαι να φυλάξω πίσω εις τον βασιλέα, και να ειπώ "
 " πληρω με βίβλου και προθυμίας δια τα καθήκοντα του "
 " ε'παγγελάτοί μου, αποσχέσω μουσιν εις το ποιούν καρόν,
 " χωρίς κάρμιαν εις ηχαρίου σκέλην, βεβηίφομαι δε περιπέκω
 " ότι, ούτε έμας, ούτε διχόν είθαι μέσοι μουσικαί άγρωσίτου "
 " έταρμίας "
 Τον άρθρον τούτου, αναγνωσθέντα παρά του έταρω συνιενου
 ενόσω ο αρτίφομαι υπέγραψεν ιδιοχείρως εις το καρόν
 πρωτόκολλον.

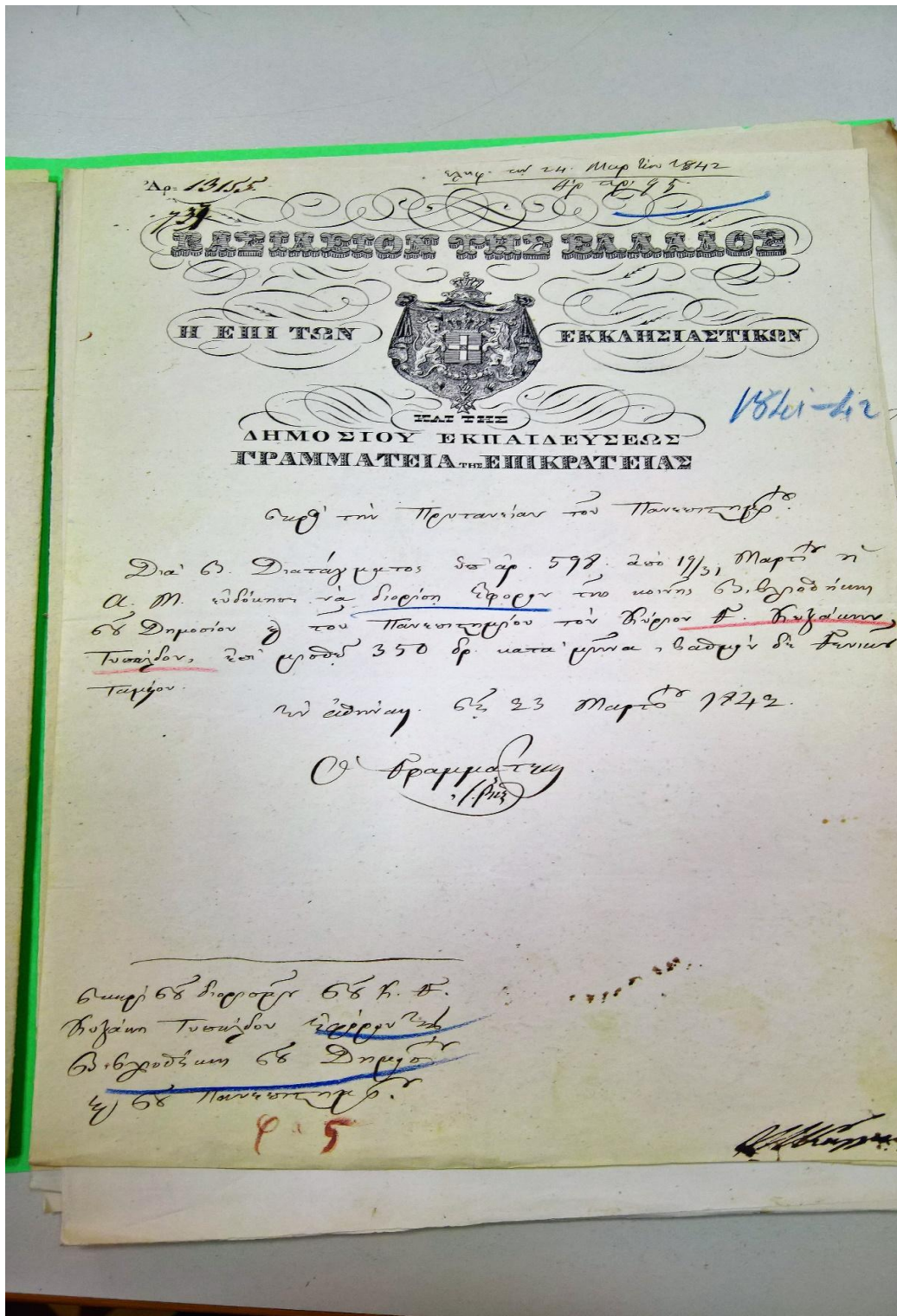
Αθήναις την 6ην Αύγουστου 1837
 Αγοραγίου
 Ιγνατίου Αγοραγίου
 Πρώτα.
 Αρτίφομαι

φ. 5

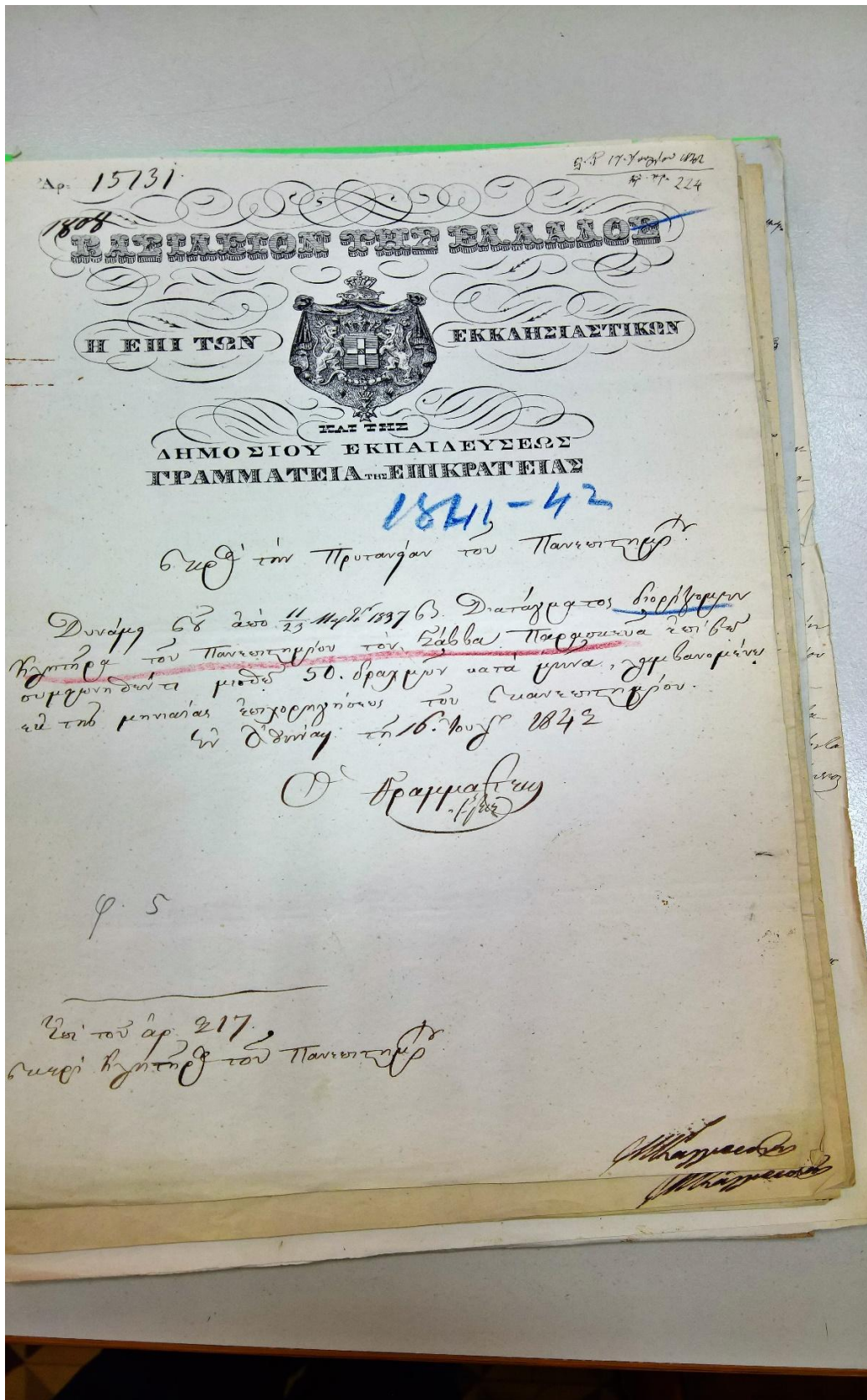
Εικόνα 3. Πρωτόκολλο ορκωμοσίας του πρώτου Γραμματέα του Οθώνειου Πανεπιστημίου Γκίκα Δοκού (1837)

Εικόνα 4.Διοριστήριο έγγραφο Γ.Δαμιανού σε θέση βοηθού Γραμματέα (1841)

Εικόνα 5. Διοριστήριο Τυπάλδου σε θέση Εφόρου της κοινής Βιβλιοθήκης του Δημοσίου και του Πανεπιστημίου (1842)

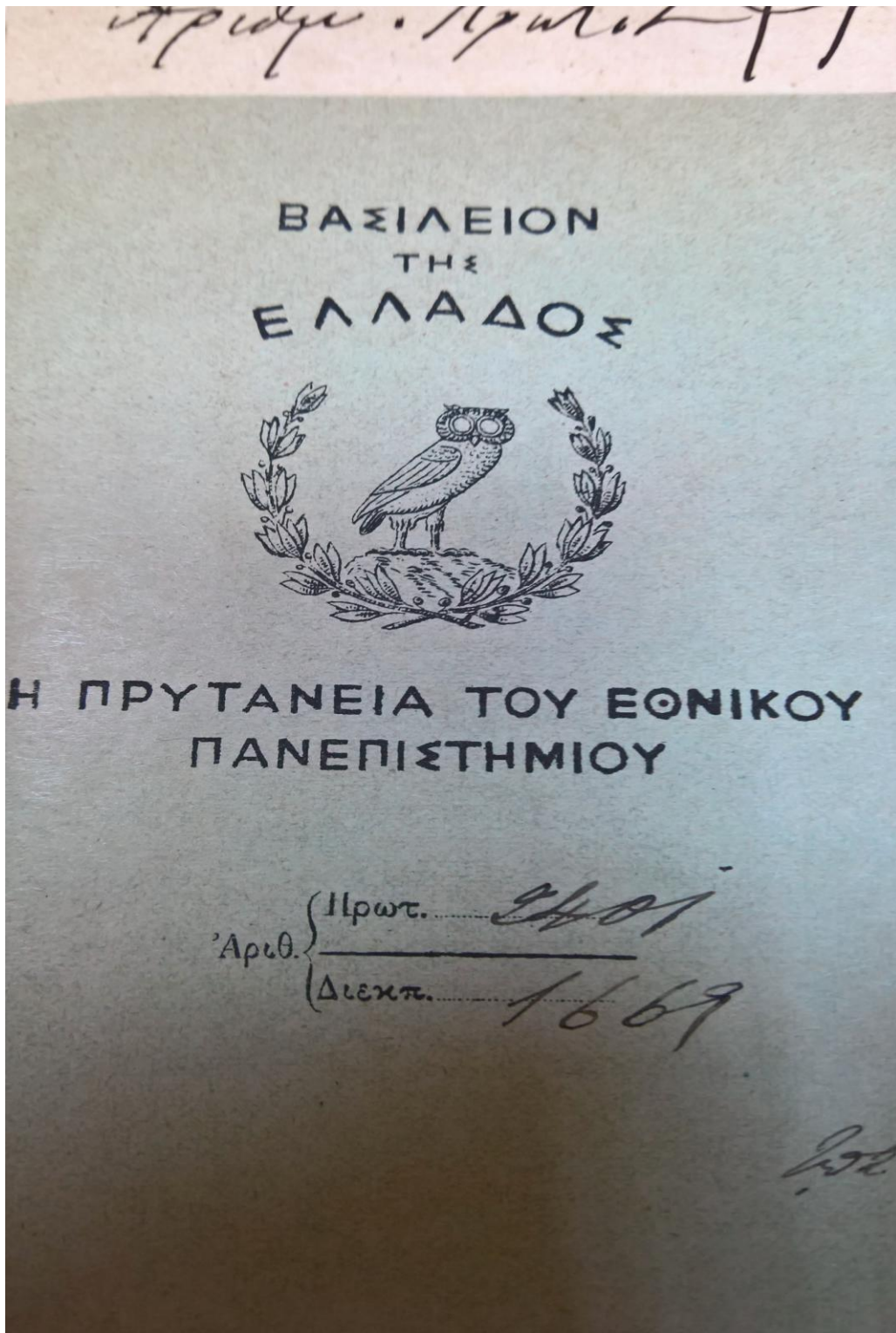
Εικόνα 6. Διοριστήριο Σ. Παρασκευά σε θέση κλητήρα (1842)

Εικόνα 7. Σφραγίδα του Οθώνειου Πανεπιστημίου (1848)

Εικόνα 8. Το λάβαρο του Εθνικού Πανεπιστημίου (1889 Γύζης - Ιακωβίδης)

Εικόνα 9. Σφραγίδα του Εθνικού Πανεπιστημίου (1888)

υπηρεσίαν, ὑπὸ τὴν γενικὴν τοῦ γραμματέως ἐπιτήρησιν καὶ διεύθυνσιν. (α)

Ἄν ὁ κανονισμὸς οὗτος τηρηθῆ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέλλον, ἀδυστάκτως πιστεύομεν, ὅτι θέλει συντελέσει πολὺ εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀληθοῦς καὶ ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ εὐθύνης ἐκάστου, ἐφ' ἧς ὀφείλει ἀνα-

(α) Πρὸς τὸν κ. γραμματεῖα τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπαλλήλους τοῦ γραφείου.

Ἐπειδὴ πάσης τακτικῆς υπηρεσίας, ὁ κανονισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἡ διακομὴ, εἶναι ἴδιον γνῶρισμα, διὰ τὰυτὰ ἀπευθύνομεν ὑμῖν ἐσώλειστον, κ. γραμματεῖν, τὸν παρόντα κανονισμὸν τοῦ γραφείου, ὅπως λάβητε γινώσκιν αὐτοῦ ἐπισημῶντες ἐν τῷ λοιποῦ ἡ υπηρεσίᾳ τοῦ γραφείου καὶ αὐτοῖς ἐπιτηρηθῆται, ἐποὺς μὴ λαμβάνη χώραν ἡ δυσάρετος ἐκείνη τῆς διακομοσίας σύγκρουσις, ἢ οὐδοῦσα πολλὰς ἀφορμὰς εἰς παραπονα καὶ εἰς αἰτίωσις.

Ἐν Ἀθήναις τῆν 25 Ἰουλίου 1864.

Ὁ Πρόεδρος
Κ. ΦΡΕΑΡΙΘΣ.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

τοῦ γραφείου τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ γραφείου τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἰστάμενον ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐποπτείαν τοῦ Πρυτάνεως σέχεται ἐκ τῶν ἐξῆς ἐπαλλήλων.

Α. Ἐκ τοῦ γραμματέως τοῦ Πανεπιστημίου, ὅν τὰ καθήκοντα εἰσι τὰ ἐξῆς.

α.) Ἡ γενικὴ διεύθυνσις καὶ ἐπιτήρησις τοῦ γραφείου.

β.) Ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Πανεπιστημίου.

γ.) Ἡ τήρησις τῶν βιβλίων τῶν διαφόρων τίτλων τοῦ Πανεπιστημίου.

ποδράτως γὰ διοικῆται τοῦ λοιποῦ ἐσωτερικῶς τὸ Πανεπιστήμιον, ἵνα θεωρηθῆ ὡς θεαίξον ἐπὶ ἐδραίων διοικητικῶν βάσεων καὶ πραγματικῆς οικονομικῆς προόδου.

δ.) Ἡ σύνταξις τῶν πρακτικῶν τῆς συγκλήτου εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ὅποιας μόνος αὐτὸς παρίσταται.

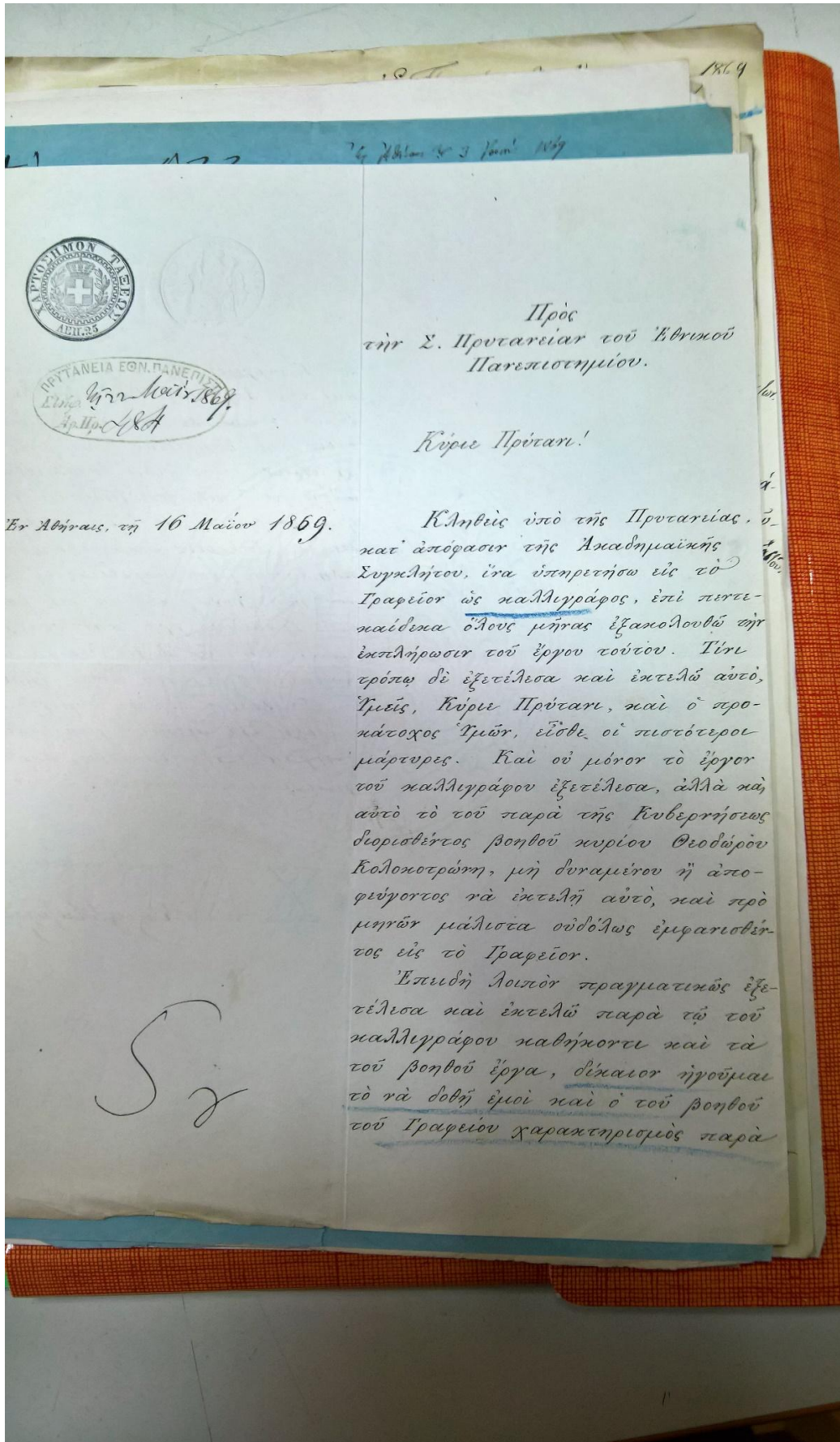
Β.) Ἐκ τοῦ ὑπογραμματέως, ὅστις ὀφείλει γὰ τὴν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ πρωτόκολλον, τὰ μητρώα τῶν καθηγητῶν, φοιτητῶν, διδασκῶν, τελειοδιόκτων καὶ φαρμακοποιῶν, εἶτι δὲ τὰ βιβλία τῶν ἀπογοιτητῶν καὶ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν εἰσιτηρίων, φυλάσσει τὰς μεγάλας σφραγίδας τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν σχολῶν, καὶ ἀντικαθιστᾷ τὸν γραμματεῖα ἄπορτα ἢ κωλύμενον.

Γ.) Ἐκ τοῦ λογικοῦ, ὅστις κρατεῖ τὰ λογικὰ βιβλία τοῦ Πανεπιστημίου, φροντίζει περὶ τῶν διαφορῶν εἰσπραξεῶν καὶ τῶν δαπανῶν, ἐνεργῶν πᾶσαν τὴν λογικὴν υπηρεσίαν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσον τὴν μισθοδοσίαν τῶν καθηγητῶν, τῶν ἐπαλλήλων καὶ ὑποτρόφων, τὴν σύνταξιν τοῦ προέπολογομοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ, τὴν ἐκδοσίαν τῶν διπλωμάτων, τὴν σύνταξιν τῶν καταστάσεων καὶ τὴν εἰσπραξίν τῶν δικαιωμάτων τῶν εἰσιτηρίων, διπλωμάτων καὶ ἀπογοιτητῶν. Ἴσταται δὲ πάντοτε, καίπερ ἐνεργῶν τὰ τῆς υπηρεσίας αὐτοῦ ἴδιον, ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ Πρυτάνεως καὶ τοῦ Γραμματέως.

Δ.) Ἐκ τοῦ δευτέρου ὑπογραμματέως, ἧος ἀντάκτων τῶν πρακτικῶν τῶν σχολῶν, ὀφείλοντος γὰ συντάσσει τὰ πρακτικὰ τῶν τεισάρων σχολῶν, τοῦ φαρμακευτικοῦ σχολείου, τῶν πρακτικῶν ἐξετάσεων τῶν ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν, γὰ ἐπιτηρῆ τὰς ἐγγράφους ἐξετάσεις τῶν φοιτητῶν, γὰ συντάσσει τὰ πρακτικὰ τῶν προσωρικῶν ἐξετάσεων, καὶ τῶν διαγωνισμῶν.

Ε.) Ἐκ τοῦ βοηθοῦ ἢ γραφέως, οὗ ἔργον εἰστὶν ἡ ἀντιγραφή τῶν διαφόρων τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀλληλογραφίας ἐγγράφων.

Εικόνα 10. Ο άτυπος Κανονισμός του γραφείου του Εθνικού Πανεπιστημίου (1864)

Πρὸς
τὴν Ἐ. Πρυτανείαν τοῦ Ἐθνικοῦ
Πανεπιστημίου.

Κύριε Πρόταρι!

Ἐν Ἀθήραις, τῇ 16 Μαΐου 1869.

Κληθεὶς ὑπὸ τῆς Πρυτανείας, ὁ
καὶ ἀπόφασις τῆς Ἀκαδημαϊκῆς
Συνκλήτου, ἵνα ὑπηρετήσω εἰς τὸ
Γραφεῖον ὡς καλλιγράφος, ἐπὶ πινυ-
καίδικα ὄλους μῆνας ἑξακοσούτῃ τῇ
ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου τούτου. Τίνι
τρόπῳ δὲ ἐξετέλεσα καὶ ἐκτελώ αὐτό,
ἤμεῖς, Κύριε Πρόταρι, καὶ ὁ προ-
πάτοχος ἤμεῶν, εἶθε οἱ πιστότεροι
μάρτυρες. Καὶ οὐ μόνον τὸ ἔργον
τοῦ καλλιγράφου ἐξετέλεσα, ἀλλὰ καὶ
αὐτὸ τὸ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως
διορισθέντος βοηθοῦ κυρίου Θεοδώρου
Κολοκοτρώνη, μὴ δυναμένου ἢ ἀπο-
φύγοντος τὰ ἐκτελεῖν αὐτό, καὶ πρὸ
μηνῶν μάλιστα οὐδ' ὄλως ἐμπαριστέν-
τος εἰς τὸ Γραφεῖον.

Ἐπιθεὶς λοιπὸν πραγματικῶς ἐξε-
τέλεσα καὶ ἐκτελώ παρὰ τῷ τοῦ
καλλιγράφου καθήκοντι καὶ τὰ
τοῦ βοηθοῦ ἔργα, δίκαιον ἡγοῦμαι
τὸ τὰ δοθῆν ἔμοι καὶ ὁ τοῦ βοηθοῦ
τοῦ Γραφείου χαρακτηρισμὸς παρὰ

S z

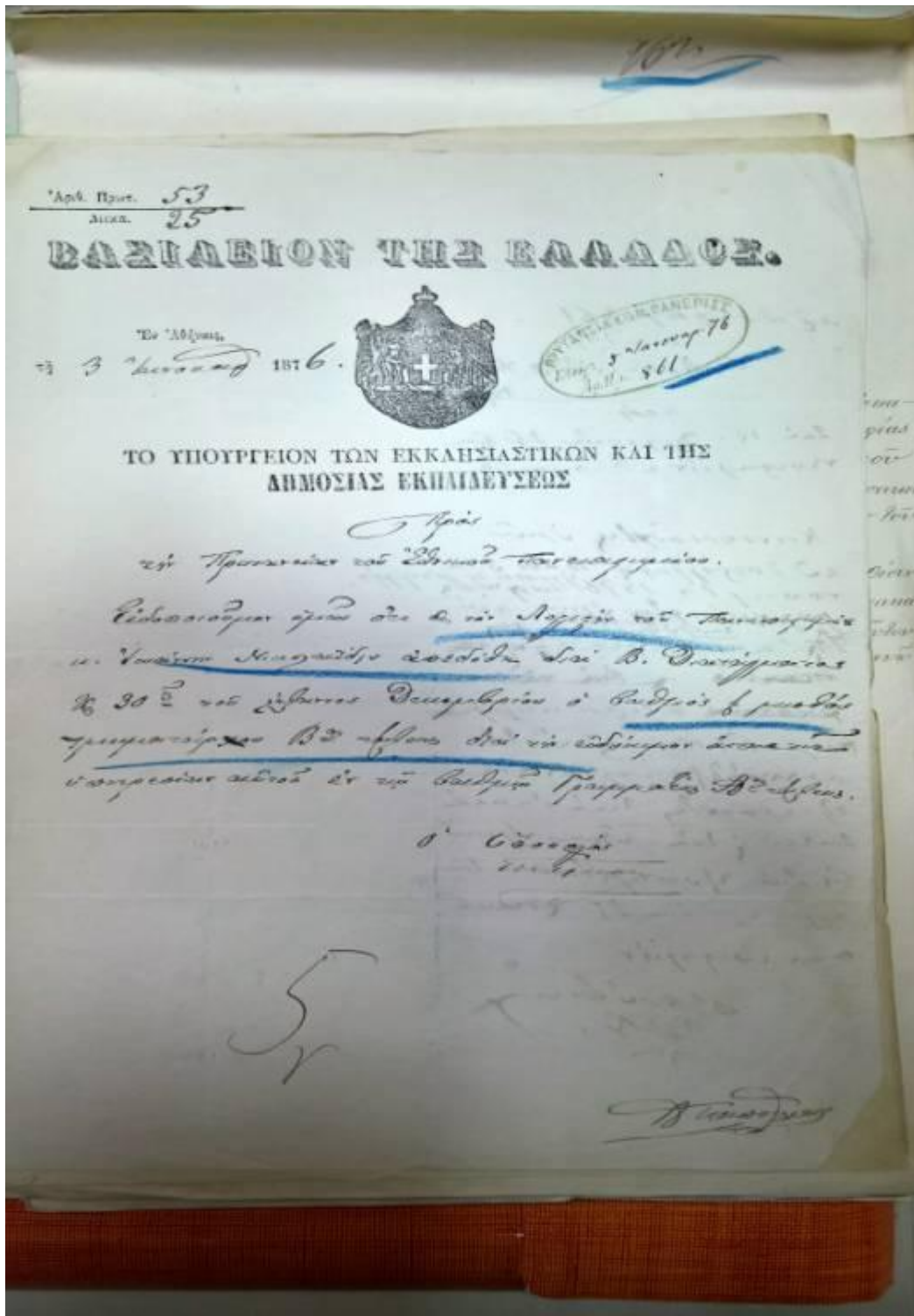
Εικόνα 11. Αίτηση του καλλιγράφου Λαζαρίδη (1869), σελ. 1

τοῦ Υπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.
Τούτο δὲ καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἑπέ-
λεσεν τῆς ὑπηρεσίας δέδει γίνε-
σθαι χρήσιμος, διότι δέδει ἐκτελεῖσθαι
αὕτη μετὰ πλείονος ζήλου, καὶ εἰς
ἐμὲ οἰκογενειάρχην δέδει χρησιμιό-
σι εἰς ἀπόδοσιν δικαιοσύνης, ἐκ-
πληρῶντα μετὰ ἀκριβείας ἐφ' ἑκα-
τὸν ἤδη χρόνον καὶ τὰ τοῦ βεητοῦ
τοῦ Γραφείου ἔργα καὶ ὑποσχό-
μενον καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰ ἐπι-
λώ αὐτὰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου.
Εὐέλπιδι δ' ἐπὶ τῇ εὐμενῇ πα-
ραδοχῇ τῆς αἰτησιῶς μου καὶ τῇ
ἐνεργείᾳ τῶν περαιτέρω, ὑποση-
μειοῦμαι εὐσεβάστως

Ἐπιτιμωτάτος

Δημητρίου Λαζαρίδη

Εικόνα 12. Αίτηση του καλλιγράφου Λαζαρίδη (1869), σελ. 2

Εικόνα 13. Απονομή Βαθμοῦ καὶ μισθοῦ στο λογιστὴ Ι. Νικολαΐδη (1876)

Παύση, 4 Απριλίου 1868

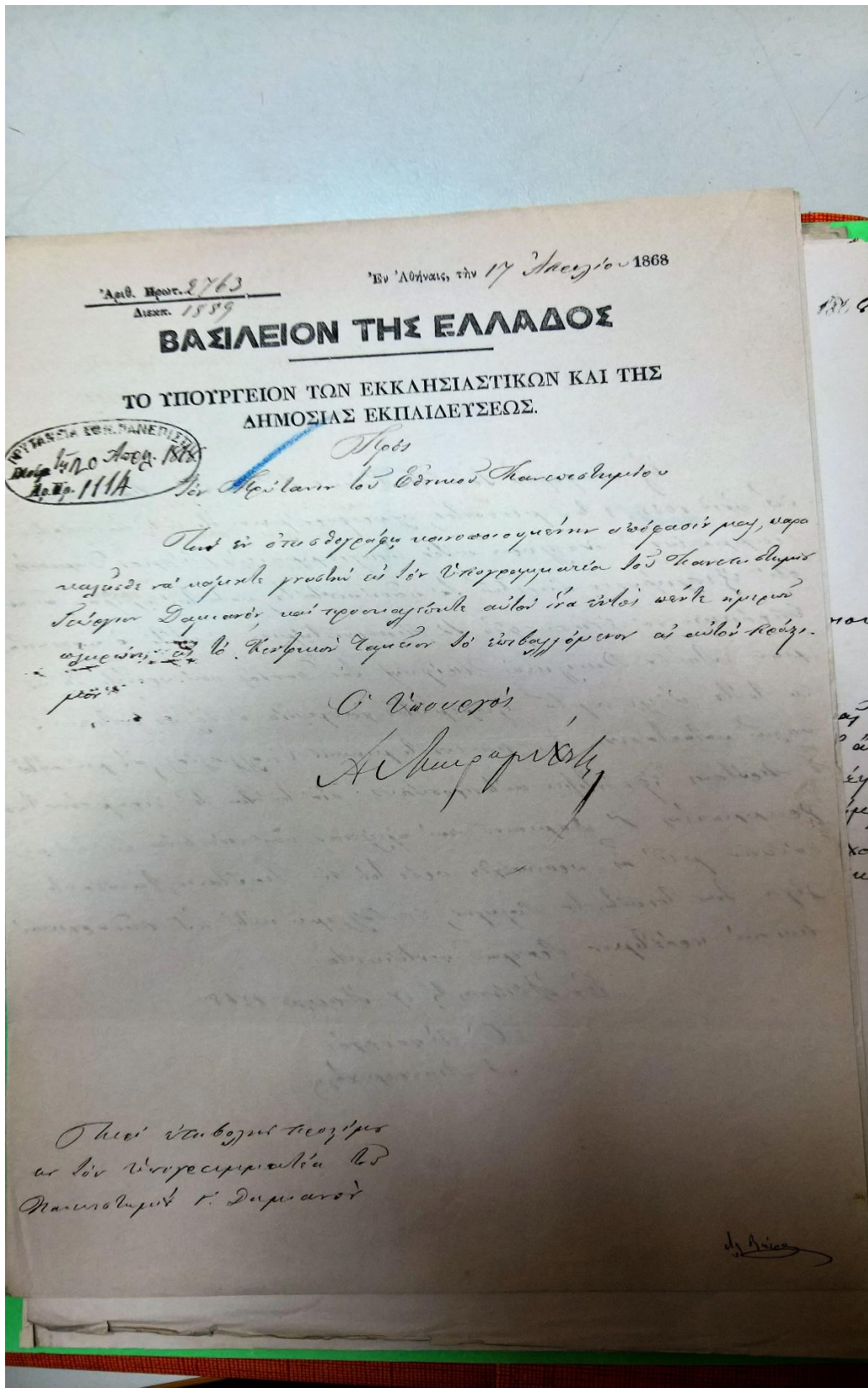
1061.
509.

Πρός
τοίς μητροπολίταις υπογραμμαιήταις και Γενάρχαις
Επισκοπών.

Οτι οί αυτοί ουδέποτε ανάγαγον πρόσοσ από υψών
εφ' ου πρότερον έλασάν ήρω ήσσημε σήμερον ουπί τοι έτι
έδοσοσ ήθελ ή εΐργητος καί οί κείνην τού, ουπί τού ήσσημε
ήν ή Α. Μ. μητάί τοι στήριγμασ στήριγμασ τού κείνου σήμερον
έτι ήσσημεσ σήμερον ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ
έσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ
έσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ
έσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ ήσσημεσ

ο πρότερον
Πάντα
Σϛ

Εικόνα 14. Προσωρινή παύση του υπογραμματέα Δαμιανού από τον Πρύτανη (4-4-1868)

Εικόνα 15. Τελική επιβολή προστίμου από τον Πρύτανη στον υπογραμματέα Δαμιανό για πειθαρχικό παράπτωμα (17-4-1868)

ΑΡΧΑΙ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΚΟΝ ΕΤΟΣ 1897—1898

Α΄.

ΠΡΥΤΑΝΙΣ

Ὁ κύριος ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΓΓΙΝΑΣ, τακτικός καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς παθολογίας καὶ τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς.

ΚΟΣΜΗΤΟΡΕΣ

Τῆς Θεολογικῆς σχολῆς ὁ κ. Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.

Τῆς Νομικῆς σχολῆς ὁ κ. Ε. ΨΑΡΑΣ.

Τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς ὁ κ. Ν. ΜΑΚΚΑΣ.

Τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς ὁ κ. Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ὁ Πρύτανης, ὁ Ἀντιπρύτανης κύριος Α. Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ.

Οἱ τέσσαρες τῶν σχολῶν Κοσμητορες καὶ οἱ καθηγηταὶ κύριοι Γ. ΚΑΡΑΜΗΤΕΑΣ, ΜΙΧ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, ΔΗΜ. ΚΟΝΣΟΛΑΣ καὶ Κ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Γραμματεὺς ὁ κ. Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ.

Ὑπογραμματεῖς, οἱ κύριοι Ι. ΙΑΤΡΙΔΗΣ, Κ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΙΔΗΣ καὶ Π. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Ταμίας ὁ κύριος ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ. Λογιστὴς ὁ κ. ΣΤ. ΠΑΕΜΕΝΟΣ, ὑπολογιστὴς ὁ κ. Λ. ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ

Βοηθοὶ οἱ κύριοι Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΣ καὶ Σ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ

Εικόνα 16. Ο Κωστής Παλαμάς Γραμματέας του Πανεπιστημίου (1897)

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΥΤΧΟΣ Α.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 12 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΑΡΙΘ ΦΥΛΛΟΥ 178

1911

Παλιθ Δργανισμθ του Εθνικου Πανεπιστημιου.
Νόμος Γ' 1761 (5π' αριθ. 3823)

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισμένοι όμοφωνος μετά τής Βουλής. άπερσίσσμεν και διατάσσομεν.

Άρθρον 1.

Τό υπό του άειμνήστου Βασιλέως Όθωνος ίδρυθέν Πανεπιστήμιον φέρε τήν διά του άπό 20 Οκτωβρίου του έτους 1862 θεσπίματος τής προσωρινής Κυβερνήσεως όρισθέντων έπωνομίων α' Εθνικών Πανεπιστημίων, έχει ίδιαν περιουσίαν και ίδιαν νομικήν προσωπικότητα, διατελεί υπό τήν άνώτατην έλεγχον και έποπτείαν του Κράτους, ενταξομένην διά του έπι των Έκκλησιαστικών και τής Δημόσιας Εκπαιδεύσεως Υπουργού, έχει τήν έδραν έν Αθήναις και σφραγίδα τήν διά τής άπό 26 Οκτωβρίου 1862 έποφάσεως τής Ακαδημαϊκής Συγκλήτου όρισθείσαν και άποτελείται έν τής Ιατρικής και τής Φυσικομαθηματικής Σχολής, άν έκάστη είναι καθ' έαυτήν αυτοτελής έν οργανική πρός τήν έτέρα ενόργανη, εκπροσωπεύεται δέ υπό του Κοσμητόρος αΐτης. Τών Σχολών τούτων ή Φυσικομαθηματική διαίρεται έν τόν των Μαθηματικών και έν τόν των Φυσικών έπιστημών τμήμα.

Άρθρον 2.

Τό Εθνικόν Πανεπιστήμιον πανηγυρίζει τή 25 Μαρτίου τήν επέτειον τής Ελληνικής Παλιγγενεσίας τελεεί δέ έν μνημόσυνον όπέρ τών καθηγητών, εύεργετών και δωρητών αΐτου τή 30 Ιανουαρίου, έορτή τών τριών Ίεραρχών, κατά τά έκάστοτε υπό τής Συγκλήτου όρίζομενα.

Άρθρον 3.

Αι διά του άρθρου 3 του Προσωρινού Κανονισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου συστάσαι και μέχρι τούδε έν αύτθ λε: ουργούσαι Σχολαί τής Νομικής, τής Θεολογικής και τής Φιλοσοφικής καταργούνται.

Άρθρον 4.

§ 1. Η Διοίκηση του Πανεπιστημίου άνήκει: α) έν τόν Πρύτανην και β) έν τήν Πανεπιστημιακήν Σύγκλητον. Τό Εθνικόν Πανεπιστήμιον έχει τόν Πρύτανην και Πανεπιστημιακήν Σύγκλητον κοινούς μετά του έτέρου

Πανεπιστημίου του έν Αθήναις έδρεόντος υπό τήν έπωνομίαν «Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον».

§ 2. Η εκπροσώπησις των Διακαστηρίων και πάσης άρτου τής σέσεως ένόπιον των Διακαστηρίων και πάσης άρτου τής προεδρίας των συνεδριών τής Πανεπιστημιακής Συγκλήτου και των πειθαρχικών Συμβουλίων των Σχολών, ή τήρησις των τού Πανεπιστημίου διαποσών διατάξεων, ή έν όνοματι του Βασιλέως άπονομή των διπλωμάτων των Διδασκόντων, ή πρός τόν προϊστάμενον Υπουργέον άναφορά περί ζητημάτων άφορώντων τόν Πανεπιστήμιον και ή γνώμη περί σπουδής άποφάσεως, προτάσεως και γνώμης των έν στοπόσησι πάσης άποφάσεως, προτάσεως και γνώμης των έπισημίων Αρχών, ή μετά άλλοδαπών Πανεπιστημίων, Ακαδημιών και άνωτέρων Εκπαιδευτηρίων και έντοπιών Αρχών επικοινωνίας, ή έξέδοκσις τής πειθαρχικής έξουσίας, έπι των Φοιτητών και Υπαλλήλων κατά τές υπό του νόμου τούτου όρίζομένης περιπτώσεις, ό διορισμός και ή άπόλυσις των ύπερητάων και φυλάκων του Πανεπιστημίου και των Παρερημάτων αΐτου, ή χορήγησις άδειας άπουσίας τή τε διδασκαλική και λοιπή προσωπική του Πανεπιστημίου και ή καταρτισμός τής έτησιας έκθέσεως πρός τόν Υπουργόν περί τής γενικής πορείας του Πανεπιστημίου, ανατίθεται έν τόν Πρύτανην.

Πρύτανης έκάστου Πανεπιστημιακού έτους είνε αυτοδικαίως ό του προηγούμενου έτους Αντιπρύτανης. Έχει βεθμόν Προέδρου του Αρείου Πάγου, φέρε δέ έν έπίσημοις τελεταίς τόν υπό τής Α. Μ. του Βασιλέως Γεωργίου του Α' διά του άπό 25 Μαρτίου 1906 Β. Διατάγματος διορηθέν Πρωτακινόν διάστημα.

Τόν Πρύτανην καλυόμενον, άπόντα ή τελευτήσαντα άναπληροεί Αντιπρύτανης και τούτον άπόντα, καλυόμενον ή τελευτήσαντα έν τών συγκλητικών, όρίζομενος παρά τής Συγκλήτου, μέχρις εκλογής όριστικού ταιούτου κατά τόν άρθρον 6 § 1. Τό άξίωμα του τε Πρωτακινου και Αντιπρωτακινου είνε άσυμβίβαστον πρός τόν του Κοσμητόρος.

§ 3. Ο Αντιπρύτανης εκλέγεται έν αλλαξ έν τών τακτικών καθηγητών ότε μόν του Εθνικού, ότε δέ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, των διατελεσάντων άπαξ τούλάχιστον Κοσμητόρων έν τή έτέρω αΐτων, υπό των τακτικών Καθηγητών άμφοτέρων των Πανεπιστημίων, συνεργαζόμενον έν τή μεγάλη αίθούση των τελετών του Εθνικού Πανεπι-

Εικόνα 17.ΦΕΚ του Οργανισμού του Εθνικού Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 176/12-7-1911 τ.Α')

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ Α΄.

ΑΡΙΘ ΦΥΛΛΟΥ 183

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 17 ΙΟΥΛΙΟΥ

1911

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΕΚΔΙΟΜΕΝΩΝ ΝΟΜΩΝ

Νόμος Γ'ΟΚΕ' (δπ' αριθ. 3825) περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου..... 1

Νόμος Γ'ΟΚΕ' (δπ' αριθ. 3826) περί πληρώσεως των εν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ ἰδρῶν..... 2

(1)

Περὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.
Νόμος Γ'ΟΚΕ' (δπ' αριθ. 3825).
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενος ἁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς, ἀπερκαίσαμεν καὶ διατάσαμεν·

Ἄρθρον 1.

Συμφώνως τῇ ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1849 διαθήκῃ τοῦ ἀειμνήστου Ι. Δομνπόλη ἰδρύεται ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον φέρων τὴν ἐπωνυμίαν «Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον». Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο ἔχει ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα καὶ ἰδίαν περιουσίαν, διατελεῖ ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων ἑλεγχῶν καὶ ἐποπτείας τοῦ Κράτους, ἐνασκουμένη διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως Ἰπουργοῦ, ἔχει ἰδίαν σφραγίδα φέρουσαν ὡς ἐμβλημα τὴν Ἀθηνῶν καὶ κύκλον τῆς λέξεως «Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον», ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς Σχολῶν·

- α') τῆς Θεολογικῆς
- β') τῆς Φιλοσοφικῆς
- γ') τῆς Νομικῆς

ὡν ἐκάστη εἶνε καθ' ἑαυτὴν αὐτοτελής ἐν ὀργανικῇ πρὸς τὰς λοιπὰς ἐνότητι, ἐκπροσωπεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Κοσμητοροῦ αὐτῆς. Τῶν Σχολῶν τούτων ἡ Νομικὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὸ τῶν Νομικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τὸ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἄρθρον 2.

Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον τελεῖ ἐτησίως μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων Ἰωάννου Καποδιστριακοῦ καὶ Ἰωάννου Δομνπόλη, τῶν λοιπῶν εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τῇ 4 Φεβρουαρίου κατὰ τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὀριζόμενα.

Ἄρθρον 3.

§ 1. Ἡ Διοίκησις τοῦ Πανεπιστημίου ἀνήκει·

- α') Εἰς τὸν Πρύτανιν καὶ
- β') Εἰς τὴν Πανεπιστημιακὴν Σύγκλητον.

Τὸ Πανεπιστήμιον ἔχει τὸν Πρύτανιν καὶ τὴν Πανεπιστημιακὴν Σύγκλητον κοινούς μετὰ τοῦ ἑτέρου Πανεπιστημίου τοῦ ἐν Ἀθήναις ἰδρυόντος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον».

Ἄρθρον 4.

§ 1. Ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ Πανεπιστημίου καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις ἐνώπιον τῶν Δικαστηρίων καὶ πάσης ἀρχῆς, ἡ προεδρία τῶν συνεδριῶν τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου καὶ τῶν πειθαρχικῶν Συμβουλίων τῶν Σχολῶν, ἡ τήρησις τῶν τῷ Πανεπιστημίῳ διεπισωδῶν διατάξεων, ἡ ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως ἀπονομὴ τῶν διπλωμάτων εἰς τοὺς Διδάκτορας αὐτοῦ, ἡ πρὸς τὸ προϊστάμενον Ἰπουργεῖον ἀναφορὰ περὶ ζητημάτων ἀφορούντων τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ γνωστοποίησις πάσης ἀποφάσεως, προτάσεως καὶ γνώμης τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχῶν, ἡ μετ' ἀλλοδαπῶν Πανεπιστημίων, Ἀκαδημιῶν καὶ ἀνωτέρων Ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἐνταπίαν ἀρχῶν ἐπικοινωνία, ἡ ἐξάσκησις τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν φοιτητῶν καὶ ὑπαλλήλων κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου ὀριζόμενας περιπτώσεις, ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις τῶν ὑπηρετῶν καὶ φυλάκων τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν παρερημάτων αὐτοῦ, ἡ χορήγησις ἀδείας ἀπουσίας τῇ τε διδακτικῇ καὶ λοιπῇ προσωπικῇ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς ἐτησίας ἐκθέσεως πρὸς τὸν Ἰπουργὸν περὶ τῆς γενικῆς πορείας τοῦ Πανεπιστημίου ἀνατίθενται εἰς τὸν Πρύτανιν.

Πρύτανις ἐκάστου Πανεπιστημιακοῦ ἔτους εἶνε αὐτοδικαίως ὁ τοῦ προηγούμενου ἔτους Ἀντιπρύτανις. Ἐχει βαθμὸν Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, φέρει δὲ ἐν ἐπίσημοις τελεταῖς τὸ ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄

Εικόνα 18.ΦΕΚ περί Καποδιστριακού Πανεπιστημίου (ΦΕΚ 183/17-7-1911 τ.Α΄)

28 Δεκεμβρ. 1862.

Προς τὸν Σεβαστὸν
Ἀναδναμεινὸν Σύγκλητον
τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

1862-63

1862-63

Ἡ διαμαρτυρία
τοῦ Ἰατροῦ καὶ
ἐπιπέδου

52

Ἄξιός ἐστις ἰσοπέρας μοι ἀπέχεσθαι
ὁ Κύριος Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστη-
μίου εἶπε ἐν τῇ 28^ῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἔτους ἐπι-
στημολογικοῦ τοῦ Ἀναδναμεινῆς
Συγκλήτου εἶχε ἀποφασισθῆναι ἵνα κατα-
στήθῃ καὶ ἔλεος βενδὸς αὐτοῦ δια-
ταξία καὶ μαθητευοῦσες ἐργασί-
αι τοῦ Πανεπιστημίου, αἵτινες ἀποκρίθησαν
ἐν τῷ προεδρικοῦ καὶ ἔργον ἐργασιῶν ἰσοπε-
δοῦσιν ἐν τῷ μεταβολῆς τῶν πραγμά-
των ἐκείνης ἀποφασισθῆναι ὡς ἰσοῦτον εἶχε
προδίδει τὸν ἀνεπιπὸν αὐτοῦ Κύριος Γ.
Γραμματεὺς, γραμματεία τοῦ ὑπουργικοῦ
συμβουλίου ἐκείνης διοικήσεως κυβερνήσεως
καὶ ἀρχαίων ὑποθημάτων τοῦ Πανεπιστη-
μίου. Ἄλλ' ἐν τῇ 28^ῃ ἡμέρᾳ τοῦ ὑπουργικοῦ ἐκεί-
νης διοικήσεως ἀναφορᾷ ἐκείνης διοικήσεως, ἐκείνη
αὐτὴ ἡμέρα ἰσοπέρας, ἀπεκρίθησαν εἶπε ἀνα-
μαρτυρῆσαι τὸ ὑπουργικόν κατὰ τὴν ἐπιπέδον
ἀπόφασιν τοῦ Ἀναδναμεινῆς Συγκλήτου
να διορίσῃ τοῦτον ὡς εἰρησὸν ὑπουργικόν

Μητσοβίου

Εικόνα 19.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 1

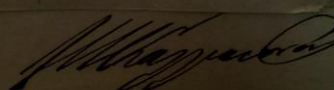
εἰς τὸν Πανεπιστημίου μετὰ βαθμὸν καὶ με-
τὰ ὑπογραμμῶν γραμματικῶν ἐργῶν τῆς
ἐνδὲς ἐπὶ τῆς ἐκείνης ἐνδεύματι μὲτα γέ-
νηται ἐν τῷ ἀνατολῷ ἐκείνη· εἰς τὸσον ἕστε
οὐ μόνον παρρησιάζεται μεταξὺ τοῦ Κυρίου
Γραμματικῶν καὶ ἐμοῦ κείνος ὑπόκλητος ἀνά-
τερός μου κατὰ βαθμὸν καὶ μισθόν, κατὰ συ-
λουμίων τῶν δικαιωμάτων μου ἄπειρα
κατὰ δίκαιον λόγον κέρκτημαι ἐν τῇ
ὑπηρεσίᾳ, καὶ προσποιητομένων τῶν ἁ-
ρεσιῶν ἅς προσεδόμων ἐν ἀποβιβασιῶν,
ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ δόσις μου κατὰ δίκαιον
ἀποβιβασιῶν.

Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Πανεπιστημίου ἔχει
ἀνάγκην γοργοῦ καὶ οὐχὶ ὑπογραμμῶν
καὶ τῶν ἀνάγκην καὶ τῶν ἐκείνων
πολλοὶ Πρυτάνεις ἐν ταῖς γοργοσίαις αὐ-
τῶν. Οὗτος δὲ τούτου πρὸς ἐνδεῆ κατ-
αριστομόν τοῦ Γραφείου τοῦ Πανεπιστη-
μίου δύο ἔτι βοηθοὶ ἐργῶν τῆς ἐκείνης, ἐνα-
ουμένου καὶ τοῦ ὑπαρχόντος, καὶ δύο γρα-
φεῖς ἀρμούνουν εἰς ταυτέων δίκαιον
αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Γραφείου τῆς
Πρυτανείας.

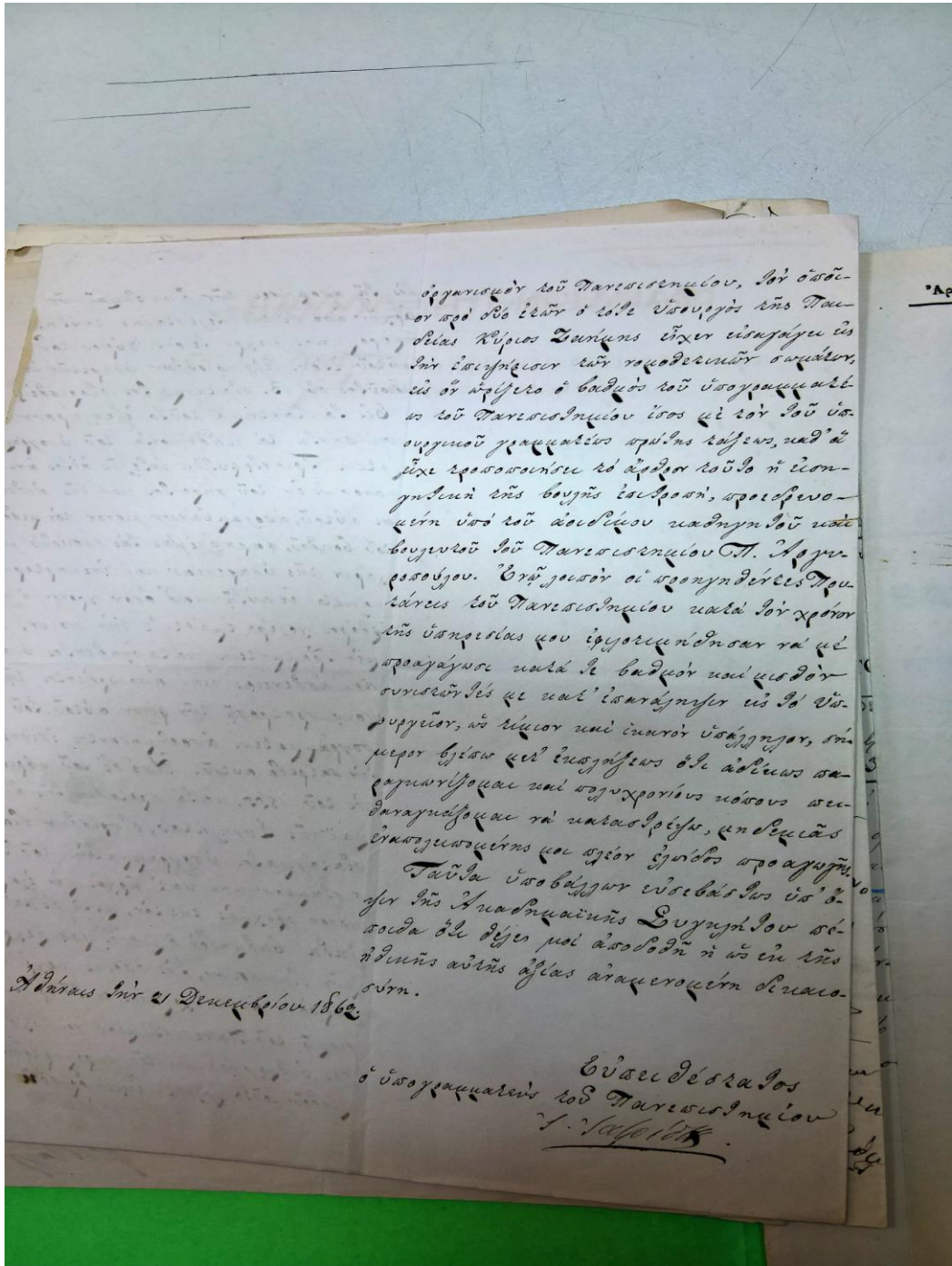
Ἀπὸ τοῦ γοργοῦ πρὸς τὸν 1854 με-
τὰ τῆς ἐνδεύματις Μαρτίου 1855 ὑποβίβη-
σα ἐν τῷ Γραφίῳ τοῦ Πανεπιστημίου ἅς βο-

Εἰκόνα 20. Ἐπιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 2

εἰς τῆ ἀποράσει τῶν ἀναδικαιῶν
 ἀρχῶν ἀπὸ τῆς γενεαίας τῆς
 ἡμερομηνίας μέχρι τῆς θείας τοῦ
 αὐτοῦ ἔτους ἐρηγοῦσαν ὑποδείων ὡς
 τοῦτο δὲ β. διατάγματος διοικήσεως.
 εἰς τὸ διατάγμα τοῦτο ἐπεσηφῆσαν
 καὶ πάντα τὰ καθήκοντα τοῦ υπογραμ-
 ματίως Τριανταφύλλου ἐν τῷ ὄντι ἀτυ-
 νάρον ὡς ἐν τοῦ γράματος καὶ τῆς ἀποδεί-
 ας αὐτοῦ, ἀπογραμμάτων μόνον τοῦ μισθοῦ
 τοῦ βονδοῦ, παραβλέψας τὰς σπουδὰς μου
 χάριτι τῆς ὑποδείσεως καὶ ἐνεκατέλεσσα
 μάλιστα ἐν αὐτῇ κατ' ὅσον χρόνον ἡ γμο-
 ρθόρος χορὴν ἐμάσσει τὴν πόλιν, τοῦ
 μὲν δραμματίως καταβηθῆντος ὑπὸ χρι-
 νίας ἀποδείσεως καὶ ἀποσπῆθέντος τῆ ἐπι-
 μόνῃ ποσότητι τῶν γῆων αὐτοῦ, τοῦ δὲ ὑ-
 πογραμματίως ἀποσπῆθέντος ἐπὶ τῆς εἰς
 τῆς παρτίθῃ αὐτοῦ. Ἀπὸ δὲ τοῦ θβρίου μη-
 νὸς τοῦ 1855, κατὰ πρόβασιν τῆς ἀναδικαι-
 κείνης Συνηθείας, διοικήσθη δὲ β.
 διατάγματος υπογραμματίως τοῦ Πανε-
 πιστημίου καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάμβανον
 μόνον δραμὰς ἑκατὸν, μετὰ δὲ ταῦτα ἡ
 γῆθη βαθυνθὸν ὁ μισθὸς μου μέχρι δραμ-
 μῶν διακοσίων, τὰς ὁποίας μέχρι σήμερον
 λαμβάνω ἀπειρηχόμενος ἐν τῇ ὀφειδικῇ ὀργα-
 νισμῷ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῷ κῶξῃ τῆς θεού-
 σης βαθμογραφίας καὶ τοῦ παραμαρτυνῆτος αὐτῆ
 μισθοῦ τοῦτο μάλιστα ἔχειν ὁμοθετῆ εἰς τὸν

Εικόνα 21.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμματέα Ιατρίδη (1862), σελ. 3

Εικόνα 22.Επιστολή διαμαρτυρίας υπογραμμάτα Ιατρίδη (1862), σελ. 4

1841 - 26. Νοεμβρίου 1841
Αρ. 993

Πρὸς τὸ Ἐπιθεώρημα Ἐφευρέτων!

1841 42

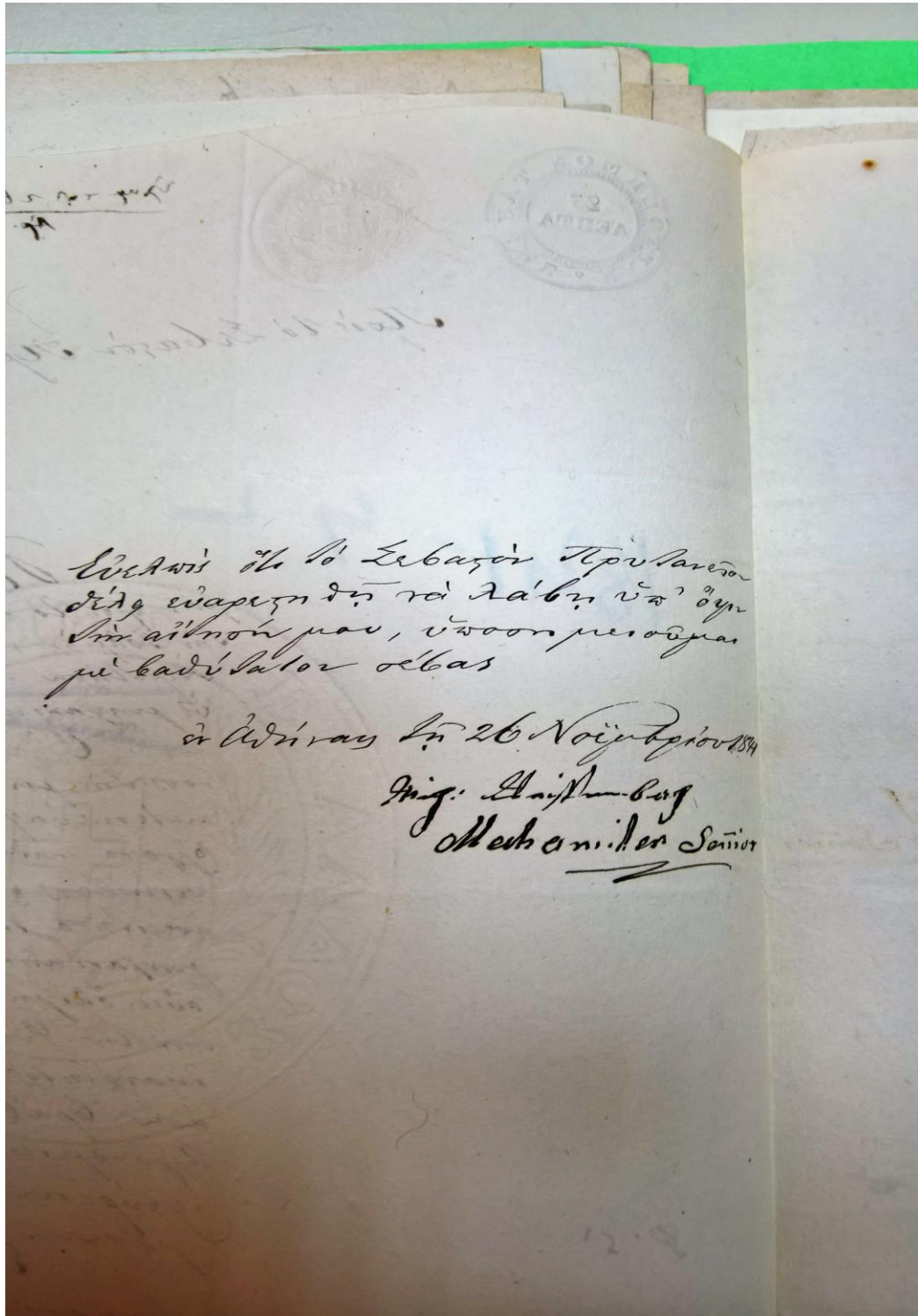
Καὶ ὁ ἄλλος μου ἀγαθός
 τὸν βόλυντὲν καὶ ἐκείνου τὸν ἐπιθεώρημα καὶ
 ἐπιθεώρηση καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρηση

Ὁ ἐπιθεώρημα, ὅταν ἐλθῇ
 τοῦ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα,
 καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ὅταν ἐλθῇ καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα

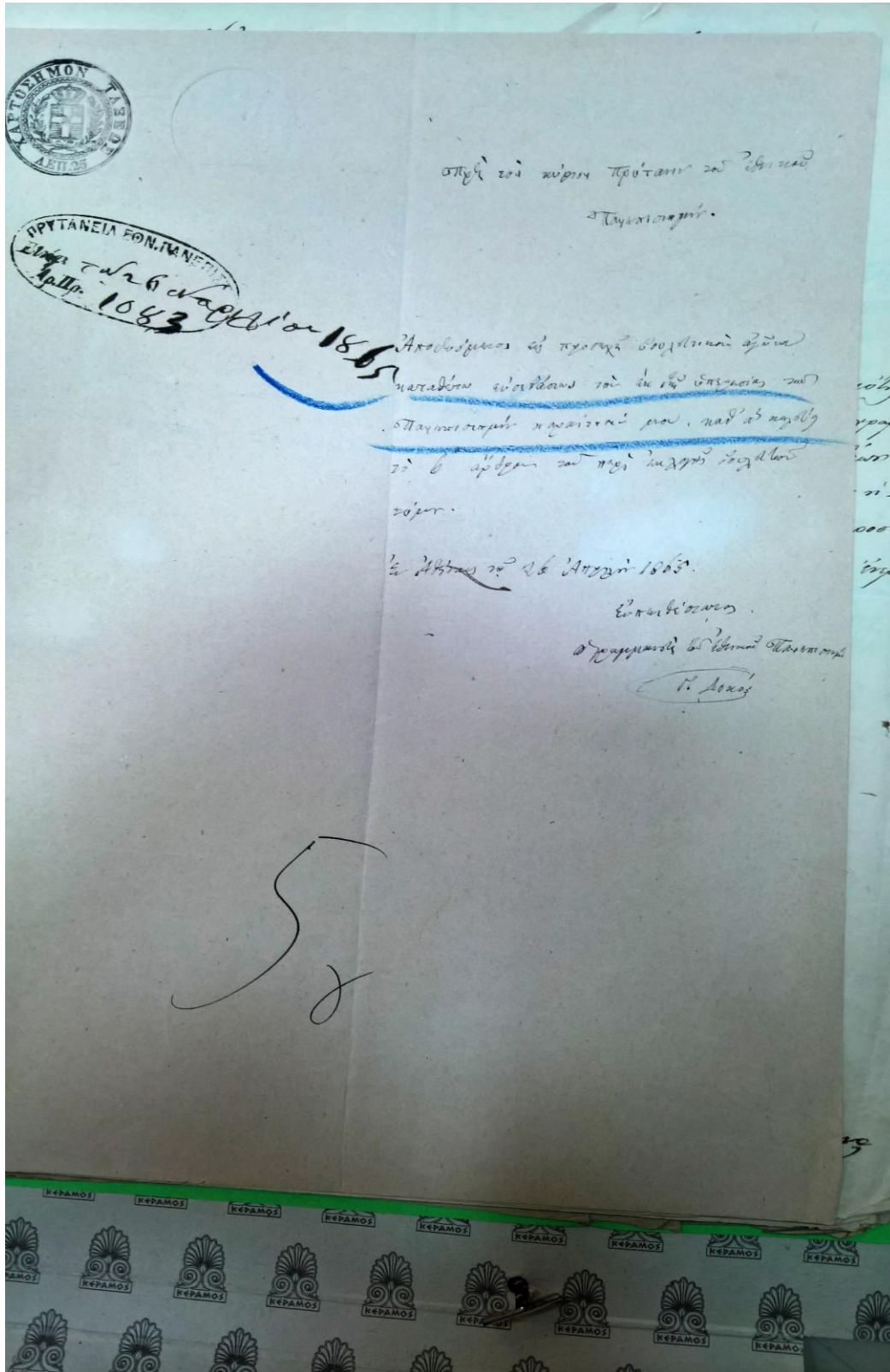
P. 5

Ὑποθέστω δὲ τὸ ἔργον καὶ τὸ ἔργον
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα
 ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα καὶ ἐπιθεώρημα

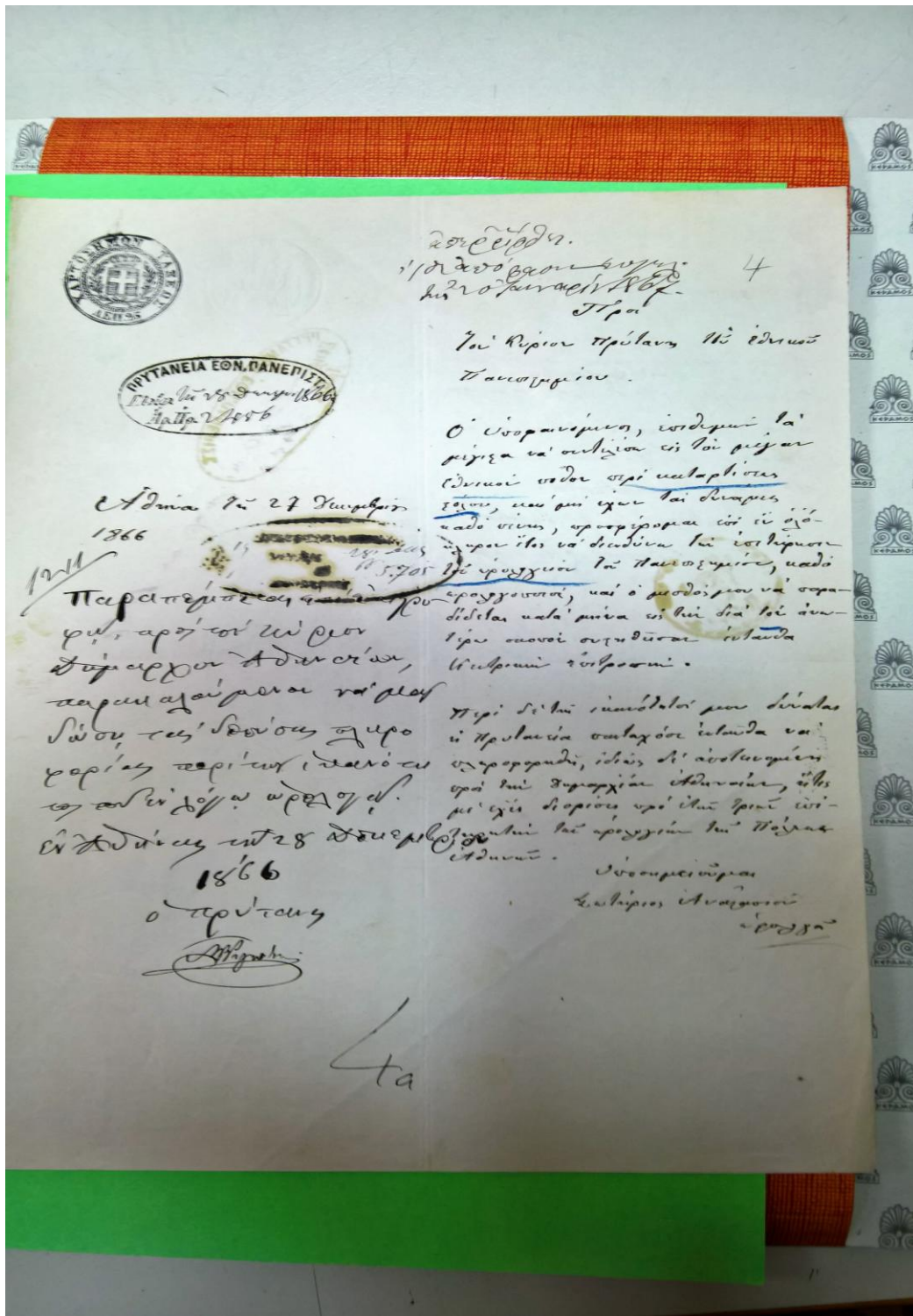
Εικόνα 23. Αίτηση πρόσληψης πρακτικού μηχανικού και εφευρέτη (1841), σελ. 1

Εικόνα 24. Αίτηση πρόσληψης πρακτικού μηχανικού και εφευρέτη (1841), σελ. 2

Εικόνα 25. Προσωρινή αίτηση παραίτησης Γραμματέα Δοκού προκειμένου να υποβάλει υποψηφιότητα στις βουλευτικές εκλογές του 1865 (1865)

Εικόνα 26. Αίτηση πρόσληψης του ωρολογοποιού Σ. Αναστασίου (1866)

Πρὸς τὴν Ἐ. Πρυτανείαν
τοῦ Πανεπιστημίου Ἰθωσος.

Ἐν Ἀθήναις, τῆς 29 Φεβρουαρίου
1852.

Ὁ Σπουδαίοντος μέχρι τῆς φιλίας
ἑταιρίας πρὸ τῆς ἐπαγαλάξιας, οὐκ
δύσως τὸν ἀείδιμον ἕφηχάντη καὶ
συγαγονιστὴ μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς βα-
νύτου του, ματιάχην εἰς τὴν φάσιν
γα ὡς ἀποχωρῶν.

Εὐποιήσας τό γράμματί μου
διὰ τὰ θερασίωσιν τῆς διανομοῦ
μου τὰς ζήτησις, μόνως χωρὶς
περιουσίαν τινα φησὶσθαι πρὸς ἡ-
ἑτῶν κλητῶν τῆς ἑκκλησίας Βιβλιο-
θήκης καὶ ἑκτετέ ἐπηρετῶν πι-
θῶν ἀπόσω μετὰ τῆς παρομοῦ
διανομοῦ μου διὰ τῶν μνησίων
50 δραχμῶν. Ἀπειχόμενος γὰρ πάσῃ
ἡδὴ χωρὶς λόγον, καὶ ἀπέναντι
τῆς θελήσεως τῶν ἀνωτέρων μου ἐξ
τὰ ζήτησιν τοῦ ἐπιουστοῦ ἔργου
πραστρέχω εἰς τὴν παρομοῦ
καὶ ἀπαλλάττε ἐγὼ τὸν παλαιὸν ἐπι-
νιστὴν καὶ τὴν διανομοῦ του

Κ. Αθανασίου

Εικόνα 27. Αίτηση του παλαιού κλητήρα Κ. Αθανασίου με την οποία ζητά τη μη απομάκρυνσή του από την υπηρεσία (1852)